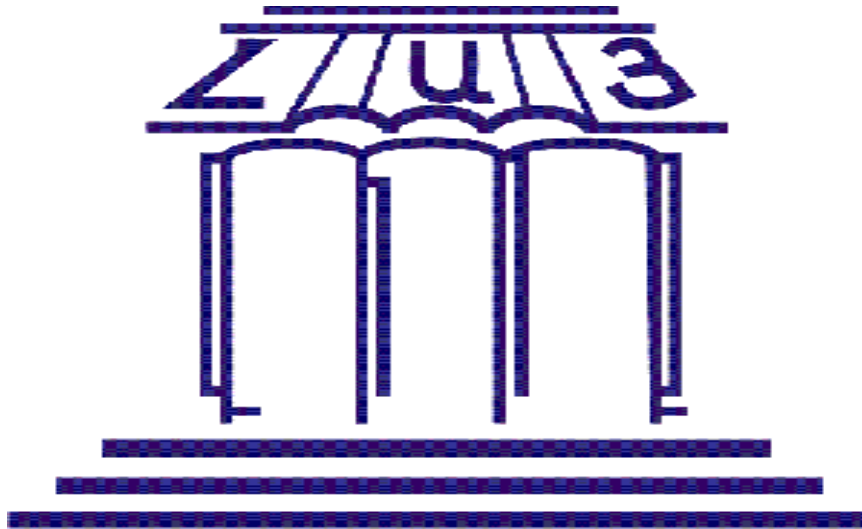

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3706

1356

891.71

4-46

ԼԵՐՄՈՆՏՈՎ.

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԵՍ

ԴՐԱՄԸ ՉՈՐՍ ԱՐԱՐՈՒԼԹՈՎ

Թ ա ր գ մ ա ն ե ր

Յ. ՋԱՆՈՒՄԵԱՆՅ.

Մ Ո Ս Կ Ո Ւ Ս.

ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԽՈՒԿԱՐԵԱՆԻ.

1891

(11)

891.71

L-46

բեր ամսի մեջ մայիսի
մ. ապրիլի 11-ին Երևանի
քաղաքի քաղաքացիները:

891.71

1-46

ԼԵՐՄՈՆՏՈՎ.

117

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԵՍ

ԴՐԱՄԱԿԱՀԱՆԴԵՍ

Թ ա ղ ժ ա ն ե ց

Յ. ԶԱՆՈՒՄԵԱՆՅ.

2003

2010

ՄՈՍԿՈՒՍ

ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.

1891

(11)

ԽՈՐԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔՈՎ

ՆՈՒՐՈՒՄ Է

ՄԻՔԱՅԵԼ ԵՒ ՆՈՒՆԷ

ԴՕԼՈՒԽԱՆԵԱՆՑ

ԱՄՈՒՐՆԵՐԻՆ

ԹԱՐԳԱՆԻՉԸ

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ. 1890 г. 18 Декабря.

Типографія М. Бархударянъ, Газетный пер. д. Ланозова, Москва.

3749-539

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ.

Եւգենիյ Ալեքսանդրովիչ Արբենին,
Նինօ, Արբենինի կինը:
Իշխան Զվէգգիւ:
Դքսուհի Շտրայլ:
Աֆանասիյ Պաւլովիչ Կաղարին:
Ադամ Պետրովիչ Շպրիկ:
Իմակաւոր կին:
Աստիճանաւոր:
Ծառաներ և աղախիններ:

ԴԻՄԱԿԱՅԱՆԴԷՍ

(ԳՈՐԾ ԼԵՐՄՈՆՏՈՎ.)

ԴՐԱՄԱ ՁՈՐԾ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ.

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ.

ՊԱՏԿԵՐԱՌԱՋԻՆ.

ՏԵՍԻՆ, ԱՌԱՋԻՆ.

ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ, ԻՇԽԱՆ ԶՎԷԶԴԻՉ, ԿԱԶԱՐԻՆ ԵՒ ՀԱՊՐԻՆ.
(Սոցանից մի քանիսը սեղանի շուրջը նստած խաղում են, իսկ միւսները ղոցա մօտ կանգնած նայում են):

1-Ն ԽԱՂԱՑՈՂ.

Իւա՛ն Իլիչ, թո՛ղ տուէք, որ ես էլ մասնակցեմ:

ԲԱՆԿՈՄԵՏ.

Ինչո՞ւ չէ, համեցէք:

1-Ն ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ահա՛, ես հարկւր ուղղի եմ վայր դնում:

ԲԱՆԿՈՄԵՏ.

Պատրաստ եմ նոյնքան և ինքս վայր դնելու:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Է՛հ, բարի ճանապարհ եմ մաղթում:

Դիմակահանդէս.

3-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ձեր բախտը ուղղելու համար այդպիսի մի փոքրիկ գումարով դուք ոչինչ չէք կարող շինել....

4-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Իմ կարծիքով պէտք է ծալել:

3-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Մի՛ խառնուիր, այդ քո գործը չէ:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Եթէ այդ բոլորին էլ խաղալու լինիք, կարող էք վնասուիլ:

4-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ասում եմ, որ պէտք է ծալել. ով որ մեր ժամանակում չի ծալվում, նա ոչ մի հետեանքի էլ չի համնում:

3-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ. (ձաժուկ առաջինին).

Ուշադրութեամբ նայիր սորա խաղին:

ԻՇԽԱՆ. ԶՎԷԶԻԻԶ.

Վա-բա նկ:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ի՛շխան, ի՛շխան, առանց բարկութեան խաղացէք. չարա-նալուց դուք միմիայն ձեր արիւնն էք պղտորում և ուրիշ ոչինչ:

ԻՇԽԱՆ.

Գոնէ այս անգամ ինձ աղատ պահեցէք ձեր խորհուրդ-ներից:

ԲԱՆԿՈՄԵՏ.

Տա՛րայ:

ԻՇԽԱՆ.

Ա՜յ սատանան էլ քեզ տանի:

ԲԱՆԿՈՄԵՏ.

Թո՛ղ տուէք ստանալ:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ. (հեգհորէն).

Երևում է, դուք ձեր տաքացած ժամանակը ինչ ունէք ու չունէք, ամենը պատրաստ էք տանուլ տալ: Խնդրեմ, ասէ՛ք, ի՞նչ արժեն ձեր էպօլետները:

ԻՇԽԱՆ.

Դուք չէք կարող գնել այն, ինչ ես պատուով եմ ձեռք բերել:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ. (բարկացած հեռանալով).

Այդ տարիքով և այդպիսի էլ բախտով պէտք է գոնէ փոքր ինչ համեստութիւն ունենալ: (Իշխանը մի բաժակ լիմօնադ խմելով, առանձնանում է և մտածմունքների մէջ խորասուզվում):

ՇՊՐԻՍ. (մօտենալով և յատկացութիւն յայտնելով).

Ի՛շխան, գուցէ փողի մէջ կարիք էք զգում, ես հէնց այս րոպէիս կարող եմ օգնել ձեզ, տոկոսը շատ չնչին է... Շուտ էլ չեմ պահանջիլ, ուզում էք, հարիւր տարի պահեցէք, պատրաստ եմ սպասելու: (Իշխանը ստոնուածաձայնով գլուխ է իջեցնում և լետու երեսը դարձնում: Շպրիխը հեռանում է նորանից, անբաւականութեան նշաններ ցոյց տալով):

ՏԵՍԻՆ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ.

(Արբենինը ներս է մտնում, մօտենալով սեղանին գլուխ է իջեցնում և լետու մի բանի նշաններ անելով, հեռանում է Կազարինի հետ միասին):

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այս ի՞նչ եմ տեսնում, Կազարին, չլինի թէ խաղից ձեռք ես վերցրել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Նկատողութիւնդ իրաւ է, ես այժմ միմիայն օտարների խաղի վերայ եմ նայում: Ե՛հ, դու ինչպէս ես, սիրելիս, ասէ՛ք, թէ պսակուել, հարստացել, մեծ մարդու անուն ես ժառանգել, բայց վաղեմի ընկերներիդ ինչո՞ւ ես իսպառ մոռացութեան տուել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ճմարիտ որ վաղուց է, ինչ չեմ գտնուել ձեր շրջանում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Երևի, բոլոր ժամանակը գործերով ես զբաղուած:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Սիրով և ոչ թէ գործերով:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Կնոջդ հետ շարունակ պարահանդեսներ ես պլանավորում եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն խաղ՞ում ես:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ... հանգստացել եմ: Բայց ասա՛, խնդրեմ՝ այս ի՞նչ նոր անձնաւորութիւններ են այստեղ երևում: Այս ֆրանտի ազգ-անունը ինչպէ՞ս է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Դա Ադամ Պետրովիչ Շպրիին է... իսկոյն երկուսիդ միանգամից կրծանով ցնցեմ: (Շպրիինը այս միջոցին մօտենում է և զլուխ տալիս): Բարեկամներիս մինը այստեղ է, խնդրեմ, ծանօթանաք, — Սրբենին:

ՇՊՐԻՆ.

Ես ձեզ ճանաչում եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Եթէ չեմ սխալվում, մինչև այսօր, կարծեմ, մենք ոչ մի տեղ պատահած չկանք միմեանց:

ՇՊՐԻՆ.

Այդ ճշմարիտ է, բայց ես կողմնակի կերպով այնքան պատմութիւններ եմ լսել ձեր մասին, որ վաղուց կ'ուզէի ծանօթանալ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Իսկ ես դժբախտաբար ձեր մասին ոչինչ չեմ լսել և յոյս ունիմ, որ հէնց ներկայում նոյն իսկ ձեզանից շատ բան կըլսեմ: (Նորից միմեանց զլուխ են տալիս: Շպրիինը դէմքին թմու արտայայտութիւն տալով, հեռանում է): Ծճմարիտն ասած, ինձ դուր չեկաւ այդ մարդը: Ծիշտ է, այլանդակ դէմքեր շատ եմ տեսել, բայց այդպիսինը ստեղծել անգամ դժուար է, եթէ նոյն իսկ ցանկութիւն էլ ունենաս: Նորա այն չարախնդաց դէմքը և դա-

ժան արտայայտութիւնը, նորա այն ապակեայ աչքերը մարդու կերպարանքից միանգամայն դցում են, իսկ սատանայի էլ չէ նմանում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Է՛հ, կ'ըբայր, ի՞նչ նշանակութիւն ունի արտաքինը. թող հէնց ինքը սատանան լինի... բանը նորանում է, որ դա ինքը մի շատ կարեւոր մարդ է: Բաւական է, որ դիմես, որքան ցանկութիւն ունես, վերցրու, չեմերժել: Թէ ի՞նչ ազգից է, այդ ես համարձակ չեմ կարող ասել, բայց հաւանական է, որ հրեայ լինի, որովհետեւ բոլոր լեզուներն էլ գիտէ, ամենի հետ ծանօթ է, որտեղ ուզես, գործ ունի, բոլորը յիշում է, գիտէ ամեն բան և ամբողջ կեանքն էլ հոգսերի մէջ է անց կացնում: Ոչ թէ մէկ, այլ շատ անգամ է ծեծուել սորանից և նորանից: Անաստուածի հետ անաստուած է, հաւատացեալի հետ կատարեալ ճեղուիտ, մեր մէջ մոլեռանդ խաղացող, իսկ աղնիւ մարդկանց հետ մի համեստ և յարգանքի վայել անձնաւորութիւն: Գլուխդ շատ չցաւացնելու համար, կ'ասեմ այսքանս, որ դու այդ մարդուն անպատճառ կըսիրես: Ես միանգամայն հաւատացած եմ դորա մէջ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Նկարը ինքն ըստ ինքեան շատ գեղեցիկ է, բայց բնագիրն է վատ: Է՛հ լաւ, թողնենք դորան: Խնդրեմ ասես, իսկ նա ո՞վ է. ահա՛ այն բարձր հասակով, երկար բեխերով և սնգրուած դէմքով անձնաւորութիւնը: Ես հաւատացած եմ, որ այդ պարոնը մոդայի խանութների մշտական անգամ պիտի լինի, որ նա պաշտօնավոր մի սիրահար է և օտար երկիրներ շատ է ճանապարհորդել: Ես համոզուած եմ, որ այդ մարդը կատարեալ հերոս է, բայց ոչ պատերազմի դաշտում, որ նա արգելքների առաջ կանգ չէ առնում և ամենայն հմուտութեամբ դիմում է իւր ծրագրած նպատակին: Ասածներս ճշմարիտ են թէ ոչ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Համարեա թէ... Դա մի ժամանակ զինուորական ծառայութեան մէջ էր, բայց յետոյ մի ինչ որ մենամարտութեան համար արձակուեցաւ պաշտօնից... Մայրն էլ չափիզանց խստաբարոյ կին էր: Այդ դէպքից հինգ տարի յետոյ նա կրկին ստանում է իւր նախկին պաշտօնը, բայց այստեղ նորից մենամարտում է և մենամարտում է այնպէս, ինչպէս որ հարկաւոր է:

ԱՐԲԵՆԻՆ

Է՛, եղբայր, ինչպէս տեսնում եմ, դու նոր մարդկանց հետ ծանօթանալու հարցում բաւական խիստ ընտրութիւն ես անում:

ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ. (աղաղակելով).

Կաղարին, Աֆանասի, Պաւլովիչ, նեղութիւն կրեցէք մի րոպէ այստեղ գալ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Գալիս եմ:

1-Ն ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ:

Շուտ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ է պատահել: (Խաղացողների մէջ փոքր ժամանակ նկատվում է կենդանի խօսակցութիւն, որից յետոյ բոլորն էլ հանգստանում են: Արբենինը այս միջոցին նկատում է Իշխան Զվէղդիչին և մօտենում նորան):

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Իշխան, այս ի՛նչպէս է, որ դուք այստեղ էք. երեւի, առաջին անգամը չէ:

ԻՇԽԱՆ. (անբաւականութեամբ).

Թէ ի՛նչ պէտք է պատասխանէք իմ հարցին, ես այդ արդէն գիտեմ. իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, կ'ասեմ այսքան, որ այս տեղը ինձ վաղուց է ծանօթ: Անցեալներումը շատ յաճախ է պատահել ինձ լուռ ալեկոծութեամբ գիտել ու տեսնել, թէ բախտի անիւր ինչպէս է այս կամ այն կողմը շրջում, թէ ինչպէս է նա մէկին մինչև երկինք բարձրացնում, իսկ միւսին վայր դրցում և փշրում, ոչնչացնում: Աւելացրէք դորան և այն, որ դո՞ցանից ոչ մէկը երբէք չի շարժել իմ նախանձը կամ իմ ցաւակցութիւնը: Պատահել է ինձ այստեղ տեսնել յոյսերով և զգացմունքներով լի երիտասարդներ, պատահել է ինձ տեսնել բոցավառ սրտերով կեանքի գիտութեան մէջ բաղդաւոր տգէտներ, որոնց միակ նպատակը անցեալներում միմիայն սէրն է եղել... Երկար չտեսեց այդ ամենը, դժբա հէնց իմ աչքի առաջ կորստեան անդունդ գգորունցան, և ահա՛, նորից կարծես ինձ վիճակուած է նոյնը տեսնել:

ԻՇԽԱՆ. (գրգռուած բռնելով Արբենինի ձեռքը).

Ինչ ունէի ու չունէի, բոլորը տանուլ եմ տուել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ ես տեսնում եմ, է՛հ, յետոյ, չլինի թէ խեղդուելու ցանկութիւն ունիս...

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, ես յուսահատութեան մէջ եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դորանից միմիայն երկու միջոց կայ աղատուելու. կամ պէտք է խեղդուէք և յետոյ ոչ մի ժամանակ խաղաթղթին չմօտենաք և կամ թէ կրկին, հէնց այս րոպէիս նստէք սեղանի մօտ: Իմացէք և այս, որ եթէ վճուել էք այստեղ տանել, պէտք է թողնէք ամեն բան, բարեկամ, ծանօթ, ազգական և մինչև անգամ պատիւ ասած բանը: Պէտք է սառնարիւն փորձէք, շօշափէք ձեր ընդունակութիւնները ու մտքերը: Ձեր տարիքը պէտք է գործ դնէք ձեռքի վարժեցողութեան վերայ: Ամեն ինչ պէտք է ատէք. պէտք է խոյս տաք մարդկանց ու բնութեան սահմանած օրէնքներից: Պէտք է ցերեկը մտածէք, գիշերը խաղաք և հոգեկան տանջանքներից հանգստութիւն չգտնէք և որ աւելին է, պէտք է աշխատէք ծածկել մարդկանցից ձեր այդ տանջանքները: Պէտք է չդողաք, երբ ձեր արհեստով ձեզ չափ մի հմուտ անձնաւորութեան հետ գործ ունիք, երբէք ձեր մշտնից հանէք րոպէական ուրախութեան ամօթալից վախճանը, և չկարմրէք ու չամաչէք, երբ ձեր ճակատին դրոշմեն «պաղլեց» բառը: (Փոքր ժամանակ խորին լռութիւն է տիրում: Վերոյիշեալ խօսակցութեան միջոցին Իշխանը չափազանց զրգոտուած է երևում և մի և նոյն ժամանակ անուշադիր):

ԻՇԽԱՆ.

Այժմ ես չգիտեմ, թէ ինչ անեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ինչ որ ցանկանում էք:

ԻՇԽԱՆ.

Կարելի է, բախտը նորից...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Օ՛, այդ մի ասէք, այստեղ խօսք անգամ չի կարող լինել բախտի մասին...

ԻՇԽԱՆ.

Ձէ որ ես բոլորը տանուլ եմ տուել. ա՛խ, ՚ի սէր Աստուծոյ, ինձ մի խորհուրդ տուէ՛ք:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես սովորութիւն չունիմ խորհուրդներ տալու:

ԻՇԽԱՆ.

Է՛հ, թէ այդպէս է, ես նորից կրնստեմ...

ԱՐԲԵՆԻՆ. (յանկարծ բռնելով իշխանի ձեռքը).

Ո՛չ, ձեր փոխարէն ես կրնստեմ: Դուք դեռ երիտասարդ էք. ես էլ ձեզ նման մի ժամանակ և երիտասարդ էի և անփորձ. ձեզ նման միամիտ և անզգոյշ և եթէ... (կանգ է առնում) մէկը ինձ արգելէր... այն ժամանակ... (սուր հայեացք է գցում իշխանի վերայ և լստոյ ձայնը փոխում): Բախտի փորձ է, տուէ՛ք ինձ համարձակ ձեր ձեռքը, իսկ մնացեալը ձեր գործը չէ: (Մօտենում է սեղանին, նորան խաղացողները տեղ են տալիս): Ընդունեցէ՛ք հին ղենուորիս ձեր շարքում: ուզում եմ փորձել, թէ ի՞նչ պէտք է ասէ ճակատագիրս. ուզում եմ իմանալ, թէ նա թողլ կըտայ արդեօք, որ հինաւուրց իւր հաւատարիմ ծառան ամօթալից մնայ այժմեան խաղի երկրպագուների առաջ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ձկարողացար համբերել, էլի... սիրտդ ճաքեց, հա՛, (Ցած ձայնով): Լսիր, զգուշութեամբ խաղա՛, ինչ միջոցներ որ գիտես, գործ դիր և ցոյց տուր դոցա, թէ ինչ ասել է հին խաղացողի հետ գործ ունենալ:

ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ.

Ինչո՞ւ չէ, համէցէ՛ք, թղթերն էլ ձեր ձեռքը կըտանք, քանի որ ձեր դիմաց մեզ խօսք չի հասնիլ:

1-Ն ԽԱՂԱՑՈՂ. (երկրորդի ահանջին).

Զգո՛յշ եղիր հա՛, լա՛ւ նայիր... այս մարդուց ես վախենում եմ, սորա հետ դժուար է գործ ունենալ: Սա այնպիսի մի խաղացող է, որ դէպքը պատահած ժամանակը, կարող է ասի ասըն էլ հասնել: (Խաղն սկսվում է և բոլոր ներկայ զոնուողները խմբվում են սեղանի շուրջը: Երբեմն, երբեմն լսվում են բացական-

ջութիւններ: Յետագայ խօսակցութեան միջոցին շատերը մոայլ դէմքով հեռանում են սեղանից: Շարիխը Կազարինի հետ գալիս է բեմի առաջին մասը):

ՀՊՐԻՍ. (կեղծաւորութեամբ).

Բոլորը մի տեղ են խմբուել, երևում է, փոթորիկը վրայ է հասել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Տես, թէ ինչ ա՛հ ու դող է գցելու նոցա սիրտը. մի ամսից յետոյ էլ չեն մոռանալ:

ՀՊՐԻՍ.

Երևում է, որ այդ գործում նա կատարեալ վարպետ է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ո՛չ թէ է, այլ եղել է:

ՀՊՐԻՍ.

Եղել է, իսկ այժմ...

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այժմ... այժմ պսակուել է և մի պատուաւոր ու հարուստ անձնաւորութիւն դարձել: Նայում ես, գառան հայեացք ունի, բայց էլի էն գազանն է, ինչ որ էր մի ժամանակ... Ինձ կարող են ասել, թէ մարդ ընդուակ է յաղթել իւր բնութիւնը, թողնել ունեցած սովորութիւնները. բայց ես չեմ հաւատում դրան: Այդ մի կատարեալ յիմարութիւն է: Թող հէնց հրեշտակ էլ ձեռացնէ իրեն, բայց և այնպէս ես գիտեմ, որ նորա հոգւոյ մէջ պըպզած է սատանան. Դու էլ, բարեկամ, (խփելով ուսին) նորա համեմատութեամբ թէև դեռ երեխայ ես, բայց և այնպէս քո մէջ էլ է նստած սատանան: (Խաղացողներից երկուսը տաք խօսակցութեան մէջ գալիս են բեմի առաջին մասը):

1-Ն ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ձէ՛ որ ես ասում էի քեզ:

2-Դ ԽԱՂԱՑՈՂ.

Ի՞նչ անեմ, եղբայր, երևում է, խօսքը քարին է դիպել: Էլ ինչ խարդախութիւն մնաց, որ գործ դրած չլինեմ, հա՞: Կարծես, կապալով էր վերցրել բոլորիս. է՛հ, մտածել անգամ ամաչում եմ...

ԿԱԶԱՐԻՆ. (մտանշալով դոցա).

Է՛հ, ինչպէ՛ս է գնում ձեր գործը, պարոններ: Ատամներդ չի կարում, հա՞:

1-Ն ԽԱՂԱՅՈՂ.

Երևի, Արքեմինը ձեր պարագլուխն է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ է.ք ասում, մի՞թէ կարող է այդպիսի բան լինել: (Խաղացողների մէջ մի տեսակ խառնաշփոթութիւն է յառաջանում):

3-Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ.

Եթէ խաղը այս կերպ շարունակուի, նա անկասկած հարիւր հազարներ կըտանէ:

4-Դ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ.

Կոկո՛րդումը կըմնայ:

5-Դ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ.

Լա՛ւ, տեսներ:

ԱՐԲԵՆԻՆ. (տեղիցը բարձրանալով):

Բաւական է, ես էլ չեմ խաղում: (Ժողովում է ոսկիքը և ձեռնում, միւսները մնում են սեղանի շուրջը կանգնած: Կազարինը և Շպրիխը նոյնպէս կանգնած են այդտեղ: Արքեմինը գունատուած դէմքով բռնում է իշխանի ձեռքը և ոսկիքը իրեն լանձնում):

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, երբէ՛ք, երբէ՛ք ես չեմ մոռանալ այս... Դուք փրկեցիք իմ կեանքը...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Եւ ձեր փողերն էլ նոյնպէս: (Դառնումեամբ): Բայց ուղիղն ասած, շատ դժուար է որոշել, թէ ո՞րն է այդ երկուսից աւելի թանկագինը:

ԻՇԽԱՆ.

Ճշմարիտն ասած, դուք ինձ համար շատ մեծ զոհողութիւն արիք:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ մի ժամանակ: Ես ինքս ուրախ էի այդ դէպքին, քանի որ ցանկութիւն ունէի փոքր ինչ շարժել արիւնս և յուզել

ուղեղս ու սիրտս: Ես նստեցայ խաղալու ուղիղ այն վիճակի մէջ, ինչ վիճակի մէջ որ դուք կ'ուղեւորուէիք պատերազմի դաշտը:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց կարող էր պատահել, որ տանուլ տայիք:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՞վ, ե՞ս, երբէ.ք... Այն բաղդաւոր օրերը արդէն անցել, գնացել են: Ես այժմ ամեն բանի մէջ խորն եմ թափանցում, գիտեմ դոցա բոլոր խորամանկութիւնները և ահա՛, հէնց դորանից է, որ թողել եմ թղթախաղը:

ԻՇԽԱՆ.

Ինձ թւում է, որ դուք աշխատում էք խոյս տալ իմ երախտագիտութիւնս ձեզ յայտնելուց...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ուղիղն ասած, ես այդ չեմ սիրում: Ես, իմ ամբողջ կեանքումս ոչ մի բանում, ոչ մի ժամանակ և ոչ որին պարտաւորած չեմ: Եթէ պատահել է, որ մէկին բարութիւն եմ արել, այդ պատահել է ոչ թէ նորանից, որ դորան սիրել կամ համակրել եմ, ոչ, հէնց էնպէս արել եմ նորա համար, որ դորա մէջ լաւութիւն, մի տեսակ սրտի սիրտիանք եմ գտել:

ԻՇԽԱՆ.

Ես ձեզ չեմ հաւատում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Իսկ ո՞վ է պահանջում, որ հաւատաք: Վաղուց է, ինչ ես դորան ընտելացել եմ և եթէ ծուլութիւնս չլինէր, գուցէ, և սկսէի երեսպաշտել... Է՛հ, լա՛ւ, բաւական է, վերջ տանք այս խօսակցութեան: (Փոքր ինչ լուռութիւնից յետոյ): Վատ չէր լինիլ, եթէ այս բոլորից յետոյ փոքր ինչ մեր ուղեղը ուրիշ պարապմունքով զբաղեցնէինք: Այժմ տօն օրեր են, գուցէ այս գիշեր մի որ և է տեղ դիմակահանդէս լինի:

ԻՇԽԱՆ.

Այո՛, լինելու է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Եթէ ցանկութիւն ունիք, գնանք:

ԻՇԽԱՆ.

Ինչո՞ւ չէ, շատ ուրախ եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ. (առանձինս)

Ամբոխի մէջ գուցէ փոքր ինչ հանգստանալ:

ԻՇԽԱՆ.

Օ՛հ, այնտեղ հրաշալի կանայք են լինում և աշուճ են, մինչև անգամ այնպիսիներն են լինում, որ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Թո՛ղ ինչ ուզում են, ասեն, մեզ ի՞նչ, Դիմակի տակ լաւ ու վատ չկայ, բոլորն էլ մէկ են: Դիմակակիր կինը ոչ հոգի ունի, ոչ կոշում, ունի միմիայն մարմին և եթէ դիմակով էլ ծածկում է նա իւր դէմքի գծագրութիւնը, գորա փոխարէն հոգւոյ զգացմունքներին ազատ ասպարէզ է տալիս: (Գնում են):

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ:

(Առաջիններ բացի Արքեմենից և Իշխանից):

1-Ն ԽԱՂԱՅՈՂ.

Լաւ է, որ շուտ վերջ տուաւ, թէ չէ մեզ նեղն էր լըծելու...

2-Դ ԽԱՂԱՅՈՂ.

Էլ ասում ես, ի՞նչ դառնայ, թողնում էր, որ գոնէ մի ընկեր ուշքի գանք:

ԾԱՌԱՆ. (ներս մտնելով)

Ընթրիքը պատրաստ է:

ՏԱՆՈՒՏԷՐ.

Գնա՛նք, պարոններ, այժմ՝ ձեր ցաւը միմիայն շամպայն գինին կարող է դարմանել: (Գնում է):

ՇՊՐԻԽ. (միայնակ):

Ուզում եմ Արքեմենի հետ մօտ բարեկամանալ. վատ էլ չէ, եթէ այստեղ ձրի ընթրեմ: (Մտքը մօտեցնելով ձակատին): Այստեղ կ'ընթրեմ... մի քանի նորութիւններ էլ կ'ըրթուվեմ և յետոյ հէնց իրենց հետեւից դիմակահանգէսը կ'ըվազեմ: (Գնում է և այդ միջոցին ինքը իրեն հետ խօսում):

ԴԻՄԱԿԱՆԱՆԴԵՍ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ.

ՏԵՍԻԼ, ԱՌԱՋԻՆ.

ԴԻՄԱԿԱՆԻ ՎԱՆԱՅԷ, ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԻՇԽԱՆ ԶԱՆԶՈՒՄ.

(Բեմի վերայ խումբը լետ ու առաջ է քայլում: Զախ կողմում երևում է մի ալ սենեակ):

ԱՐԲԵՆԻՆ. (ներս մտնելով).

Իզուր աշխատանք է, քանի որ ոչ մի տեղ չեմ կարողանում զուարճութիւն գտնել: Ի՞նչ օգուտ այս բաղմերանգ գոյներով փայլող ու բծբծող խմբերից, երբ դոցանից և ոչ մէկը չի շարժում սառած հոգիս և թմրած երեակայութիւնս: Սոքա բոլորն էլ ինձ համար օտար են և ինքս էլ նոյնպէս իրենց համար եմ օտար: (Իշխանը մօտենում է յօրանջելով): Ներկայ սերունդի ներկայացուցիչներից մինն էլ ահա՛, սա է. մի՞թէ դորա տարիքում ես այդպէս եմ եղել: Է՛հ, ի՞նչ կ'ասէք, իշխան, դեռ ոչ մի արկածքի չէք պատահել:

ԻՇԽԱՆ.

Ահա՛, ամբողջ մի ժամ է ման եմ գալիս և բոլորովին անօգուտ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ա՛հ, ուրեմն դուք ուզում էք, որ ինքը բաղդը ձեզ փաթթուի, հա՛. այ՛ նոր հնարագիտութիւն... Իրաւ որ արժէ այդ գիւտի մասին յայտնել աշխարհին:

ԻՇԽԱՆ.

Բոլորն էլ յիմար դիմակակիրներ են...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Խնդրեմ, ներէ՛ք. յիմար դիմակակիր չկայ աշխարհիս երեսին. Երբ լուռ է, նա խորհրդաւոր է. իսկ երբ խօսում է, շատ քաղցր է. Սյո՛, երբ նա խօսում է, դուք կարող էք երեակայել, որ ձեզ ժպտում է, իսկ հայեացքին ձեր սրտի ցանկացած նշանակութիւնը տալ: Ահա՛, նայեցէ՛ք այն օսմանցի կնոջը, տեսէ՛ք, թէ ի՞նչ վեհ քայլուածք ունի... Ի՞նչ յաղթանդամ կազմուածք: Տեսէ՛ք, թէ ինչպէս ջերմ և ազատօրէն է բաբախում նո-

րա կուրծքը: Իսկ գիտե՞ք, ով է. նա կամ մի հպարտ կոմսուհի է, կամ մի իշխանուհի, որ ասել է հասարակութեան մէջ Դիանայ, իսկ գիմակահանգէսների մէջ Վեներայ... Այսպէս թէ այնպէս, դուք երկու գէպքում էլ ոչ մի կորուստ չէք ունենալ: (Գնում է:)

ՏԵՍԻՆԷ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ԻՇԽԱՆ ԵՒ ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ ԿԵՆԱՆՑԻՑ ՄԻՆԷ:

Դիմակակիր կանանցից մի խումբ մօտենում է իշխանին, մինչդեռ սա մտածմունքների մէջ է լինում:

ԻՇԽԱՆ:

Ընդունում եմ, որ շատ բան կարելի է անել. խօսելուց էլ հեշտ ի՞նչ բան կայ... Բայց այս ի՞նչ բանի վերայ եմ ես, շարունակ յօրանջում եմ և ուրիշ ոչինչ... Ահա՛, մէկը դալիս է... Տէր Աստուած, Դու օգնական եղի՛ր: (Դիմակակիր կանանցից մինը առանձնանալով խմբից, մօտենում է իշխանին և խփում նորա ուսին):

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Ես քեզ ճանաչում եմ:

ԻՇԽԱՆ:

Եւ երեւի շատ քիչ:

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Գիտեմ և այն, թէ ինչ բանի վերայ էիր մտածում:

ԻՇԽԱՆ:

Այդ գէպքում դու ինձանից բաղդաւոր ես. (Աշխատում է տեսնել դէմքը.) Եթէ չեմ սխալվում, սա հրաշալի բերան ունի:

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Այդ աւելի վատ, եթէ քեզ դուր եկայ:

ԻՇԽԱՆ:

Ո՞ւմ համար է վատ:

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Մեր երկուսիս մէկն ու մէկի համար:

ԻՇԽԱՆ:

Ի՞նչ հիման վերայ... Լա՛ւ, իմացիր, որ ես քո գուշակութիւններից չեմ վախենում և եթէ խորամանկութիւններից էլ դուրկ եմ, բայց և այնպէս քեզ ճանաչել եմ և գիտեմ, թէ ով ես դու...

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Ուրեմն գիտես և այն, թէ ի՞նչով պիտի վերջանայ մեր խօսակցութիւնը...

ԻՇԽԱՆ:

Այո՛, գիտեմ, կըխօսինք և յետոյ կըբաժանուինք զանազան կողմեր:

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Ուղի՞ղ:

ԻՇԽԱՆ:

Դու ձախ կողմը կըգնաս, իսկ ես—աջ...

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Իսկ եթէ ես ասեմ, որ հէնց գիտմամբ եմ եկել այստեղ. եթէ ասեմ, որ եկել եմ միմիայն այն նպատակով, որ քեզ տեսնեմ և հետո խօսեմ, եթէ ես քեզ ասեմ, թէ փոքր ժամանակից յետոյ պէտք է ինձ երգուես նորանում, որ երբէք ինձ չես մոռանալ, որ ուրախ կըլինես կեանքդ անգամ զո՛հ բերել ինձ այն րոպէին, երբ ես քողարկուած անունով ուրուականի նման ՚ի յաւիտեան պիտ չքանամ: Այո՛, կրկնում եմ նորից, որ այդ վայրկենին դու ամեն ինչ կըզոհես ինձ հէնց նորա համար, որ իմ շրթունքներից լոկ միմիայն մի բառ լսես. այն է «ցտեսութիւն»...

ԻՇԽԱՆ:

Դու իմ աչքում թէև խելօք դիմակ ես երևում, բայց և այնպէս պիտի նկատեմ, որ շատախօս ես. է՛հ, եթէ իրաւ ճանաչում ես ինձ, ասա՛ ուրեմն, ես ո՞վ եմ:

ԴԻՄԻԿԵԿԻՐ:

Ահա՛ թէ ով ես դու. բնաւորութիւնից զուրկ, անբարոյական, անաստուած, ինքնասէր, խտասիրտ բայց թղլ արարուած: Միմիայն քո մէջ է պատկերացել ամբողջապէս մեր ներկայ փայլուն բայց անպէտք դարը: Ուզում ես ամեն բան ունենալ, բայց չես ուզում զոհաբերութիւն անել: Հպարտ և անգութ մարդկանցը ատում ես, մինչդեռ ինքդ հէնց այդ անձնաւորութեանց ձեռքի տակ խաղալիք ես. Օ՛հ, ես ճանաչում եմ քեզ...

ԻՇԽԱՆ:

Շատ ուրախ եմ, որ իմ մասին այդպիսի գաղափար ունիք:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Դու շատ չարիքներ ես հասցրել...

ԻՇԽԱՆ.

Այդ կարող է անգիտակցաբար եղած լինել:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Ես հակառակ չեմ դորան, միմիայն գիտեմ՝ այսքան, որ ոչ մի կին երբեք, չպետք է սիրե քեզ:

ԻՇԽԱՆ.

Ես չեմ ել որոնում այդ սէրը:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Ձեռ որոնում հենց նրա համար, որ որոնելու չնորհք չուներս:

ԻՇԽԱՆ.

Ընդհակառակը, աւելի՛ շատ որոնելուց եմ յոգնել:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Հա՛, ուրե՛մն որոնել ես. լա՛ւ, գնե՛ք թէ այդպէս է: Այժմ եթէ բան է, յանկարծ այդ որոնածդ քայ, առաջդ կանգնե և ասէ. «դու իմն ես». ասա՛, մի՛թէ այդ դէպքումն էլ դու համարձակութիւն կ'ունենաս սառնասիրտ գտնուելու:

ԻՇԽԱՆ.

Իսկ ո՞վ է նա... երևի այն իմ իդէալս պիտի լինի, հա՛:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Ո՛չ, այդ կարող է մի կին լինել... մնացեալի հետ դու գործ չունիս:

ԻՇԽԱՆ.

Եթէ այդ ճշմարիտ է, ապա ուրե՛մն և ցոյց տուր ինձ նորան. թող համարձակ մօտենայ ինձ:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Զգո՛յշ եղիր և լա՛ւ իմացիր, որ ուղածդ շատ մեծ բան է. մտածիր ասածիդ վերայ: (Փոքր ինչ լռելուց ցետոյ.) Նա քեզանից ո՛չ հառաչանքներ է պահանջում, ո՛չ խոստումներ, ո՛չ արտասուք, ո՛չ խնդիրք և ոչ էլ բոցավառ խօսքեր... Բայց ահա՛ թէ

ինչ է ասում. երդուիր, որ դու չես աշխատիլ իմանալ նորա ո՞վ լինելը և որ աւելին է, քո մէջ գաղտնիք կը պահես այդ ամենը և ոչ ոքին չես յայտնիլ...

ԻՇԽԱՆ.

Ե՛րկինք, գետին, երդվում եմ պատուովս...

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Է՛հ, լա՛ւ յիշիր, որ մեր ասած ու խօսածը հանաք չէ. այժմ գնանք: (Գնում են թե թե տուած):

ՏԵՍԻԼ ԵՐՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ ՄԱՐԴԻԿ.

(Արբենին բռնած ղոցա մէկի թեից քաշում է բեմի առաջին մասը:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դուք, պարո՛ն, այնպիսի խօսքեր ասացիք, որոնց իմ պատիւս թոյլ չի տալիս ներել: Գիտե՛ք դուք, թէ ո՞վ եմ ես

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Թէ ո՞վ էք եղել, ես այդ արդէն գիտեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդպիսի վարմունքը ձեզ պատիւ չի բերում: Վերցրէք իսկոյն ձեր երեսից այդ զիմակը:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Ի՞նչ կարիք կայ. իմ երեսս էլ ձեզ այնքան անձանթ է, որքան և այս զիմակը: Ես ձեզ առաջին անգամն է, որ պատահում եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ձեմ հաւատում: Երևում է, որ դուք ինձանից սաստիկ երկիւղ էք կրում: Գոնէ ես ինձ համար ամօթ եմ համարում այդ դէպքում ձեզ վերայ բարկանալ: Կորէ՛ք աչքիցս. վախկո՛տ:

ԴԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Լա՛ւ, թող այդպէս լինի. մնա՛ք բարև: Բայց ահա, լսեցէ՛ք թէ ինչ պիտի ասեմ ձեզ. այս գիշեր ձեզ դժբաղդութիւն պիտի պատահի: (Անհետանում է ամբոխի մէջ):

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՞նչպէս, ի՞նչ ասացիք, սպասիր... կորաւ... Ո՞վ էր այս մարդը: Ա՛յ, քեզ նոր ցաւ: Է՛հ, արժէ՛ միթէ մտածել դորա

Դիմակահանդէս.

մասին. անթիւ ու անհամար թշնամիներ ունիմ, դա էլ, երեւի, նոցանից մինն է: Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛. Գնաս բարեւ, բարեկամ, Աստուած բարի ճանապարհ տայ քեզ:

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ՀՊՐԻՍ ԵՒ ԱՐԲԵՆԻՆ, (Ներս է մտնում Հպրիսը.)

(Բեմի մի կողմում, փոքրիկ բազմոցի վերայ, նստած են երկու ղիմակակիր կանայք: Սոցա մօտենում է մի անխալտ անձնաւորութիւն. և գաղտնի խօսակցութիւն սկսում: Փոքր ինչ լստոյ առնում է նոցա ձեռքը... Դոցանից մինը աղատվում է և հեռանալու միջոցին անգիտակցաբար բազկից վայր է զցում ապարանջանը):

ՀՊՐԻՍ.

Այն ո՛ւմ էիք այնպէս անգթաբար քարշ տալիս, Եւգենիյ Ալէքսանդրովնա:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Հէնց է՛նպէս, բարեկամիս մէկի հետ հանաքներ էի անում:

ՀՊՐԻՍ.

Ինչպէս երեւում է, ձեր հանաքը դադանակի է հասել, քանի որ նա քնալու ժամանակ շարունակ ձեզ հայհոյում էր:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Յետոյ ո՛ւմ մօտ:

ՀՊՐԻՍ.

Մի ինչ որ գիմակաւոր կնոջ ներկայութեամբ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՛նչ սուր լսողութիւն ունէ՛ք. ճշմարիտ որ նախանձուել անգամ կարելի է:

ՀՊՐԻՍ.

Իրա՛ւ որ այդպէս է, թէև շատ բան եմ լսում, բայց մի և նոյն ժամանակ և մի խօսք անգամ չեմ հանում բերանիցս. Ի՛մացէ՛ք և այս, որ ես սովորութիւն չունիմ ընդհանրապէս խառնուիլ այն գործերի մէջ, որոնք ինձ չեն վերաբերում...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ երեւում է. Այդպէ՛ս ուրեմն, չէ՛ք իմանում... Ե՛հ, ամօթ չէ՛ միթէ ձեզ համար. չէ՛ որ արդէն դորա մասին...

ՀՊՐԻՍ.

Ի՞նչ բանի մասին է այդ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ձէ՛, ո՛չինչ չկայ, Է՛նպէս, հանաք էի անում...

ՀՊՐԻՍ.

Խնդրում եմ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ասում են ձեր կինը բաւական գեղեցիկ է...

ՀՊՐԻՍ.

Լա՛ւ, յետոյ:

ԱՐԲԵՆԻՆ, ձայնը փոխելով:

Իսկ այն երկար բեխեր ու թուխ գէմք ունեցող մարդը երբեմն-երբեմն յաճախում է ձեր տուն թէ ոչ: (Հեռանում է մի ինչ որ երգի եղանակ սուլելով):

ՀՊՐԻՍ.

Լեղճը պապանձուի, հա... չըմ, ծիծաղում ես, հա՛. շատ բարի. եթէ դու էլ իմ օրը չընկնես, այն ժամանակ ինձ ինչ ուզում ես, ասա: (Անհետանում է ամբոխի մէջ):

ՏԵՍԻԼ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.

(Առաջին ղիմակակիրը լուզում արտով և արագ քայլուածքով ներս է վազում ու բազմոցի վերայ ընկնում):

1-Ն ԳԻՄԱԿԱԿԻՐ.

Ո՛հ... հազիւ եմ շունչ առնում... Բոլոր ժամանակը նա իմ հետեից վազում էր. Ի՛նչ կը լինէր իմ ճարը, եթէ գիմակը երեսիցս պոկէր... Ո՛չ, ո՛չ, նա չճանաչեց ինձ և ոչ մի հնարքով էլ չի կարող կասկածիլ, որ այն կինը, որի վերայ ամբողջ աշխարհքը նախանձվում և զարմանում է, ինքնամոռացութեան լուպէին իւր գիրկը պիտի ընկնէ և աղաչէ, որ իրեն գոնէ երկու քաղցր վայրկեան նուիրէ, եթէ ոչ սիրուց՝ գէթ խղճահարու՛լուց: Որ ամենայն կատաղութեամբ պիտի ասէ իրեն, թէ ես քոնն եմ... Ո՛չ, այս գաղտնիքը նա յաւիտեան չի իմանալ... Թո՛ղ... ես չեմ ուզում... Ի՛նչ անեմ... մահացու ըրիկ է: (Տեսնում է լատակի վերայ ապարանջանը և քարծրացնում է): Ա՛յ բաղդ, Տէ՛ր Աս-

տուած, այս ի՞նչ բան է. ոսկէ ապարանջան և այն էլ էմալով... Տեսնես ո՞վ է կորցրել: Այս շատ լաւ պատահեցաւ, կրտամ իրեն և յետոյ սորանով որքան ուզում է, թող որոնէ ինձ:

ՏԵՍԻՆԱՎԱԿԱՆԻՐ.

ԻՇԽԱՆ ԶՎԷԶԴԻՉ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

(Իշխանը, աչքին դրած լօրնետ խումբը ձեղքելով առաջ է գալիս):

ԻՇԽԱՆ.

Հէնց նա՛ է... ուրիշ հաղարների մէջ էլ որ լինի, ես սորան կըճանաչեմ: (Նստում է բազմոցի վերայ և բռնում դիմակ կրող կնոջ ձեռքից): Օ՛հ, դու այլ ևս չես փախչիլ...

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

Ես ձեզանից չեմ էլ փախչում. ասացէ՛ք, խնդրեմ, ի՞նչ էք ուզում:

ԻՇԽԱՆ.

Ձեզ տեսնել:

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

Ա՛յ ծիծաղալի միտք. ես ձեր առաջն եմ...

ԻՇԽԱՆ.

Այդ մի չարամիտ հանաք է և թէպէտ քո նպատակը այդ է. բայց իմը այլ է... Եթէ հէնց այս վայրկենիս շմերկացնես քո շնաշխարհիկ գէմբը, այն ժամանակ ես ուժով կըպոկեմ այդ նենգապատիր դիմակը և...

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

Ա՛րի և հասկացիր տղամարդուն այդ բոլորից յետոյ... Բաւական չէ այն, որ ձեզ սիրում եմ, ո՛չ, այդ քիչ էք համարում... ուզում էք ամեն բան: Երևի, դուք ցանկանում էք նաև պատիւս ոտնակոխ անել, որպէս զի յետոյ պարահանդէսում կամ զբօսանքի մէջ պատահած բոպէում մի առանձին բաւական նութնամբ պատմէք ձեր բարեկամներին այս տխուր ու մի և նոյն ժամանակ ծիծաղալի դէպքը և որ աւելին է, նոցա կասկածը փարատելու համար, ասէք, թա ահա՛ նա և այդ ասելու ժամանակ մատով ցոյց տաք ինձ վերայ: Այս է ձեր պահանջը, չէ՞:

ԻՇԽԱՆ.

Ես այսուհետեւ քո ձայնը կը յիշեմ:

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

Կարող էք, բա՛ն ասաց: Դուք հարիւրաւոր կանայք կարող էք գտնել այս ձայնով խօսելիս. փորձեցէք դիմել դոցանից մէկին և յետոյ կըտեսնէք, թէ ինչպիսի նախատիպ կըթափէ նա ձեր գլխին: Ծշմարիտն ասած, ցանկութիւնս էլ հէնց այդ է, որ այդպիսի մի փորձանքի հանդիպէք դուք:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց դեռ իմ բազդաւորութիւնս թերի է:

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ.

Այդ դուք իրաւունք չունիք ասելու: Գուցէ դեռ ևս դուք պէտք է օրհնէք ձեր ճակատագիրը, որ ես չեմ ուզում մերկացնել իմ դէմքը: Կարող է լինել, որ ես մի պառաւ կին եմ, մի այլանդակ արարած... է՛հ, յետոյ ձեր դէմքին ի՞նչ արտայայտութիւն կըտայիք:

ԻՇԽԱՆ.

Դու մտադիր ես ինձ վախեցնել, բայց իմացիր, որ այդ իդուր մի աշխատանք է: Քո գեղեցկութեան մի մասի հետ ծախսութեանս լուրջ մնացածը դժուար չէ գուշակել:

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ, ուզում է դնալ:

Մնա՛ս բարե յաւիտեան:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛չ, ո՛չ, մնացէ՛ք մի վայրկեան ևս: Մի՛թէ դու ոչինչ չպէտք է թողնես ինձ այս քաղցր վայրկեանը յիշելու համար. չէ՛ որ ես խելագարուած եմ: Մի՛թէ չես տեսնում իմ թշուառ վիճակը, մի՛թէ չես խղճում ինձ:

ԴԻՄԱՎԱԿԱՆԻՐ, երկու քայլ հեռանալով:

Ծշմարիտ էք ասում: Իրաւ որ պէտք է խղճալ ձեզ և ահա՛, հէնց դորանից դրդուած տալիս եմ ձեզ իմ այս ապարանջանը, առէ՛ք: (Ապարանջանը ձգում է յատակի վերայ և մինչև իշխանի բարձրացնելը ինքն անհետանում է խմբի մէջ):

ՏԵՍԻՆԻ, ԵՕԹՅՆԵՐՈՂ.

ԻՇԽԱՆ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԱՐԲԵՆԻՆ.

ԻՇԽԱՆ, որոնելով գիմակ կրող տիկնոջը.

Ինձ յիմարացրեց միանգամայն այդ կինը... եթէ ես այժմ
չխելագարուեի՝ այդ մի մեծ քաջութիւն կը լինի իմ կողմից...
(Նկատելով Արքեանին): Ահ:

ԱՐԲԵՆԻՆ, մտած մունքների մէջ խորասուզուած, ինքը իրեն
հետ խօսում է.

Ո՞վ էր այս չարամիտ մարգարէն... պէտք է, որ նա ճա-
նաչէ ինձ... Ձէ նորա ասածները հանաքի կերպանանք չունէին:

ԻՇԽԱՆ, մօտենալով.

Մի փոքր առաջ ձեր տուած խրատը ինձ մեծ օգուտ տուաւ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շատ ուրախ եմ:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց պէտք է գիտենաք, որ բազմը ինքն իրեն թուաւ իմ
առաջը:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Բազմը միշտ այդպէս է մարդուս գլխովը ընկնում:

ԻՇԽԱՆ.

Հէնց բռնեցի նորան՝ կարծելով թէ ամեն բան վերջացած
է և մէկ էլ յանկարծ նայեմ տեսնեմ (փչում է ձեռքի օփի վե-
րայ) ... Եթէ այս բոլոր պատահածը երազ չէ, այն ժամանակ
ես պէտք է բացարձակ ինձ յիմարների թագաւոր անուանեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ձեմ ուզում գորա գէմ վիճել, որովհետեւ ինձ ոչինչ
յայտնի չէ:

ԻՇԽԱՆ.

Էհ, դու միշտ ուզում ես հանաք անել, բայց հիմա գորա
ժամանակը չէ: Ահ, ի սէր Աստուծոյ ասացէք ինձ, էլ ուղղել
չի՞ կարելի այս սխալը: Ահա՛ լսեցէք, ես ձեզ պատմեմ գործի
բոլոր եղելութիւնը: (Ականջին մի քանի խօսք է ասում): Ես միան-
գամայն զարմացած փնացի: Այդ չարաճճիկ խաբեբան թէեւ ձեռ-

քիցս դուրս ընկաւ, բայց ահա՛ թէ ինչ թողեց (ցոյց է տալիս
ապարանջանը): Մինչև այժմս էլ չեմ կարողանում ուշքի գալ
և բոլոր պատահածը երազի եմ նմանեցնում: Ափսոս, ափսոս ու
այսպիսի անմխիթար վախճան ունեցաւ...

ԱՐԲԵՆԻՆ, Ժպտելով.

Գուցէ վատ էք սկսել... Տուէ՛ք ինձ, տեսնեմ, այդ ինչ բան
է: Բաւական զեղեցիկ ապարանջան է և ինձ թւում է, թէ սո-
ռա նման մէկը ես մի տեղ տեսել եմ... հա, սպասեցէք... բայց
չէ, այդ անկարելի է... Ո՛չ, չեմ յիշում, մոռացել եմ:

ԻՇԽԱՆ.

Այժմ ես որտեղ գտնեմ սորա տիրոջը...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Էլ հեռուն ո՞ր էք գնում, հէնց առաջին պատահածին
բռնեցէք, գորա տիրոջ նման այստեղ հաղարաւորներ կը գտնուին:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց եթէ յանկարծ դուրս եկաւ, որ նա՞ չէ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ էլ կարող է պատահել, բայց դա մի մեծ ցաւ չէ՛.
Երեւակայեցէք...

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛չ, ո՛չ, եթէ սորա տէրը ծովի՝ անդունդումն էլ լինի,
կրկին ես պէտք է նորան գտնեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ դու գիտես, իսկ այժմ արի գնանք, փոքր ինչ ման
գանք: Եթէ այդ ապարանջան տուողը միանգամայն յիմար չէ,
այն ժամանակ նա պէտք է վաղուց թողած լինի այս հանդէսը:

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ.

ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԾԱՌԱՆ.

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այս, որքան ուրախ եմ, որ այս երկրյուն էլ վերջացաւ, այժմ կարող եմ գոնէ փոքր ժամանակ ամեն ինչ մոռացութեան տալ և ոչ մի բանի մասին չմտածել: Դեռ մտքիցս չի հեռացել այն բազմերանգ խառնամբուրդ և դիմակահանգեսն իւր ամբողջութեամբ: Զարմանալի՞ չէ. մէկ հարցնող լինի, թէ ես ի՞նչ էի անում այնտեղ. իրաւ, ծիծաղալի չէ. . . Սիրահարին խորհուրդներ էի տալիս, ենթադրութիւնները ստուգում էի, ապարանջաններ էի համեմատում և ուրիշների փոխարէն մտածում էի ուղիղ այնպէս, ինչպէս որ այդ անում են բանաստեղծները: Ի՞նչ էիմ եմ քանն է, մի՞թէ այդպիսի դերը համապատասխան է իմ այս հասակիս, մի՞թէ ինձ վայել է խառնուել այդպիսի գործերի մէջ: (Ծառային) Տիրուհին տուն է դարձել թէ ոչ:

ԾԱՌԱՅ.

Ո՛չ, դեռ չէ դարձել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ապա երբ պէտք է դառնայ:

ԾԱՌԱՅ.

Խոստացել է տաներկու ժամին վերադառնալ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Է՛հ, լա՛ւ, այժմ երկունս է, ուրեմն որտեղ պէտք է մնացած լինի, խօմ չպէտք է գիշերէ այնտեղ:

ԾԱՌԱՅ.

Այդ ես չգիտեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Հաւատացի. Լա՛ւ, գնա՛ և մօմն էլ դիր սեղանի վերայ, եթէ հարկաւոր կըգաս, ձայն կըտամ: (Ծառան հեռանում է, իսկ ինքը տեղաւորվում է բազմոցի վերայ):

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, միայնակ.

Շատ իրաւացի է Աստուծոյ դատաստանը: Կարծես, ես այսօր պատժի եմ ենթարկուած իմ անցեալում գործած անթիւ ու անհամար մեղքերի համար: Ուղիղ այնպէս, ինչպէս որ ես եմ այժմ իմ կնոջը սպասում, ասում եմ, ուղիղ հէնց այս գրութեան և այս վիճակի մէջ, անցեալ՝ անդարձ քնացած օրերում ուրիշների կանայքն էին ինձ սպասում: Այն խաբեբայ սիրուհիներիս շրջանում ես յիմարարար՝ միանգամայն անօգուտ տեղից թունաւորեցի երիտասարդութեանս օրերը: Եւ ինչո՞ւ համար, քանի որ ես երբէք դոցա չսիրեցի: Նոքա տանջվում էին ինձ համար, սիրում էին ինձ բուն զգացմունքով, ինձ համար խելագարվում էին, նոցա սիրտը շարունակ բարախում էր ինձ տիրելու ցանկութիւնից, բայց ոչինչ հետեանք չեղաւ այդ ամենից, քանի որ ես ինքս շարունակ դոցա ատելով ատում էի: Բաւական չէր այս ամենը, ես դեռ աշխատում էի ուրիշներին էլ իմ ճանապարհով տանել, աշխատում էի ուրիշների հոգւոյ մէջ էլ սիրոյ կայծեր դարձեցնել և շարունակ դոցա քարոզում էի սիրոյ մասին ուղիղ այնպէս, ինչպէս մի աղախին, երբ նա հէքիաթներ է պատմում իրեն խնամքին թողած մանուկներին: Զանձրացայ վերջապէս այդ ամենից և յետոյ կեանքիս օրերը խաւարեցան: Զգիտեմ, ով այս տխուր միջոցին ինձ մի սատանայական խորհուրդ տուաւ, որ ես պսակուեմ. . . որպէս զի յետոյ էլ իրաւունք չունենամ ոչ ոքին աշխարհքիս երեսին սիրել բացի իմ կնոջից: Այդ խորհուրդից յետոյ շուտով ես գտայ մի կին, մի խոնարհ արարած: Նա այնպէս գեղեցիկ և խելօք էր, ինչպէս Աստուծոյ գառը մորթելու ժամանակ: Ահա, այդ հրաշալի արարածի ձեռքից բռնած, ես մօտեցայ սուրբ սեղանին և յանկարծ այդ ժամանակ նորից իմ մէջ արթնացաւ վաղեմի խղացած ձայնը: Ես խորը թափանցեցի հոգիս և իմացայ, որ ճշմարիտ դորան սիրում եմ: Թէ՛ւ ամաչում եմ, բայց նորից կրկնում եմ, որ ես դորան սիրեցի և սարսափեցայ. . . Նորից ես ենթարկուեցայ մտատանջութիւնների ճնշողութեանը, նորից սիրոյ բոցավառ ճառագայթները սկսան ազատօրէն շառաչել դատարկ հոգւոյս խորքերում: Իբրեւ մի կործանուած մակդիկ, ես նորից սկսեցի պտղաւորել կատարել ծովի ահաւոր ալիքների մէջ: Կըհամենամ արդե՞ք երբ և իցէ նաւահանգստին, թէ ոչ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Նի՛նօ:

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչ էք ուզում ասել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ահա՛ թէ ինչ: Մենք, Նինօ, մեր ճակատագրի շնորհիւ ընդ միշտ կապուած ենք միմեանց հետ... Դուցէ այդ մի սխալ է, որ պատահել է, բայց իրողութիւնը կատարուել է և այժմ ոչ եւ ոչ գու մի խօսք անգամ չպէտք է ասենք դորա դէմ: (Կնոջը մօտեցնելով, նստեցնում է ծնկների վերայ և համբուրում): Դու թէ հոգով և թէ տարիքով դեռ երիտասարդ ես, կեանք վերնագով այն ահագին մեծութեամբ գրքի մէջ դու դեռ երեսի թուղթն ես կարդացել, և քո առաջ բաց են երջանկութեան և դժբախտութեան գոտիները: Այս երկուսից որը ուզում ես, ընտրիր քեզ համար՝ յուսա՛ և երեակայիր: Քո ապագան դեռ լի է յոյսերով, իսկ անցեալդ սպիտակ և փայլուն է: Դու ինձ սիրում ես, ես այդ գիտեմ, քանի որ չճանաչելով ոչ քո հոգին և ոչ իմը, յաւիտեան դու քեզ ինձ յանձնեցիր և ինձ կենացդ ընկեր ընտրեցիր: Կրկնում եմ նորից, որ դու ինձ սիրում ես, բայց անհաշիւ, որովհետեւ դու քո զգացմունքների հետ խաղում և զուարճանում ես ուղիղ այնպէս, ինչպէս մի երեսայ իւր խաղալիքների հետ: Ես ևս քեզ սիրում եմ, բայց ուրիշ կերպ: Կեանքի մէջ շատ բաներ եմ տեսել, ամեն ինչ զգացել եմ և բոլորը հասկացել ու իմացել: Շատ անգամ եմ սիրել, բայց աւելի յաճախ հակակրել և ամենից շատ տանջուել ու չարաբուել եմ: Սկզբում, ինչ ասես, ուզում էի, բայց փոքր ինչ յետոյ ուզածներս ատում էի, և այս կերպ անցնում էին օրերս ու տարիներս: Մարդիկ անիծեցին ինձ, իմ կեանքիս ճակատին դրած այդ դրոշմը եւ յետոյ կարդացի և այդ օրուանից սառնարիւն փակեցի գիրկս աշխարհային բաղդի ու զգացմունքների առաջ: Դորանից յետոյ անցան շատ ու շատ տարիներ: Թէ ի՞նչ դառն առեւելութեամբ և խորին հակակրանքով եմ յիշում քո կրծքի վերա իմ պախարակելի երիտասարդութեանս, քաղցր գրգռմունքներով թունաւորուած օրերի մասին, այդ միմիայն ինձ է յայտնի և Աստուծոն, բայց հարցը դրանում չէ: Ես, թշուառս, սկզբում չկարողացայ հասկանալ քեզ, բայց յետոյ փոքր առ փոքր իմ հոգ-

ւոյ վրայից, անհետ կորաւ այդ չոր, անպէտք կեղեք և իմ առաջ բացուեցաւ մի հրաշալի աշխարհ իւր բոլոր գեղեցկութիւններով: Այդ օրուանից եւս յարութիւն առայ կեանքի և բարւոյ համար: Բայց երբեմն, էլի մի չար հոգի ինձ ձգում տանում է և գցում այն առաջուայ փոթորկալից կեանքը, մտքիս մէջ զննում, խաւարեցնում է քո պայծառ հայեացքը, քո կախարդիչ ձայնը: Ինքս իմ դէմ պատերազմի մէջ, ծանր մտածմունքների բեռան տակ, ահա՛, այդ վայրկեաններում ես լինում եմ լուռ, դաժան և չար, քեզ չարապղծելու ցանկութեամբ, ահա՛, այդպիսի բոպէներում ես վախենում եմ քեզ մերձենալուց, վախենում եմ, որ մի գուցէ իմ հայեացքս, իմ հոգեկան տանջանքներից յառաջացած և ակամայից արձակած ձայներս, քեզ երկիւղ չպատճառեն: Ահա՛, երեւի այդ ժամանակամիջոցներում դու ասում ես, թէ նա ինձ չէ սիրում: (Նինօն խորամանկութեամբ նայում է ամուսնուն և ձեռքով շփում և ուղղում նորա մազերը):

ՆԻՆՕ.

Ճշմարիտ, որ զարմանալի բնաւորութեան տէր մարդ ես եղել դու: Տես, երբ այդպէս ճարտար լելուով սկսում ես նկարագրել քո՝ դէպի ինձ ունեցած սէրը, երբ գլուխդ այդպէս տաքանում է, երբ միտքդ այդպէս պարզ արտափայլում է աչքերիդ մէջ, ահա՛, այդ ժամանակ, առանց փոքր անգամ կասկածելու, հաւատում եմ քո բոլոր ասածներին: Բայց ինչ կանես, որ յաճախ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Յաճախ...

ՆԻՆՕ.

Ո՛չ, էնպէս երբեմն...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Նինօ, ես հոգով արդէն չափազանց ծերացած եմ, մինչդեռ դու այդ կողմից դեռ շատ երիտասարդ ես և, չնայած դորան, եթէ ուզենայիր, մենք կարող էինք համահաւասար զգալ ու հաւատալ: Որքան յիշում եմ, ես քո տարիներում անպայման հաւատում էի այն ամենին, ինչ որ ասում ու խօսում էին:

ՆԻՆՕ.

Ինձ թւում է, թէ դու դարձեալ անբաւական ես. ախ, Աստուած իմ, Աստուած իմ, այս ի՞նչ պատիժ է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛հ, ո՛հ, ես բախտաւոր եմ, երջանիկ... ես զգում եմ, որ խտասիրտ մի մարդ եմ: Անմիտ չարախօս, փախիր, հեռացիր այս չարութեամբ և նախանձով լի ամբոխից: Ես բախտաւոր եմ... ես քեզ հետ եմ մինչև իմ վերջին շունչս: Թողնենք նախկին պատահածները, կատարեալ մոռացութեան տանք ծանր ազդեցութիւն ունեցող սեւ անցեալը: Ես տեսնում եմ, որ Ամենակարող Արարիչը՝ երկնքից քեզ ինձ համար պարգև է ուղարկել: (Համբուրում է նորա ծնոքերը և յանկարծ, ջտեսնելով ապարանջան, լռում և զունատվում է:)

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչ պատահեց քեզ, ինչո՞ւ գունատուեցար, ինչո՞ւ ես դողդողում... Ա՛խ, Աստուած իմ, Աստուած իմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ, յրաւիւրով տեղից.

Ե՛ս, ո՛չինչ, կ'անցնի: Այդ օրտեղ է քո միւս ապարանջանը:

ՆԻՆՕ.

Կորել է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ա՛, կորել է:

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչ ես ուզում դորանով ասել, Այո՛, կորել է և դամի մեծ ցաւ չէ, շատ, շատ, քսան և հինգ ուրբուց նա երբէք աւել չէր արժենալ:

ԱՐԲԵՆԻՆ, առանձին.

Կորցրած է... Ձգիտեմ, թէ ինչո՞ւ է այդ դէպքը ինձ այսօր քան վրդովում և մտքերս պղտորում: Ո՛հ, եթէ իմանայիք, թէ ինչ տեսակ կասկածներ են ծագում իմ մէջ, թէ ի՞նչ շնչոցներ եմ լսում շուրջս... Մի՞թէ ես այսքան ժամանակ քաղցր քնի մէջ եմ եղել և այժմ եմ միմիայն զարթնում...:

ՆԻՆՕ.

Ճշմարիտ, որ քեզ շատ դժուար է հասկանալ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Ձեռքերը խաչակնքած, սուր և թափանցող հայեացք է ձգում կնոջ վերայ): Ասում ես, որ ապարանջանը կորցրած է, հա՞...

ՆԻՆՕ, նեղացած ձայնով.

Լաւ, սուտ եմ ասում:

ԱՐԲԵՆԻՆ, առանձին.

Բայց օրքան նման են միմեանց, օրքան:

ՆԻՆՕ.

Հաւանական է, որ կառքի մէջ վայր գցած լինիմ:— հրամայեցէ՛ք ծառային այնտեղ տեսնել: Երբէ՛ք, երբէ՛ք նորան ես չէի վերցնիլ հետս, եթէ երեւակայէի...

ՏԵՍԻԼ, ԶՈՐՐՈՐԴ.

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՌԱՆ.

(Սրբնիկի զանգահարելուց լսող մտնում է ծառանը:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Կառքի մէջ մի ապարանջան է կորցրած, գնա՛ և ամենայն ուշադրութեամբ որոնիր այնտեղ... Աստուած չանէ, որ առանց նորան վերադառնաւ: Է՛հ, չուտ: (կնոջը) Նինո՛, իմացիր, որ այստեղ հարցը ապարանջանի մասին չէ. ո՛չ իմ պատիւս ու բախտս դեր է կատարում այս բանի մէջ: (Փոքր ինչ լուելուց լսող): Բայց եթէ նա այնտեղ չգտնէ՞ ապարանջանը:

ՆԻՆՕ.

Այն ժամանակ ասել է, որ ես նորան մի այլ տեղ եմ կորցրել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Մի այլ տեղ. իսկ թէ օրտեղ է, դու գիտես...

ՆԻՆՕ.

Առաջին անգամն է, որ ձեզ այդքան ժլատ ու խիստ եմ գտնում: Է՛հ, ի՞նչ արած, ձեզ մխիթարելու և հանգստացնելու համար, առանց ուշացնելու, ես հէնց վաղը կ'երթամ և կըպատուիրեմ շինել իսկ և իսկ նորա նման մի նորը: (Ներս է մտնում ծառան):

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շուտ պատասխանիր, ի՞նչ համբաւ ես բերել...

ԾԱՌԱՆ.

Էլ տեղ չ'ընդեցի, որտեղ ասէք, ման եկա:

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Եւ չգտա՞ր:

ԾԱՌԱՅ.

Ո՛չ, չգտայ:

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Ես այդ արդէն գիտէի: Լա՛ւ, գնա՛: (Սուր հայեացքով նայում է կնոջ վերայ):

ԾԱՌԱՅ.

Շատ հաւանական է, որ նա զիմակահանդէսում կորած լինի:

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Ա՛... զիմակահանդէսի մէջ... ուրեմն դուք եղե՞լ էք այնտեղ:

ՏԵՍԻԼ, ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐԸ ԲԱՅԻ ԾԱՌԱՅԻՑ.

ԱՐՔԵՆԻՆ.

(Մտալին) Կարճ էս գնայ: (Կնոջը) Ասացէ՛ք, խնդրեմ, մի՛ թէ դժուար էր ձեզ համար ինձ վաղորօք յայտնել զորա մասին. ես հաւատացած եմ, որ դուք այն ժամանակ պատիւ կը համարէիք, թող տալ ինձ ձեր առաջնորդը լինել զիմակահանդէսը գնալու միջոցին, և այնտեղից էլ միասին տուն վերադառնալ: Հաւատացէ՛ք, որ ես իմ ներկայութեամբ նրբէք ձեր ազատութիւնը չէի խանգարիլ ոչ իմ խիստ հակողութեամբ և ոչ էլ իմ անտեղի ու անժամանակի գուանքներով: Ո՛ւմ հետ էիք այնտեղ:

ՆԻՆՕ.

Համեցէ՛ք, այնտեղ եղած մարդկանցից ումից ուզում էք, հարցրէ՛ք. նոքա ձեզ ամենը կը պատասխանեն, նոյն իսկ հազար ու մի տեսակ վերադիրներով: Նոքա կէտ առ կէտ կը պատմեն ձեզ, թէ ով կար այնտեղ, թէ ում հետ եմ խօսացել և թէ ում եմ նուիրել ՚ի յիշատակ իմ ապարանջանը: Դուք այդ մարդկանցից հազար անգամ աւելի ճիշտը կ'իմանաք բոլոր եղելութիւնը, քան այն ժամանակ, երբ ինքներդ անձամբ այնտեղ գտնուէք: (Ծիծաղելով) Աստուած է վկայ, ձեր արարմունքը այնքան ծիծաղելի է, որ էլ չեմ կարող ասել: Մի՛թէ ամօթ չէ ձեզ համար, մի՛թէ մեղք չէ, որ մի շնչին ու դատարկ բանի համար այդքան դժուար էք բարձրացնում:

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Տա՛յ Աստուած, որ դա քո վերջին ծիծաղը չլինի:

ՆԻՆՕ.

Օ՛, եթէ ձեր ցնորքները դարձեալ պիտի շարունակուին, այն ժամանակ այդ ևս պէտք է համարել, որ վերջինը չէ:

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Ո՞վ է իմանում, կարող է պատահել... բայց լսիր, Նինո... Ես ճշմարիտ ծիծաղելի դերի մէջ եմ հէնց այն պատճառով, որ քեզ այդչափ ուժգին ու անհուն սիրում եմ, այսինքն այն չափով, ինչ չափով որ կարող է սիրել մի մարդ: Եւ ի՞նչ զարմանալի բան կայ դորանում: Ուրիշները իւրեանց կեանքի մէջ մի լիծնաւոր յոյսեր ունին աչքի առաջ: Մէկը հարստութեան է ձկտում, միւսը գիտութիւնների մէջ է խորասուզուած, երրորդը փառքի, շքանշանների ու աստիճանների ետեւից է վազում, չորրորդը սիրում է հասարակութիւն և զուարճութիւններ, հինգերորդը ճանապարհորդում է, վեցերորդը զբաղվում և արխներ եռ է ածում թղթախաղի մէջ... Ես էլ մի ժամանակ ճանապարհորդել եմ, խաղացել եմ, անմիտ դործերի յետեւից եմ գնացել և աշխատել եմ: Այս բոլորի մէջ թէ բարեկամի, թէ ծանօթի ե. թէ ազգականի կողմից ես շարունակ խարդախ սէր եմ նկատել և կեղծ համակրութիւն: Ես երբէք աստիճաններ ստանալու ցանկութիւն չեմ ունեցել, իսկ փառքի էլ չեմ հասել, թէ հարստութեան միջոցում, թէ առանց կոպէկի գտնուած ըրպէններում ես շարունակ տանջուել եմ միայնակութիւնից և տրիստութիւնից: Չնայած որ ամեն մի քայլափոխում կեղտոտութիւններ էի նկատում, բայց և այնպէս, ես իմ գոռոզ բնաւորութեան շնորհիւ, երբէք ոչ մէկի առաջ գլուխ չեմ խոնարհել: Կեանքիցս թէ մի բան մնացել է, այդ դու ես, մի թղթ արարած, բայց գեղեցկութեան տիպար: Քո սէրը, քո ժպիտը, քո շունչը... չէ՛ որ ես մարդ եմ, քանի որ դոքա ինձ են պատկանում, քանի որ դոքա իմն են, ես էլ ուրիշ ոչ մի բան չեմ ուզում: Առանց դոքա ես ոչ բաղդաւորութիւն ունիմ, ոչ հոգի, ոչ զգացմունք, ոչ կեանք: Բայց եթէ ճշմարիտ ես խաբուած եմ... այո՛, եթէ ես խաբուած եմ, եթէ ճշմարիտ է այն, որ այսքան ժամանակ մարդկային կերպարանքով օձ է տաքացել կրծքիս վերայ, եթէ ճիշտ են ենթադրութիւններս, միանգամայն ուղիղ և

Դիմակահանդէս.

Հիմնաւոր, եթէ ճշմարիտ է այն, որ դու ինձ փաղաքշանքների և գգուանքների մէջ քնացնելով մի ուրիշի հետ ծիծաղել ևս պարզամտութեանս ու յիմարութեանս վերայ... Ա՛խ, լիիր նինս... ևս իմ ծնունդ օրից հետո ի միասին լըյս աշխարհք եմ բերել այնպիսի մի սիրտ, որ կատաղի ու բորբոքուող է ուղիղ այնպէս, ինչպէս և լաւան: Բանի որ նա չի տաքացած, ամուր է այնպէս ինչպէս և քարը... բայց հէնց որ սկսեց եռ գալ ու վիժել, այն ժամանակ նորան մօտենալը երկիւղալն է. այդ մի անդգոյշ խաղ կըլինի իւր փնասակար հետեանքներով: Այն ժամանակ... Հկայ՝ ներողամտութիւն: Վրէժխնդրութեան համար ևս ոչ մի օրէնք օգնութեան չեմ հրաւիրել, այլ ինքս իմ ձեռքով առանց խղճահարուելու, առանց արտասուքի մի հարուածով վերջ կըտամ մեր երկուսիս կեանքին: (Ուզում է կնոջ ձեռքից բռնել, բայց նա մի կողմ է ցատկում:)

ጌቱጌዐ.

Օ՜, մի՛ մտտենար... դու սարսափեցի ես. ես քեզանից
վախենում եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Մի՛թէ... Ես սարսափելի՛ եմ: Ո՛չ, դու այդ հանաք ես անում:
Ես ոչ թէ սարսափելի, այլ ծիծաղալի եմ: Շատ բարի, ծիծաղեցէ՛ք,
ծիծաղեցէ՛ք... նպատակներիդ հասնելուց յետոյ էլ ինչ^ա պէտք
է գունատուէ՛ք, դողդողաք: Դէ՛հ, շուտ, թող գայ այստեղ
այդ բորբոքուած սիրահարը, դիմախահանդէսների այդ խաղալի-
քը, թող գայ, տեսնէ ու մսիթարուի: Ես ձեր շնորհիւ արդէն
ճաշակել եմ բոլոր դժոխային տանջանքները. միմիայն այդ էր
պակաս, թող դա ես լինի, ոչի՛նչ:

ኢትኤዐ.

Հա՛, ես միմիայն այժմ հասկացայ ձեր կասկածանաց բո-
լոր պատճառը: Եւ այդ բոլորի մէջ միակ մեղաւորը ապարան-
ջանն է, այնպէս չէ՛: Հաւատացէ՛ք, որ ձեր այդ վարմունքը ծի-
ծաղալի է չէ լժէ միայն ինձ այլ և ամբողջ աշխարհի համար:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Լաւ, ծիծաղեցէք, ծիծաղեցէք, **ո՛վ** աշխարհային յիմար-
ներ. ծիծաղեցէք, **ո՛վ** դուք անհոգ և ողորմելի ամուսիններ, ծի-
ծաղեցէք քանի որ մի ժամանակ էլ ես էի ձեզ խաբոււմ և

վրաներդ ծիծաղում: Իսկ դուք այդ մինչև այսօր էլ չգիտեք և
ապրում էք, աւա՜ղ, իբրև մի մի սուրբ արքայութեան մէջ...
է՜հ, մնաս բարեաւ, իմ գեղեցիկ, իմ հրաշալի աշխարհային զը-
րախտ. քեզ տալիս եմ իմ վերջին ողջոյնս, մնա՛ս բարեաւ: Ես
այժմ արդէն բոլորը գիտեմ: (Կնոջը): Իսկ դու, բորիա՛ն, հեռա-
ցիւր ինձանից: Ես, յիմարս, դեռ կարծում էի, թէ կըզգայ իւր
յանցանքը, վշտացած, ծնկաջօք կընկնէ առաջս, կըխոստովանի
ամէնը և բացարձակ բոլոր եղելութիւնը կը յայտնէ ինձ. Սյո՛ր, ես
կըմեղմանայի, եթէ արտասուքի մի կաթիլ տեսնէի նորա աչքե-
րին... միմիայն մի կաթիլ... Բայց ո՛չ. նա արտասուքի փոխարէն
ծիծաղով պատասխանեց ինձ:

ጥቅም.

Զգիտեմ, թե ով է ինձ այդ կերպ զըրպարտել ձեր ներկայությունամբ և ցանկություն էլ չունիմ իմանալու, բայց ես ներում եմ ձեզ և խոստովանվում եմ, որ դուրս մեջ յանցանք չունիմ Ցաւում եմ, թէ և օգնել էլ ձեզ չեմ կարող։ Վերջոյ, ձեզ հանգստացնելու և մխիթարելու նպատակաւ կ'ասեմ այսքան, որ ես երբէք սուտ չէի խօսիլ այսպիսի մի նշանաւոր հարցում։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Օ՛հ, յռի՛ր խնդրեմ... բաւական է...

ኢኮኖሚ.

Բայց լսիր ինձ... Ես անմեղ եմ... Թող Աստուծոյ պատ-
ժինն ենթարկուիմ, եթէ սուեւ եմ խօսում... Ի սէր Աստուծոյ,
լսիր ինձ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես արդէն անգիր գիտեմ այն ամենը, ինչ որ պէտք է
դու ասես:

ኢትዮ.

Ինչ սաստիկ ցաւ էն պատճառում քո յանդիմանութիւնները... Ես քեզ սիրում եմ, Եւզե՛նկո:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Հա՛ւ է, յա՛ւ ժամանակ ես գտել խոստովանուելու...

ጥቅምት ፩.

Աղաչում եմ, լսիր ինձ: Ա՛խ, այս ի՞նչ ցաւ է, Աստու-
ած իմ, Լաւ, մէկ աստ՝ տեսնեմ, ի՞նչ էս պահանջում դու:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Վրէժինդրութիւն:

ՆԻՆՕ.

Շատ բարի, այժմ աստ՝ տեսնեմ, այդ ունից ես ուզում վրէժ առնել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Օ՛, այդ ես գիտեմ, թէ ունից պիտի վրէժ առնեմ: Մի շտապէք, թողէք հասնի ժամը և այն ժամանակ ճշմարիտ, որ կը զարմանաք ինձ վերայ:

ՆԻՆՕ.

Զլինի՞ թէ այդ վրէժը ինձնից ես ուզում առնել... Է՛հ, էլ ո՛ւր ես ուշացնում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ անվեհերութիւնը ձեզ սաղ չէ դալիս:

ՆԻՆՕ, արհամարհանքով.

Ապա ունի է սաղ գալիս:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դուք ում համար էք երկիւղ կրում:

ՆԻՆՕ.

Աստուած իմ, Աստուած իմ, մի՞թէ այսպիսի դառն վայր-կեանքներ դեռ էլի շատ են սպասում ինձ: Օ՛, վերջ տուր 'ի սէր Աստուծոյ այդ բոլորին, թէ չէ դու քո այդ տեսակ անտեղի կասկածներով միանգամայն կը սպանես... Գիտես, որ ես խնդրե-լու սովորութիւն չունիմ և աւելորդ մի աշխատանք կը լինի այդ, քանի որ դորանով քո անողորմ գութը երբէք չի շարժուի... բայց իմացիր, որ այս մի անգամն էլ եմ ներում քեզ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Աւելորդ աշխատանք է:

ՆԻՆՕ.

Բայց չէ՞ որ Աստուած կայ... Նա քեզ չի ների:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շատ ախոս: (Նինոն հեռանում է լաց լինելով): Ահա՛ ձեզ

կին ասած բանը... Օ՛, ես ձեզ վաղուց եմ ճանաչում, ինձ յայտնի են ձեր բոլոր փաղաքշանքները և յանդիմանութիւնները: Ասխոս և հազար ախոս, որ այդ թշուառ ու ողորմելի գիտու-թեան դասերը ինձ վերայ շատ թանկ է նստում: Բայց մի կողմից էլ՝ ճշմարիտ որ պէտք է խոստովանուիլ և այն, թէ ունիմ ար-գեօք ես մի արժանաւորութիւն, որով իրաւունք ունենամ դոցա սէրը վայելելու: Զլինի թէ այս իմ ահարկու գէմքիս ու ձանդիս վերայ պէտք է սիրահարուեն դռա... (մօտենում է կնոջ սենեակի դռանը և ականջը մօտեցնում է նորան): Ի՞նչ է անում: Գուցէ ծի-ծաղում է... բայց չէ՛, լաց է լինում: (Հեռանալով): Ասխոս, որ ուշ է...

ԱՐԱՐՈՒՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն.

ՏԵՍԻՆ, ԱՌԱՋԻՆ.

Դիտեցին յոգնած դրոժեմը՝ նստած բազմոցի մէջ, ձեռքին բռնած գիրքը մի կողմ է ձգում:

ԴՔՄՈՒՀԻ.

Ճշմարիտ, որ արժէ մտածել, թէ ի՞նչ նպատակի է ծա-ռայում մեր կեանքը. կարծես, այդ մեզ նորա համար է տուած, որ շարունակ օտարների կամքը կատարենք և միշտ ստրուկ լինինք: Ժօրժ Սանը, իմ կարծիքով, շատ ճշմարիտ հայեացք ունի այս հարցի առթիւ: Մէկ ասացէք, ինչդրեմ, ի՞նչ է ներկայացնում իրենից ներկայ ժամանակի կին-մարդը. մի՛ արարած առանց որ և է կամքի և ուրիշների կրքերի ու քմահաճութեանց խաղալը: Ամբողջ մարդկութիւնը իրեն դատաւոր ունենալով, բայց և ո՛չ մէկին դոցանից իրեն հաւատարմատար ու պաշտպան, նա հարկա-դրուած է լինում կամ ծածկել իւր բուն գգացմունքների բոցը, և կամ թէ դոցա խեղդել գեռ իւր ծաղկափթիթի հասակում: Ի՞նչ բան է կինը, նորան արդէն մատաղ տարիներից շահաւետ վաճառքի համար են պատրաստում, կարծէք, թէ դա շուկայի որ և է ապրանք լինի: Դատապարտում են, երբ նա լոկ միմիայն իրեն, իսկ երբ ուրիշներին է ուզում սիրել, դորան նոյնպէս ար-գելք են լինում: Ճշմարիտ՝ ժամանակ, ժամանակ նորա մէջ

կրքերը, զգացմունքները սկսում են ալեկոծուել, բայց մի՞թէ դոքա կարող են առաջ գնալ և յենարան գտնել: Այդպիսի բուսականում, մի կողմից երկիւղը և միւս կողմից բանականութիւնը իրենց դերի մէջ մտնելով, իսպառ խորտակում: ոչնչացնում են այդ տեսակ մտքերի գոյութիւնը: Իսկ եթէ պատահում է, որ դոցանից մէկն ու մէկը, մոռացութեան տուած աշխարհի դժբաղդ, իւր մէջ շառաչող զգացմունքների ճնշման տակ, հոգով և մարմնով ամբողջապէս նուիրվում է իրեն զուարճացնող բաւականութեանց, այն ժամանակ այդպիսիների համար փակվում են ընդ միշտ բախտի և հանգստութեան դռները: Իսկոյն ամբողջ աշխարհքը կրթափուի նորա գլխին, նորա համար գաղտնիք ասած բանը գոյութիւն չունի, նա շատ անգամ աղնութիւնն ու անբարոյականութիւնը տեսքից ու հագուստից է ընդունում, բայց իրենց բարեփայլ փեմքին հասցրած այդ տեսակ վերաւորանքը նա չէ կարող ստոնարիւն տանել և խիստ ու անգութ վճիռ կրկայացնէ այդ տեսակ անձանց համար... (Ուզում է կարդալ): Ոչ, չեմ կարողանում կարդալ. ես միանգամայն շփոթուեցայ այս մտածմունքներից. ես դորանից վախենում եմ աւելի քան թշնամուց... և յիշելով այն ամենը, ինչ որ եղել է կատարուել է, միանգամայն զարմացած եմ մնում ինքս ինձ վերայ. (Ներս է մտնում Նինոն):

ՏԵՍԻԼ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

ՆԻՆՕ.

Mon amour, սահնակով զբօսնելու ժամանակ, մտածեցի դալ քեզ այցելութիւն:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

C'est une idée charmante, vous en avez toujours. (Նստում են): Այդ ի՞նչ է պատահել քեզ. Նինո, ի՞նչու այդքան գունատուած ես: Մի՞թէ դրսի քամին և սառամանիքը կարող էին այդքան ազդել քեզ վերայ: Աչքերիդ կարմրութիւնն էլ չլինի թէ արտասուքից է:

ՆԻՆՕ.

Այս գիշեր շատ անհանգիստ եմ քնել, երևի դորանից է. դեռ այսօր էլ շատ վատ եմ զգում ինձ:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Երևի, տանու բժիշկդ լաւ չէ, ուրիշին հրաւիրիր:

ՏԵՍԻԼ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

Ներս է մտնում իշխան Զվեգիչը:

ԴՔՍՈՒՀԻ, սառնութեամբ.

Ա, բարե քեզ, իշխան:

ԻՇԽԱՆ.

Ես երեկ եկել էի ձեզ յայտնելու, որ մեր հացկերոյթը խանգարուած է:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Խնդրեմ, նստէք, իշխան:

ԻՇԽԱՆ.

Հէնց այս րոպէիս ես վիճում էի, թէ այս լուրը ձեզ վերայ շատ անախորժ տպաւորութիւն պիտի թողնէ, բայց, ինչպէս երևում է, սխալուել եմ, քանի որ ձեր դէմքի արտայատու-
թիւնը այնքան հանգիստ է...

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ճշմարիտ, ես ցաւում եմ:

ԻՇԽԱՆ.

Իսկ ես ընդհակառակը շատ ուրախ եմ. քան այդ տեսակ հացկերոյթների ես չեմ փոխիլ մի դիմակահանդէսի հետ:

ՆԻՆՕ.

Էրէզ դուք եղել էք դիմակահանդէսում:

ԻՇԽԱՆ.

Այո, եղել եմ:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Յետոյ ի՞նչ հագուստով:

ՆԻՆՕ.

Այնտեղ կային շատերը...

ԻՇԽԱՆ.

Այո, այո, այնտեղ թէև բոլորը դիմակով էին ծածկուած, բայց և այնպէս ես ճանաչեցի մեր շրջանի տիկիներին մի քանիսին: Օ, ես ձեզ ճանաչում եմ, դուք ամենքդ էլ սիրում էք զարդարուել: (Ծիծաղում է):

ԳՔՍՈՒՀԻ, տաքայած.

Իսկ ես հարկադրուած եմ նկատելու, իշխան, որ այդ ձեր կողմից զրպարտութիւն է և կ'աւելացնեմ դորան, որ ծիծաղելու հարկ չկայ: Ասացէք, խնդրեմ, ի՞նչպէս կարող է իւր պատիւը փոքր ի շատէ ճանաչող մի կին թոյլ տալ իրեն մոնել այնպիսի մի տեղ, ուր խառնամբոյն է խոնոած և ուր ամենայն մի թեթեւամիտ կարող է վիրաւորել ու ծաղրել: Վստահանալ գնալ և յետոյ որ և է կերպ ճանաչուել... Օ՛հ, ամօթ է, ամօթ է ձեզ համար, և կրննդրէի, որ ուրիշ անգամ փոքր ինչ զգոյշ լինէիք այդ տեսակ խօսքերից:

ԻՇԽԱՆ.

Ասածս յետ առնել էլ չեմ կարող, իսկ ինչ վերաբերում է ամաչելուն, պատրաստ եմ: (Ներս է մտնում մի աստիճանաւոր):

ՏԵՍԻԼ, ՉՈՐՐՈՐԴ.

ԱՌԵՋԻՆՆԵՐ ԵՒ ԱՍՏԻՃԱՆԱՐԸ.

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ո՞րտեղից էք գալիս

ԾԱՌԱՅՈՒՆ.

Տէնց այս րոպէիս հեռացայ ատենից և այժմ եկել եմ ձեր գործի մասին խօսելու:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Իսկ գործը վճռեցին.

ԾԱՌԱՅՈՒՆ.

Ո՛չ, բայց յոյս կայ, որ շուտով վճռեն. Գուցէ ես խանգարեցի...

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ա՛մենեին, (Հեռանում է դէպի պատուհանը և այնտեղ շարունակում խօսակցութիւնը):

ԻՇԽԱՆ, տանձին.

Բացատրելու ժամանակ է գտել: (Նիսոյին): Այսօր ես ձեզ խանութումը տեսայ:

ՆԻՆՕ.

Այդ ո՞ր խանութում:

ԻՇԽԱՆ.

Անգլիական:

ՆԻՆՕ.

Ո՞րքան ժամանակ կը լինի:

ԻՇԽԱՆ.

Տէնց այս ժամին:

ՆԻՆՕ.

Չարմանում եմ, որ ես ձեզ չեմ ճանաչել:

ԻՇԽԱՆ.

Դուք սաստիկ զբաղուած էիք:

ՆԻՆՕ, արագութեամբ.

Ես այնտեղ ապարանջան էի ընտրում: (Հանելով րադիկուլից ապարանջանը): Ահա՛ սորա նմանը...

ԻՇԽԱՆ.

Ա՛յ գեղեցիկ բան. իսկ որտեղ է սորա ընկերը:

ՆԻՆՕ.

Կորել է:

ԻՇԽԱՆ.

Ճշմարիտ էք ասում...

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչ զարմանալու կամ չհաւատալու բան կայ այստեղ:

ԻՇԽԱՆ.

Ուրեմն այդ գաղտնիք չէ: Ե՞րբ էք դուք նորան կորցրել:

ՆԻՆՕ.

Չեմ իմանում: մեկել օրն էր, էրէզ էր, թէ անցեալ շաբթիկն. ես չեմ հասկանում: թէ ինչո՞ւ համար էք ուզում այդ իմանալ:

ԻՇԽԱՆ.

Տէնց է՛նպէս. ես մի բան մտածեցի, որ գուցէ ձեզ էլ շատ տարօրինակ երեւի... (Առանձին): Դէմքից երեւում է, որ առաջարկութիւնս սորան վրդովում է: Չարմանալի են ճշմարիտ

այս մեր համեստութիւնները: (Նինոյին) Ես ուզում էի ձեզ առաջարկել իմ խոնարհ ծառայութիւնս... ապարանջանը կարող է գտնուել...

ՆԻՆՕ.

Ա՛խ, խնդրում եմ... բայց ո՞րտեղ:

ԻՇԽԱՆ.

Իսկ ո՞րտեղ է կորել նա:

ՆԻՆՕ.

Ձեմ՝ յիշում:

ԻՇԽԱՆ.

Գուցէ դուք նորան կորցրել էք որ և է կերպ մի պարահանդէսի մէջ:

ՆԻՆՕ.

Կարող է լինել:

ԻՇԽԱՆ.

Կամ թէ մէկին յիշատակի համար նուիրած լինիր:

ՆԻՆՕ.

Ձեմ՝ հասկանում, թէ այդ տեսակ եղբայրացութիւն ո՞րտեղից հանեցիր: Ումը պէտք է նուիրէի... Գուցէ ամուսնու:

ԻՇԽԱՆ.

Կարծէք, աշխարհիս երեսին միմիայն ամուսինը գոյութիւն ունի... Դուք անկասկած հաղարաւոր ընկերութիւններ ունիք, ա՛հ, դոցանից մէկն ու մէկին կարող էիք տալ: Բայց թողնէ՛ք այդ. հարցը նորա մէջ է, որ ապարանջանը կորած է և այն մարդը, որ գտնէ նորան ու ձեզ յանձնէ, կարող է յուսալ ձեր կողմից որ և է վարձատրութիւն:

ՆԻՆՕ.

(Ժպտալով:) Նայած...

ԻՇԽԱՆ.

Բայց եթէ նա ձեզ սիրում է, եթէ նա իւր չքացած երազի իրականութիւնը միմիայն ձեր մէջ է գտել, եթէ նա ձեր մի ժպիտի, մի խօսքի համար չի խնայիլ աշխարհային ո՛չ մի բան:

եթէ դուք ինքներդ մի ժամանակ նորան յայտնել էք ապագայ երջանկութեան մասին, եթէ դուք ինքներդ՝ զիմակի տակ թագ-ցրած ձեր դէմքը, փայփայել էք նորան սիրոյ խօսքերով... 70
* հասկացէ՛ք վերջապէս...

ՆԻՆՕ.

Այդ բոլորից ես միմիայն այն հասկացայ, որ դուք միանգամայն մոռացութեան էք տուել ձեզ և հէնց այսօր ամենախոնարհարար խնդրում եմ, որ այս մեր խօսակցութիւնն առաջին և վերջին անգամը լինի:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, Աստուած իմ: Ես երեւակայում էի... Մի՛թէ ճշմարիտ դուք բարկացաք: (Առանձին:) Դու բարկացար, հա՛, շատ բարի... այդ երկար չի տեիլ, կըզայ ժամը և կըտեսնես, թէ ինչպէս ես կըհասնեմ իմ նպատակին: (Նինոն հեռանում է դէպի դըստեհին: Պաշտօնակատարը գլուխ է իջեցնում և հեռանում):

ՆԻՆՕ.

Adieu, ma chère, մինչև վաղը. բաւական է որքան նստեցի, տուն դառնալու ժամանակ է:

ԳԲՍՈՒՀԻ.

Ո՞ւր ես այդպէս փազուում, սպասիր փոքր ինչ էլ, mon ange. տես, երկու խօսք չխօսած դու արդէն ուզում ես գնալ, այդ չեղաւ: (Համրուրվում են):

ՆԻՆՕ.

(Գնալով:) Վաղը հէնց առաւօտեանից ես քեզ կըսպասեմ: (Հեռանում է):

ԳԲՍՈՒՀԻ.

Վաղուայ օրը շաբաթից երկար պէտք է տևի ինձ համար:

ՏԵՍԻԼ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐ ԲԱՑԻ ՆԻՆՕՅԻՑ ԵՒ ՊԱՇՏՈՆԵԿԱՆՆԵՐ.

ԻՇԽԱՆ, առանձին.

Սպասիր, տես թէ ինչպէս ես կըհասնեմ իմ վրէժը. եւ ձեռքն էլ իրեն ամթիխած ու համեստ է երևեցնում: Դնենք թէ ես յիմար եմ գտնուել, ենթադրենք, որ նա իւր խօսքերից կը-

հրաժարուի, բայց չէ՞ որ ես ճանաչել եմ ապարանջանի տիրոջ, այդ էլ բաւական է ինձ:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Մտածմունքների մէջ է.ք խորասուզուել, իշխան, ի՞նչ է պատահել:

ԻՇԽԱՆ.

Այո՛, բայց այժմ՝ մտածածներիս մեծամասնութիւնը ստիպուած եմ մոռացութեան յանձնել:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ինձ այնպէս երեւց, որ ձեր և Նինոյի մէջ չափազանց հետաքրքիր խօսակցութիւն էր. ինչի՞ մասին էիք վիճում, չի կարելի իմանալ:

ԻՇԽԱՆ.

Ես պնդում էի, որ հանդիպել եմ պարահանդէսում...

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ումը:

ԻՇԽԱՆ.

Հէնց իրեն:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ի՞նչպէս, Նինոյին:

ԻՇԽԱՆ.

Այո՛, ես այդ ապացուցի իրեն:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Այժմ՝ ես տեսնում եմ, որ դուք առանց որ և է պատկանանքի և ամօթի պատրաստ էք մարդկանց հէնց իրենց ներկայութեամբ վատարանել:

ԻՇԽԱՆ.

Ի՞նչ արած, ես դորանում մեղ չունիմ: Այդ իմ տարօրինակ բնաւորութեանս պէտք է վերագրել:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Գոնէ ինչպէս էք այն կնոջը իւր բացակայութեան միջոցին և պարտական էք այդպէս վարուել, քանի որ ձեր ձեռքին փաստ չկայ:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՞վ ասաց, որ չկայ. Այս ապարանջանը հէնց երեկ գիշեր եմ ստացել այնտեղ, իսկ սորա ընկերը նորա բազկի վերայ է:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Լաւ փաստ էք ունեցել... այ տրամաբանութիւն. այդ ու դորա նման ապարանջաններ հազարներով կարելի է գտնել ամենայն մի խանութում:

ԻՇԽԱՆ.

Բանը հէնց դորանումն է, որ այսօր բոլոր խանութները պտտելուց յետոյ, այն եղբակացութեան եմ եկել, որ նորանից միմիայն երկու հատ գոյութիւն ունի: (Փոքր ժամանակ տիրում է լռութիւն:)

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Նոյն իսկ վաղը ես Նինոյին խորհուրդ կըտամ, որ շատ էլ հաւատ չընծայի դատարկասաներին:

ԻՇԽԱՆ.

Իսկ ինձ ի՞նչ խորհուրդ կըտաք:

ԳՔՍՈՒՀԻ.

Ձեզ, Ահա՛ թէ ինչ. համարձակ շարունակել յաջողութեամբ սկսածը և ըստ չափու կարողութեան զգոյշ լինել կանանց պատիւը շօշափելու հարցում:

ԻՇԽԱՆ.

Ընդունեցէք կրկնակի շնորհակալութիւնս ձեր տուած երկու խորհրդի համար: (Գնում է:)

ՏԵՍԻԼ ՎԵՑԵՐՈՐԴ.

ԳՔՍՈՒՀԻ, միայնակ.

Մի՞թէ կարելի է կնոջ պատուի հետ այդպէս անմտութեամբ խաղալ: Բաւական էր, որ ես էլ ճանաչուէի, նոյնը և ինձ հետ պիտի պատահէր. Այդպէս ուրեմն, ի՛շխան, մեաք բարեաւ. դուք թէպէտեւ մոլորուած էք, բայց ի հարկէ ես չեմ լինելու ձեր փրկողը ձեր այդ կեղծ դրութիւնից. ո՛չ, ո՛չ, Աստուած չանէ, որ ես այդ անեմ: Ինձ միմիայն մի բան է զարմացնում. ի՞նչպէս է պատահել, որ ես գտել եմ նորա ապարանջանը. հա՛, այժմ

ես հասկացայ. նինձն էրեզ այնտեղ է եղել, ահա՛ ձեզ ամբողջ հանելուկի վճիռը... Ձգիտեմ թե ինչ բանի համար, բայց ես նորան սիրում եմ: Գուցէ հէնց էնպէս, միայնակութիւնից, տհաճութիւնից, նախանձից... շարունակ սրանեղում, պրփում, բորբոքում եմ... և ո՛չ մի բանի մէջ չեմ կարողանում ուրախութիւն գտնել: Ինձ թւում է, որ ես լսում եմ, թէ դատարկամիտ ամբոխի ծիծաղը, թէ նոցա շնչոցը, որի մէջ դոքա իրենց դաժան ցանկութիւնն ու ափսոսանքն են յայտնում իմ առթիւ: Ո՛չ, պէտք է, որ ես ինձ փրկեմ... եթէ այդ նոյն իսկ ուրիշի հաշուով էլ լինի. պէտք է, որ այդ կեղտից ես ինձ մաքրեմ, թէկուզ մի շարք տանջանքներ անգամ լինին իմ այս նոր դիտաւորութեանս վարձատրութիւնը և իմ փրկութիւնը... (Սկսում է մտածել): Օ՛ր, եթէ իմանայիք, մտքերի ի՞նչ ահարկու շղթաներ են պատում գլխիս մէջ, ահա՛, այս իմ նոր ձեռնարկութեանս գիմաց:

ՏԵՍԻՆ ԵՕԹՅԵՐՈՐԴ:

ԴՔՍՈՒՀԻ ԵՒ ՇՊՐԻՍ:

Շպրիսը ներս է մտնում և բարևում:

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Ա՛, բարե քեզ, Շպրիս. ի՞նչ գիտէիր, թէ հէնց այս րօպէիս ես քեզ էի ուղղում տեսնել:

ՇՊՐԻՍ:

Ներեցէք համարձակութեանս. ես ինձ չափազանց բախտաւոր կը համարէի, եթէ որ և է կերպ կարողանայի օգտակար լինել ձեզ: Ձեր հանգուցեալ ամուսինը...

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Դու մի՞շտ ես այդպէս հաճոյամիտ:

ՇՊՐԻՍ:

Երջանկայիշատակ դուքսը...

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Սորանից հինգ տարի առաջ էր, ես այդ յիշում եմ:

ՇՊՐԻՍ:

Վերջրեց ինձանից հաղար...

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Գիտեմ, գիտեմ, այդ փողի հինգ տարուայ տոկոսը ես հէնց այսօր քեզ կը տամ:

ՇՊՐԻՍ:

Ի՛նչ էք հրամայում, ես փողի մէջ կարօտութիւն չեմ զգում: Հէնց էնպէս, պատահմամբ յիշեցի:

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Ասա՛, ի՞նչ նոր համբաւ ունիս:

ՇՊՐԻՍ:

Այս րօպէիս մի կոմսի մօտ էի և հէնց այնտեղից եմ գալիս. այնքան նորութիւններ լսեցի, որ էլ չեմ կարող ասել:

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Իսկ իշխան Զվէզդիշի և Արքեմիտի կնոջ հետ պատահած դէպքի մասին ո՞չինչ չես լսել:

ՇՊՐԻՍ, տարակուսած:

Ո՛չ... լսել եմ... ինչէ՛ս չէ... ո՛չ... Ե՛, այդ նոր բան չէ, դորա մասին մի ժամանակ ամբողջ աշխարհքն էր խօսում, իսկ այժմ լուել է... (Սուսնծին): Այս ի՞նչ պէտք է լինի. չեմ յիշում, ի՞նչ վատ եղաւ...

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Օ՛ր, եթէ այդ արդէն այդքան տարածուել է և ամենքի խօսակցութեան նիւթ դարձել, այն ժամանակ և չարժէ անգամ, որ դորա մասին խօսինք:

ՇՊՐԻՍ:

Բայց ես կը ցանկանայի իմանալ ձեր կարծիքը:

ԴՔՍՈՒՀԻ:

Քանի որ նոքա արդէն ամբողջ աշխարհքից են դատապարտուած, ուրեմն և աւելորդ է միանգամայն այս դէպքում որ և է կարծիք յայտնել: Այսպէս թէ այնպէս, ես էլի դոցա կարող էի մի-մի խորհուրդ տալ. իշխանիս կ'ասէի, որ կանայք ընհանրապէս տղամարդու մէջ գնահատում են նորա տոկունութիւնը, թէկուզ նա հազարաւոր արգելքների հանդիպել իւր ընտրեալի գիրկը դիմելու միջոցն: Իսկ Նինային կը ցանկանայի փոքր ինչ

մեղմացնել իւր խստութիւնը և դորա փոխարէն համեստութեան աստիճանը բարձրացնել... Այժմ մնա՛ք բարեաւ, միւսեօ Շաքիւ. եթէ քոյրս ինձ ճաշին սպասելիս չլինէր, ես աւելի երկար կը մնայի ձեզ հետ: (Գնալու միջոցին, առանձին:) Այժմ ես ազատուած եմ, այս շատ օգտակար դաս եղաւ ինձ համար:

ՏԵՍԻԼ ՈՒԹԵՐՈՐԴ:

ՇՊՐԻԽ, միայնակ.

Հանգիստ եղէ՞ք, ես շատ լաւ հասկացայ ձեր միտքը և նեղութիւն չեմ տալ նորից կրկնելու: Զարմանալի վառ երեւակայութեան և սուր մտքի տէր է եղել այս կինը, հասկանում եմ, նա այս գործում ինտրիգայ է սարքում... Հէնց այդպէս է: Էլ ի՞նչ ասել կ'ուզէ, որ ես անմիջապէս կըխառնուեմ այդ երկու անձանց յարաբերութիւնների մէջ, որի համար իշխանը անկասկած չափազանց շնորհակալ կըմնայ ինձանից, նախ գործակատարի պաշտօն կըստանամ իւր մօտ... յետոյ թարմ լուրերով բեռնաւորուած սորա մօտ կըվազեմ: Գուցէ միմիայն այս ճանապարհով կարողանամ ստանալ իմ փողերի հինգ տարուայ տոկոսը:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Բեմը ներկայացնում է Արքեանի առանձնասենեակը: Արքեանինը նախ միայնակ է, իսկ յետոյ մտնում է ծառան:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Կասկածելու էլ տեղիք չկայ, այդ արդէն պարզ է, ցաւը միմիայն նորանումն է, որ ես իմ ձեռքի տակ փաստեր չուէիմ: Ճշմարիտ է, սխալանքից վախենում եմ, բայց ոյժ չունիմ համբերելու: Մոռանալ լուրջական ցնորքը, թողնել ամենը այնպէս, ինչպէս որ կայ... ո՛չ, ես այդ չեմ կարող, այդ տեսակ կեանքը գերեզմանից աւելի սարսափելի է ինձ համար: Ես իմ կեանքում այն տեսակ սառած հոգով մարդիկ եմ տեսել, որոնք փոթորիկը վրայ հասած ժամանակը անգամ քաղցր ու խաղաղ նիրհում են կատարեալ երջանկութեան մէջ: Ահա, դոցա կեանքը ճշմարիտ որ նախանձել է:

ԾԱՌԱՅ, ներս մտնելով:
Տիրուհու հասցէով մի մարդ իշխանուհուց տոմսակ է բերել և ինքն էլ ցածում սպասում է պատասխանի:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՞նչ իշխանուհի է:

ԾԱՌԱՅ:

Զեմ իմանում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Տոմսակ, Նինայի հասցէով... (Գնում է և ընդիմաբան միայնակ մնում է ծառան):

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ԱՅՈՒՆԱՅՈՒՆ ՊԱՆԼՈՎԻՉ ՆԱԶԱՐԻՆ ԵՒ ԾԱՌԱՅ:

ԾԱՌԱՅ:

Պարոնը Հէնց այս լուրէիս հեռացաւ, սպասեցէ՛ք փոքր ինչ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Շատ բարի:

ԾԱՌԱՅ:

Ես իսկոյն կըյայտնեմ նորան ձեր մասին: (Գնում է):

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Զէ թէ փոքր ինչ, այլ և ամբողջ տարիներ պատրաստ եմ սպասելու, միւսեօ Արքեանին, և կըսպասեմ, ճարս ինչ: Գործերս այնքան վատ ընթացք են ստացել, որ տխրութիւնից ու վրդովմունքից չգիտեմ, թէ ինչ անեմ և ինչ ելք գտնեմ: Այժմ իսկ ինձ գործին հմուտ մի ընկեր է հարկաւոր: Վատ չի լինիլ, եթէ նա դորա հետ միասին՝ յաճախակի մեծահոգութիւն ցոյց տայ, ունենայ երեք հազարաչափ ճորտ և նշանաւոր մարդկանց հովանաւորութեան ու պաշտպանութեան տակ գտնուի: Այս նեղ հանգամանքների մէջ, անշուշտ ինձ պէտք է նորից այնպիսի միջոցներ ձեռք առնել, որ Արքեանինը կրկին անգամ իւր կեանքի նպատակը թղթախաղը դարձնէ. նա իւր հին սովորութեան հաւատարիմ կըմնայ, ինձ չի դաւաճանիլ, թեի տակ կըպահէ իւր վաղեմի ընկերոջը և որ աւելին է, ներկայ ժամանակի խաղացող երեխաների զիմաց երբէք չի շփոթուիլ: Իսկ մեր այժմեան երե-

Դիմակահանդէս.

տասարդութիւնը ինձ հոգի-հաւատից հանում է էլի: Որքան ուզում ես, ասա՛, ո՛չ իւր ժամանակին սկսել գիտէ, ո՛չ իւր ժամանակին վերջացնել, ո՛չ աղնութիւն ցոյց տալ գէպք եղած ժամանակը և ոչ էլ անաղնութիւն ներել այս կամ այն գէպքում: Մի նայեցէք ձեր շուրջը և տեսէք, թէ քանի, քանի ծեր մարդիկ, ինչ, ինչ աստիճաններին են հասել՝ այն էլ խաղի միջոցով: Նոքա, որոնք մի ժամանակ ցեխի հետ էին հաւասարուած, այժմ այնպիսի կշիռ ունեցող մարդկանց հետ են յարաբերութիւն սկսել, որ չես էլ ուզում հաւատալ: Իսկ այդ բոլորը ինչի՞ցն է. հէնց նորանից, որ ամենայն մի գէպքում, դոքա կարողացել են պատշաճութիւն պահպանել, հսկել իրենց օրէնքների վերայ և իսկութեամբ կատարել սահմանած կանոնները: Այս ամենը լինելուց յետոյ՝ նայում տեսնում ես, որ թէ պատիւը և թէ միլիոնները դոցա մօտ է... 43° 31.11.33.33

ՏԵՍԻՆ ԵՐՐՈՐԴ.

ԿԱԶԱՐԻՆ ԵՒ ՇՊՐԻՍ.

ՇՊՐԻՍ, ներս մտնելով.

Ա՛, Աֆանասիյ Պաւլովիչ, այ՛ հրաշք. չես կարող երեակայել, թէ որքան ուրախացա՛յ: Բոլորովին չէի սպասում ձեզ այստեղ գտնել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Նոյնն էլ ես պէտք է ասէի. Նրեի, այցելութիւնն ես եկել:

ՇՊՐԻՍ.

Այո՛, իսկ դո՛ւք:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ես նոյնպէս:

ՇՊՐԻՍ.

Ճշմարիտ, ա՛խ, շատ լաւ եղաւ, որ մենք պատահեցանք. փաղուց է, ինչ որ ուզում էի ձեզ տեսնել մի գործի համար:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Որքան յիշում եմ, դու միշտ շատ գործերով ես եղել դրադուած, այժմ ի՞նչպէս է պատահել, որ միմիայն մի գործով ես պարապուած:

ՇՊՐԻՍ.

Ինչպէս երևում է, դուք bon mot ասած բանին այնքան էլ նշանակութիւն չէք տալիս, բայց հաւատացնում եմ, որ այդ շատ հարկաւոր է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ինձ ևս չափազանց հարկաւոր է ձեզ հետ խօսել:

ՇՊՐԻՍ.

Ուրեմն մենք համերաշխութեամբ կը վերջացնենք մեր գործերը:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այդ չգիտեմ ես... Ասա տեսնեմ, ի՞նչ գործ ունիս:

ՇՊՐԻՍ.

Ես Նախ քան գործն անցնելը, ես կ'ուզենայի ձեզանից մի բան հարցնել. արդեօք լսել էք, որ ձեր բարեկամ Արքեանինը (ծա-կատի վերայ մատնեով եղջիրներ է ձևացնում):

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ... ո՛չ, այդ անկարելի է, ես չեմ հաւատում, հաստատ ես ասում...

ՇՊՐԻՍ.

Ի՛նչ էք ասում, որ ես էլ հաստատը չիմանամ, ապա էլ ո՞վ պէտք է իմանայ: Սորանից մի քանի րոպէ առաջ հէնց ես ինքս էի այդ գործը կարգի բերում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Սատանան մեզանից ձեռք չի քաշում, էլի:

ՇՊՐԻՍ.

Ա՛յ, տեսէք, թէ գործը ինչու՞մն է: Նորա կինը անցեալ օրը, չգիտեմ, պարահանդէսի... թէ դիմակահանդէսի մէջ տեսնվում է մի ինչ որ իշխանի հետ և վերջինիս սիրտն ու միտքը գրաւում: Արքեանին կինն էլ իւր կողմից՝ ոչ միայն սիրահարվում է, այլ և մի քանի երջանիկ րոպէներ է պարգևում բախտաւոր իշխանին: Այս ամենը կատարուելուց մի քանի օր յետոյ, գեղեցկուհին իրեն միանգամայն անմեղ է ձևացնում և ոչ կերպ չի ուզում ճանաչել իւր սիրահարին: Իշխանը կատաղում է Արքե-

տասարդութիւնը ինձ հոգի-հաւատից հանում է էլի: Որքան ուզում ես, ասա՛, ո՛չ իւր ժամանակին սկսել գիտէ, ո՛չ իւր ժամանակին վերջացնել, ո՛չ ազնուութիւն ցոյց տալ դէպք եղած ժամանակը և ոչ էլ անազնութիւն ներել այս կամ այն դէպքում: Մի նայեցէք ձեր շուրջը և տեսէք, թէ քանի, քանի ծեր մարդիկ, ինչ, ինչ աստիճանների են հասել՝ այն էլ խաղի միջոցով: Նորա, որոնք մի ժամանակ ցեխի հետ էին հաւասարուած, այժմ՝ այնպիսի կշիռ ունեցող մարդկանց հետ են յարաբերութիւն սկսել, որ չես էլ ուզում հաւատալ: Իսկ այդ բոլորը ինչի՞ցն է. հէնց նորանից, որ ամենայն մի դէպքում, դժբա կարողացել են պատշաճութիւն պահպանել, հսկել իրենց օրէնքների վերայ և իսկութեամբ կատարել սահմանած կանոնները: Այս ամենը լինելուց յետոյ՝ նայում տեսնում ես, որ թէ պատիւը և թէ միլիոնները դոցա մօտ է...

ՏԵՍԻՆԷՆ ԵՐՐՈՐՈՐԴ.

ԿԱԶԱՐԻՆ ԵՒ ՀՊՐԻՍ.

ՀՊՐԻՍ, ներս մտնելով.

Ա՛հ, Աֆանասիյ Պաւլովիչ, այ՛ հրաշք. չես կարող երեւակայել, թէ որքան ուրախացայ: Բոլորովին չէի սպասում ձեզ այստեղ գտնել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Նոյնն էլ ես պէտք է ասէի, Երեմի, այցելութիւն ես եկել:

ՀՊՐԻՍ.

Այո՛, իսկ դ՞ուք:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ես նոյնպէս:

ՀՊՐԻՍ.

Ճշմարիտ, ախ, շատ լաւ եղաւ, որ մենք պատահեցանք. վաղուց է, ինչ որ ուզում էի ձեզ տեսնել մի գործի համար:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Որքան յիշում եմ, դու միշտ շատ գործերով ես եղել զբաղուած, այժմ ի՞նչպէս է պատահել, որ միմիայն մի գործով ես պարապուած:

ՀՊՐԻՍ.

Ինչպէս երևում է, դուք bon mot ասած բանին այնքան էլ նշանակութիւն չէք տալիս, բայց հաւատացնում եմ, որ այդ շատ հարկաւոր է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ինչ եւ չափազանց հարկաւոր է ձեզ հետ խօսել:

ՀՊՐԻՍ.

Ուրեմն մենք համեաշխութեամբ կրկնորջացնենք մեր գործերը:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այդ չգիտեմ ես... Ասա տեսնեմ, ի՞նչ գործ ունիս:

ՀՊՐԻՍ.

Նախ քան դորան անցնելը, ես կ'ուզենայի ձեզանից մի բան հարցնել. արդեօք լսե՞լ էք, որ ձեր բարեկամ Սրբենինը (ծաւկատի վերայ մատներով եղջիրներ է ձեւացնում):

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ... ո՛չ, այդ անկարելի է, ես չեմ հաւատում: Հաստատ ես ասում...

ՀՊՐԻՍ.

Ի՛նչ էք ասում, որ ես էլ հաստատը չիմանամ, ապա էլ ո՞վ պէտք է իմանայ: Սորանից մի քանի րոպէ առաջ հէնց ես ինքս էի այդ գործը կարգի բերում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Սատանան մեզանից ձեռք չի քաշում, էլի:

ՀՊՐԻՍ.

Այ, տեսէք, թէ գործը ինչու՞ն է: Նորա կինը անցեալ օրը, չգիտեմ, պարահանդէսի... թէ դիմահասանդէսի մէջ տեսնվում է մի ինչ որ իշխանի հետ և վերջինիս սիրտն ու միտքը գրաւում: Սրբենինի կինն էլ իւր կողմից՝ ոչ միայն սիրահարվում է, այլ և մի քանի երջանիկ րոպէներ է պարգևում բախտաւոր իշխանին: Այս ամենը կատարուելուց մի քանի օր յետոյ, գեղեցկուհին իրեն միանգամայն անմեղ է ձեւացնում և ոչ կերպ չի ուզում ճանաչել իւր սիրահարին: Իշխանը կատաղում է Սրբե-

նինի կնոջ արարմունքի վերայ, մի ակնթարթում թուշում գնում է քաղաքի բոլոր անկիւնները և եղելութիւնը մի առ մի ամենքին պատմում: Ինչ ասել կ'ուզէ, որ այդ գործը շատ թշուառ հետեանքներ կ'ունենար, եթէ մի քանի մարդիկ չմիջամտէին ու չխնդրէին ինձ, որ ես մի կերպ հաշտեցնեմ երկու կողմը... Առանց երկար ու բարակ մտածելու, ես յանձն առայ և քիչ ժամանակից յետոյ ամեն բան կարգի ընկաւ: Իշխանը խոստացաւ մեռելային լուծիւն պահպանել, շտապով մի տոմսակ գրեց, որ խոնարհ ծառագ հարեանցօրէն ուղղելով անմիջապէս նշանակեալ անձնաւորութեան ձեռքը հասցրեց:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Յետոյ որ ամուսինը իմանայ և ականջներդ քաշէ:

ՀՊՐԻՒ.

Ե՛հ, այդ ինչ ասելու խօսք է. գորանից աւելի գժուար գործերի մէջ եմ մտել ես, բայց ոչինչ, բոլորը անխափ է անցել, նոյն իսկ առանց մենամարտութեան...

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն չե՞ս էլ ծեծուել:

ՀՊՐԻՒ.

Թէպէտ դուք ծիծաղելու և հանաքներ անելու ցանկութիւն ունիք, բայց ես կ'ասեմ այսքանս, որ մարդ, առանց որ և է նպատակի, երբէք չպէտք է կեանքը վտանգի մէջ դնի:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Իրաւ որ այդպիսի մի՛ բոլորիս համար թանկագին կեանքը, անօգուտ տեղից վտանգի մէջ դնելը աւելի քան մեղք է:

ՀՊՐԻՒ.

Լաւ, այդ թողնենք, հարցը դորա մասին չէ. ես ձեզ հետ մի աւելի կարեւոր գործի մասին էի ուզում խօսել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ գործ է:

ՀՊՐԻՒ.

Ինքն ըստ ինքեան կատարեալ մի անեկդոտ. լսիր և կ'իմանաս, թէ գործը ինչու՞մ է...

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ձեռք քաշիր ի սէր Աստուծոյ քո գործերով: ահա՛, կարծեմ, Արքեանքը գալիս է:

ՀՊՐԻՒ.

Ո՛չ որ չկայ: Սորանից մի քանի ժամանակ առաջ, Կոմս Կրուտից ինձ համար հինգ հատ դամիր շներ են բերել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ո՛ղիղ որ անեկդոտը չափազանց զուարճալի է:

ՀՊՐԻՒ.

Ձեր կղբայրը, կարծեմ, որսորդ է, այլ մեծ գործ տեսած կը լինէիք, եթէ այդ շները ձեռք բերէիք նորա համար:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այդպէս ուրեմն, Արքեանքը յիմարի նման...

ՀՊՐԻՒ.

Լսեցէք, խնդրեմ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ընկել է նեղ հանդամանքների մէջ, բացարձակ խաբուել և ծիծաղելի դերի մէջ մտել: հա՛, Արի՛ այժմ ու այդ ամենից յետոյ պսակուիր:

ՀՊՐԻՒ.

Կատարեալ գանձ կը լինի ինձ համար, Աֆանասիյ Պետրովիչ և ձեր կղբայրն էլ շատ կ'ուրախանայ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Սո՛ւտ է ասում, սո՛ւտ է խօսում նա, ով որ պնդում է, թէ պսակի մէջ է մարդ ու կնոջ փոխադարձ հաւատարմութիւնը և բախտաւորութիւնը: Ե՛յ Շպրիտ, տես այդ ամենը և երբէք մի պսակուիր:

ՀՊՐԻՒ.

Ես վաղուց է, ինչ պսակուած եմ... բայց լսեցէք, խնդրեմ, զոգանից մինը իսկ և իսկ գտած գանձ է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ո՛վ, կինդ:

ՀԱՊԻՒՒՄ

Ո՛՛՛, շունը:

ԿԱԶԱՐԻՆ

Հոգիս հանեցիր քո շներով էլի: Լսիր ինձ, սիրելի բարեկամ: Թե Աստուած ինչպես կրանորինե, ինչ կին կրտայ մարդուս, այդ ճշմարիտ որ ես չգիտեմ: Բայց ինչ որ վերաբերում է շներին, այդ ես հաստատել գիտեմ: որ դու նոցանից դեռ շուտ չես ազատուիլ: (Ներս է մտնում Արքեմինը, նամակը բռնած ձեռքին՝ Կազարինը և Շարիխը անկատելի կերպով մտնում են կանգնած ծախ կողմում՝ բիրոյի մօտ:) Մտածողութեան մէջ է և ձեռքին էլ նամակ ունի. հետաքրքիր է իմանալ թէ...

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՆԵՐԸ

ԱՐԲԵՆԻՆ, չնկատելով առաջիններին:

Լաւ միջոց գտաւ իւր շնորհակալութիւնը յայտնելու ինձ, լաւ: Միթէ շատ ժամանակ է անցել այն օրից, երբ ես վերականգնեցիր նորա պատին ու ապագան, առանց անգամ իմանալու թէ ո՞վ է կամ ի՞նչ է նա: Եւ ի՞նչ... Ա՛յ դու օձի ծնունդ: Լսե՛լ էք երբ և իցէ այսպիսի մի ստոր, ցած, գարշելի արարմունք, թէ հէնց այս է առաջին օրինակը: Խաղաղով՝ գողէ գող ներս մտնել տունս, անունս արատաւորել, պատիւս կեղտոտել և ինձ էլ ոտքից գլուխ անպատուութեան ու նախատինքի մէջ շաղխել... Զարմանալին այս է, որ ես դեռ իմ աչքերին էլ չէի ուզում հաւատալ, մոռացութեան տալով միանգամայն անցեալի դառն փորձերը: Ես, ինչպէս մի երեխայ, որ չի ծանօթ մարդկանց բնաւորութեան, չէի համարձակվում երբէք այդպիսի մի չարագործութեան մէջ նորան կասկածել: Ես կարծում էի, թէ բոլոր մեղքն ու յանցանքը առաջացել է միմիայն իմ կեռօղից... թէ նա չէ ճանաչել այն կինը, որին ցանկացել է մօտենալ... Ես կարծում էի, թէ նա, գիշերուայ ժամին պատահած դէպքը մի տարօրինակ երազի նմանեցնելով՝ յախտեան մոռացութեան կրտայ: Բայց չէ՛, նա ոչ միայն չմոռացաւ, այլ և սկսեց որոնել ու գտաւ, և որ աւելին է, այստեղ անգամ, նորան ճանաչելուց յետոյ ևս կանգ չառաւ... Ահա՛ թէ ի՞նչ ասել է երիտասարդ լինել... Շատ բաներ էի տեսել աշխարհքի մէջ, բայց սորա

նմանը չեմ յիշում... (Բաց է անում ծրարը:) «Ես ձեզ գտայ, բայց դուք չուզեցիք խոստովանուել... ի դէպ, դուք ձեր համետութիւնը չափազանցութեան էք հասցնում: Բայց պէտք է խոստովանուիմ, որ դուք մի կողմից շատ խելացի շարժուեցաք. մեր խօսակցութիւնը կարող էին պատահմամբ լսել և այն ժամանակ ամեն ինչ պէտք է կորած համարէիք: Բաւական էր, որ ամբոխի ականջը հասնէր, նորա դատաստանից աւելի սարսափելի վճիռ էլ ինչ կարելի է երեւակայել: Այսպէս թէ այնպէս, ես ձեր բոցավառ աչքերի մէջ ոչ թէ արհամարհանք կարդացի, այլ երկիւղ: Քանի որ դուք սիրում էք գաղտնիքներ ունենալ, այս էլ գաղտնիք կըմնայ, բայց իմացէ՛ք, ես աւելի շուտ իմ կեանքից կըբաժանուեմ, քան թէ ձեզանից»:

ՀԱՊԻՒՒՄ

Նամակն է՛, այո՛, հէ՛ց նա է... Ահա՛ այժմեանից, ճշմարիտ որ ամեն ինչ տակն ու վրայ կը լինի:

ԿԱԶԱՐԻՆ

Օ՛, երևում է, որ շատ ճարպիկ շողորորթն է այս պարոն իշխանը... Ո՛՛՛, էլ համբերելու ոյժ չկայ, պէտք է սորան արիւնշաղախ պատասխան ուղարկել: (Նկատելով Կազարինին:) Ա՛յ, դու այստեղ ես եղել:

ԿԱԶԱՐԻՆ

Ահա՛ ամբողջ մի ժամ է, որ ես ձեզ սպասում եմ այստեղ:

ՀԱՊԻՒՒՄ, առանձին:

Ես էլ այստեղ գործ չունեմ անելու. գնամ դքսուհու մօտ և ամենը պատմեմ, թող յետոյ ինչպէս ուզում է, այնպէս անէ: (Մօտենում է դռանը և յետոյ անհետանում:)

ՏԵՍԻԼ, ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐ ԲԱՑԻ ՀԱՊԻՒՒՄ

ԿԱԶԱՐԻՆ

Միայնակ ես չեմ, Շարիխն էլ այստեղ է... Բայց այս օր գնաց նա, ի՞նչ եղաւ... չկայ, կօրել է: (Առանձին:) Հա՛, այժմ ես հասկացայ, ուրեմն այս նամակը ինքն է բերել: (Դէպի Արքեմինը:) Դու մոռածում ես...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այո՛, ես մտածում եմ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Երևի, մտածում ես աշխարհային բարեքների և յոյսերի ունայնութեան մասին, այնպէ՛ս չէ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Համարեա թէ... երախտագիտութեան մասին եմ մտածում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Հաղարաւոր կարծիքներ կան դորա մասին, բայց ինչ էլ որ չասեն, այդ ուշադրութեան արժանի մի հարց է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Բայց դու ի՞նչ կարծիք ունիս դորա մասին:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ես, սիրելիս, կարծում եմ, որ երախտագիտութիւնը այնպիսի մի բան է, որ աւելի քան կախուած է ցոյց տուած ծառայութեան աստիճանից, որ ուրիշին բարութիւն անելը շատ անգամ մեր կամբից չի լինում կախուած: Ահա՛, ասեմ քեզ օրինակ. Երեկ գիշեր Սուլիկինը կրկին անգամ ինձ հինգ հազար տանու տուաւ և Աստուած է վկայ, որ ես շատ ու շատ շնորհակալ եմ նորանից. այս իմ շնորհակալութիւնը ես արտայայտում եմ նորանով, որ թէ ուտելիս, թէ խմելիս, թէ քնելիս շարունակ նորա մասին եմ մտածում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ չեղաւ, դու հանաք ես անում, Կազարին:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Շատ բարի, եթէ այդպէս է, ես այժմ քեզ հետ լուրջ կրեսոսեմ այդ հարցի մասին, միմայն այս պայմանով, որ թողես քո դէմքի այդ ահարկու արտայայտութիւնը. ահա՛, միմայն այդ դէպքում ես բաց կ'անեմ աշխարհային գաղանիքների բոլոր խորհուրդները քո առաջ: Յետոյ կրենդրէի քեզանից նաև փոքրինչ համբերութիւն, եթէ իմ կարծիքը լսելու ցանկութիւն ունիս: Դէ՛հ, լսիր այժմ: Ինչ ուղում են, թող քարոզեն թէ Վօլտերը, թէ Դեկարտը, աշխարհքը ինձ համար թղթախաղի մի կապոց է,

իսկ կեանքը բանկ: Ճակատագիրը աջ ու ձախ է դարձում, ես էլ խաղում եմ: Ահա՛, ինչպէս տեսնում ես, ես թղթախաղի օրէնքները մարդկութեան հետ եմ բաղդադում: Այժմ՝ այս ամենը քեզ աւելի լաւ պարզելու, բերեմ մի օրինակ. ես թաղրենք, թէ ես կապոցի միջից ընտրում եմ ասը և դորա յուսով մի անգամից հաղար ոտըրի եմ վայր դնում: Նախազգում եմ, որ անպատճառ պէտք է տանեմ... Ներիր, ես փոքր ինչ սնապաշտ եմ խաղի մէջ: Այժմ դնենք, թէ առանց որ և է խաբեբայութեան, հէնց էնպէս, պատահմամբ, այդ ասը տանում է, որից, ինչ ասել կ'ուզէ, ես շատ ու շատ ուրախանում եմ: Բայց իմացիր, որ ես ասին երբէք շնորհակալութիւն չեմ յայտնիլ, այդ միանգամայն աւելորդ է: Լուութեամբ ոսկիները կրժողովում, նորից կըշարունակեմ ծախել ու խաղալ մինչև որ կը յոգնեմ: ահա, յոգնելուց յետոյ անմիջապէս հաշիւներս կը տեսնեմ և ջարդուած թղթերը կը թափեմ սեղանի տակը: Այժմ... բայց դու ինձ չես լսում:

ԱՐԲԵՆԻՆ, մտած մուշկների մէջ.

Ուր որ նայում ես, չարիք ես տեսնում, որտեղ գնում ես, խաբեբայութիւն է տիրում: Մի՞թէ դորա մէջ է բովանդակ աշխարհքի գեղեցիկութիւնը: Զարմանալին այն է, թէ ինչպիսի սառնասրտութեամբ էի լսում անցեալ օրը այս բոլորի մասին, միանգամայն արձանացած՝ լուռ ու մունջ, կարծես, թէ այդ ամենը ինձ չէր վերաբերում:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

(Առանձին): Նորից մտածում է: (Դէպի Արքանիւն): Այժմ մի այլ դէպք վերցնենք ու քննենք, բայց աստիճանաբար, որ պէս զի սխալանքների մէջ չընկնենք: Ասենք, թէ դու նորից ուղում ես խրուել անցեալի օրինական խաղի ու անբարոյականութեանց մէջ և հէնց այդ միջոցին քեզ պատահում է քո ընկերներից մինը և ասում է. է՛յ, բարեկամ, զգոյշ եղիր... և յետոյ շարունակում այս բովանդակութեամբ և ինքն ըստ ինքեան իմաստալից՝ բայց քեզ համար արժէք չունեցող խրատներ կարդալ գլխիդ: Դու պատահմամբ կամ հէնց ակամայից լսում ես նորա խորհուրդները և հեռանում քո ցանկութիւններից ու դիտաւորութիւններից: Ինչ է քնում անել քեզ այս բոլորից յետոյ, եթէ ոչ շնորհակալութիւն յայտնել բարեկա-

միդ, մաղթել նորան շատ ու շատ տարիներ և ապա հետանալ Իսկ եթէ ոչ, այսպէս վարուիր. եթէ բարեկամը քեզ արբեցողութիւնից է պահպանել, իսկոյն, առանց փոքր ժամանակ անգամ կորցնելու՝ արբեցրու և յետոյ նստեցնելով թղթախաղի սեղանի մօտ, նորա քո դէմ ցոյց տուած ծառայութեան փոխարէն, ինչ ունի ու չունի, ամենը տար և այնպէս ճանապարհ գցիր. Իսկ եթէ նա քո կեանքն է ազատել և պատիւդ պահպանել խաղի մէջ, այն ժամանակ քնա՛ պարահանդէս, սիրահարուիր կնոջը վերայ... կամ հէնց առանց սիրահարուելու էլ խարիր և պատիւը ոտնակոխ արա՛, որպէս զի ամուսնոյ պարտքը վճարած լինիս և հաշիւներդ վերջացրած, երկու դէպքումն էլ քո վարմունքը արգարացի կը լինի:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ինչպէս տեսնում եմ, բարեկամ, բարոյականութիւն քարոզողների մէջ, դու ամենաարժանաւոր տեղն ես բռնում: (Սոսան՝ ծին): Ուրեմն իմ անպատուութեան մասին բոլորն էլ գիտեն... Օ՛ր իշխան, սպասիր, սպասիր փոքր ինչ էլ և կըտեսնես այն ժամանակ, թէ ինչ խաղ կըխաղամ ես քո գլխին:

ԿԱԶԱՐԻՆ, ուշադրութիւն չգործնելով

Մ'նացել է բացատրել վերջին կէտը և ապա վերջ տալ այս խօսակցութեան. Սոսանք, թէ դու սիրում ես որ և է մի կընոջ, և զոհում ես նորան պատիւդ, հարստութիւնդ, բարեկամներդ և վերջոյ նոյն իսկ կեանքդ: Դու նորան շրջապատում ես ամեն տեսակ զուարճութիւններով և հրապուրանքներով, բայց մէկ ասա՛, ինչդրեմ, ի՞նչու համար պէտք է նա քեզանից շնորհակալ լինի: Չէ՞ որ այդ ամենը դու զոհել ես նորան կատարելապէս տիրելու կրթից, մասամբ ինքնասիրութիւնից, բայց ոչ նորան բազում օրութիւն պատճառելու նպատակով: Այո, սիրելիս, իրողութիւնը այսպէս է. փոքր ինչ սառնարիւն մտածիր այս բոլորի մասին, և այն ժամանակ ինքդ կըհամոզուիս, որ ճշմարիտ աշխարհքիս մէջ ամեն ինչ պայմանական է:

ԱՐԲԵՆԻՆ, վերադառնալով

Այո՛, այո՛, ասածներդ միանգամայն իրաւացի են. ի՞նչ փոյթ այն կնոջը, որին քո ասած զոհում ես ամեն ինչ դէպի նա ունեցած քո անհուն սիրուց: Նա միմիայն մի նպատակի է

ծառայում, և այդ այն է, որ իւրաքանչիւր օր հոգին փառաւորէ նոր նոր յաղթութիւններով: Կուզես լաց եղիր, կուզես տըրաքուիր, կուզես ծնկաչօք աղաչիր, այդ ամենը գատարկ բաներ են նորա համար. նա առ ոչինչ կըհամարէ քո արտասուքները ու հեկեկանքը, նա միմիայն կըծիծաղէ այդ ամենի վերայ. ճշմարիտ է ասածդ. յիմար է այն մարդը, որ կհիմարդու մէջ է ուզում գտնել իւր երկրաւոր դրանքը:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Չէ՛, ես այժմ տեսնում եմ, որ դու թէև պսակուած ու երջանիկ ես, բայց դեռ զուրկ չես առողջ դատողութիւնից:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Մի՛թէ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն սխալ է կարծիքս:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ, ո՞վ է ասում... Ո՛հ, ես երջանիկ եմ... այո՛, երջանիկ եմ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Թեպէտ և ուրախ եմ ՚ի սրտէ, բայց և այնպէս ցաւում եմ, որ դու պսակուած ես:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ ինչու...:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Հէնց էնպէս... Երբ յիշում եմ մեր անցեալ, անդարձ օրերը, այն զուարճութիւնները և ուրախութիւնները, ահա՛. այդ րոպէներում և ցաւում եմ: Ա՛խ, որպիսի ժամանակներ էին. ափսոս, րոպէներում և ցաւում եմ: Ա՛խ, որպիսի ժամանակներ էին. ափսոս, հազար ափսոս: Այն առաւօտեան ժամերի հանգստութիւնը և անդորր ու խաղաղ քնի քաղցր յիշողութիւնը մի՞թէ կարելի է մոռացութեան տալ... Ապա ճաշը, փայլուն բաժակների մէջ փրփրած Բաուլի գինին, այդ միջոցներում ունեցած մեր աղմկախառն վիճաբանութիւնները ու սրախօսութիւնները և վերջոյ գիտաբանութիւնից հոգիս ուզում է դուրս թռչել իւր տեղից: Մտաբերում ես, թէ ինչեր էինք անում կուլիաների յետեւ,

երբ խարխալեցիւ զուրս էինք քաշում գերասանուհիներին... Այ, այ, այ, այ... Ո՛հ, էլ չենք կարող տեսնել այն օրերը, երբ ամեն բանն և արժան և լաւ էր: Այդ էլ վերջացնելուց յետոյ, յիշում ես, թէ ինչպէս գլխակոր վազում էինք մեր ընկերներից մէկի տունը... որտեղ սեղանների վերայ արդէն դիպած էինք գտնում ոսկիների կոյտերը և խաղաթղթի կապոցները: Իե՞ս մինչև այսօր էլ ես չեմ կարողանում մոռանալ խաղացողների այն հոգեկան վիճակը, այն տենդային դողոցը և մեռելային գունատութիւնը, որ նշմարվում էր այս ու այն խաղացողի դէմքի վերայ: Այդ ամենը տեսնելուց յետոյ, խօսք գիժ չէինք, որ սառնարին նայէինք և ընդհանուր հոսանքին չենթարկուէինք: Ես, ճշմարիտ, դժուարանում եմ հաշուել թէ այդ թուկէներում որքան կրքեր և ի՛նչ, ի՛նչ զգացմունքներ են վողովում մարդու հոգին ու միտքը, թէ այդ թուկէներում, երբեմն երեւան եկող հրէշային մաքերը ինչ տեսակ են լարում մեր ուղեղի զսպանակը... Ճշմարիտն ասա՛, երբ պատահում էր յաղթել հակառակորդիդ որ և է հնարքով, չէ՞ որ այդ միջոցին քո մեծութեան դիմաց, ճակատագիրը անգամ ոչինչ էր թւում, չէ՞ որ այդ դէպքերում նապալէնը անգամ քեզ խեղճ և ծիծաղալի մի անձնաւորութիւն էր երեւում: (Արքեանինը դարձնում է նորանից երեսը):

ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

Ա՛խ, դարձրէք ինձ իմ քաղցր անցեալի՛ կատաղի յոյսերը, իմ անմիտ հասակի բոցավառ օրերը: Ես այժմ պատրաստ եմ այդ բոլորին զոհել իմ այս յիմար ու անմիտ երջանկութիւնը և այս անհոգ կեանքի հանգստութիւնը: Ո՛հ, սորա ինձ համար չեն ստեղծուած... Մի՞թէ ես կարող եմ ամուսին լինել և ընտանեաց հայր, քանի որ արդէն ճաշակել եմ ամեն տեսակ անբարոյականութիւններ, բոլոր չարութիւնների քաղցրութիւնը և որոնց առաջ երբէք, ոչ մի անգամ չեմ դողացել: Կորիւր աչքիցս, առաքինութիւն, ես այս օրուանից քեզ այլ ևս չեմ ուզում ծանաչել: Թէպէտեւ չէի սպասում, բայց քեզանից էլ խարուեցայ և հէնց դորա համար այժմեանից խախտում եմ քեզ հետ ունեցած իմ կարճ բարեկամութիւնը: Մնաս բարեաւ և կրկին անգամ մնաս բարեաւ... (Ընկնում է ակոռի վերայ և երեսը ծածկում):

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այս պարոնը ամբողջապէս իմ գերիշխանութեան տակ է:

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐՐՈՐԴ.

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ.

Բեմը ներկայացնում է իշխան Զվեղլիչի տան սենեակներից մի-նը: Դուռը բաց է դէպի միւս սենեակը և այնտեղից երևում է իշխանը, քնած բազմոցի վերայ:

ԻԻՆ ԵՒ ՅԵՏՈՑ ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

ԻԻՆ.

Արդէն եօթը ժամը լրանում է, իսկ ութին հրամայել է զարթնցնել իրեն: Հոգ չէ. նա այժմ այնքան խորն է քնած, որ երբէք չի իմանալ, թէ ես վազել եմ մի բանի թուկէով մեր հաւան խանութը, Դոան բալանիքն էլ հետս կը վերցնեմ, որ ոչինչ չպատահի: Բայց ահա... կարծես, ոտի ձայն է գալիս. սանդուղ-տից բարձրացող կայ: Ե՛հ, ոչինչ, կ'ասեմ թէ տանը չէ և ինքն էլ կ'երթայ, կ'երթի: (Ներս է մտնում Արքեանինը):

ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

Տանն է իշխանը:

ԾԱՌԱՅ.

Ո՛հ, պարոն, տանը չէ:

ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

Սո՛ւտ ես խօսում:

ԾԱՌԱՅ.

Սորանից հինգ թուկէ առաջ նա հեռացաւ այստեղից:

ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

(Փոքր ժամանակ ականջ դնելուց յետոյ:) Ասում եմ, որ սուտ ես խօսում, նա այստեղ է: (Յոյց տալով առանձնապէս վերայ) Երեւի, շատ քաղցր քնի մէջ է, այ, լսի՛ր թէ ինչպէս է շունչ առնում... (առանձին:) Օ՛հ, այդ երկար չի տևիլ:

ԾԱՌԱՅ.

(Առանձին:) Սա բոլորը լսում է... (Դէպի Արքեանինը:) Իշխանը հրամայել է, որ ես ոչ մի պատճառով չխանգարեմ նորա քունը:

ԱՐՔԵԱՆԻՆ.

Այդ շատ լաւ է, որ նա օիրում է քնել, նա մանաւանդ

կըպատահի, որ յաւիտեան կարող է քնել: (Մառային:) Ես, կարծեմ, քեզ սասցի, որ այստեղ սպասելու եմ մինչև նորա զարթնելը: (Մառան հեռանում է:)

ՏԵՍԻՍ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, միայնակ.

Սորանից յաջող վայրկեան այլ ևս չի կարող լինել, այժմ կամ երբէք: Այժմ ես իմ մտքինս գլուխ կըբերեմ աներկիւղ առանց մեծ աշխատանքի: Հէնց այժմ ես ցոյց կըտամ, որ մեր սերունդի մէջ դեռ կայ մի մարդ, որին հասցրած վերաւորանքը ցանկալի պտուղ է աճեցնում: Այո՛, թէպէտեւ կայ վրէժխնդրութեան մի այլ միջոց, բայց ես այն չեմ կարող դործադրել, ոչ, ես ամբողջ ծառան չեմ, որ նորա առաջ խոնարհեմ գլուխս և նորա սահմանած օրէնքներով շարժուեմ: Նա պիտի ինձ վերայ ծիծաղէր, երբ ես բոլորի առաջ թշնամուս մենամարտութեան հրաւիրէի, բայց այժմ չի ծիծաղել: Ո՛չ, ես այն մարդկանցից չեմ, որ ամբողջ մի ժամ կրեմ անպատուութեան կնիքը ճակատիս վերայ և յետոյ առանց հետեանքի թողնեմ: (Բաց է անում դուռը:) Նա քնած է... հետաքրքիր է իմանալ, թէ վերջին անգամը ի՞նչ է տեսնում երազում: (Սհարկու ժպտով:) Կարծեմ մի հարուածով ամեն ինչ կըվերջանայ. գլուխն էլ վայր է թողել... այդ նպաստաւոր է, արիւնը աղատ կըվազէ... (Մտնում է սեննակը և երկու վայրկենաչափ մնալուց յետոյ, գունատուած դէմքով դուրս է վազում այնտեղից:) Ոյժիցս վեր է: (Լռութիւն:) Այո՛, այո՛, ճշմարիտն եմ ասում, այդ գործը իմ կամքից, իմ ոյժից շատ բարձր է... Ես ինձ դաւաճանեցի, ես դողացի և այդ առաջին անգամն է իմ կեանքում: Այս ո՞ր ժամանակից է մտել իմ մէջ այսպիսի մի երկչոտութիւն... Երկչոտ... այս ո՞վ ասաց... Ե՛ս, ես ինքս ասացի և միանգամայն ճշմարիտ է... Սմօթ, մե՛ծ ամօթ: Փախիր, խոյս տուր մարդկութեան երեսից, անարգ մարդ: Քեզ էլ ներկայ դարը օտարների նման՝ ճնշել, սեղմել է գետնին: Դու երեւի միմիայն քո առաջ գիտէիր պարծենալ... Սփսոս, հազար ամսոս... Դու ևս լուսաւորութեան շալակի տակ տկարացար և ուժասպառ եղար: Ուղեցիր սիրել, չկարողացար, ուղեցիր վրէժխնդրութիւն, եկար և... և այդ էլ չկարողացար գլուխ բերել: (Լռում է և նստում:) Բայց պէտք է և այս էլ խոստովանել, որ ես շատ բարձրիցը բռնեցի. ոչ, պէտք է մի այլ, աւելի

հաստատ ճանապարհ ընտրել... Այժմ այս իմ տանջուած և չարաբուծ հոգուս խորքում մի նոր միտք յղացաւ. այո՛, այո՛, գեղեցիկ միտք է, թող նա ապրի: Սպանութիւնը ներկայում գործածութիւնից դուրս է եկել, նա մանաւանդ, որ մարդասպաններն էլ հրապարակի մէջ կախաղան են բարձրացնում: Այսպէս ուրեմն, իրրեւ կրթուած և լուսաւորուած մի անդամ հասարակութեան, վրէժխնդրութեան համար զէնք պիտի ընտրեմ ինձ համար ոսկին և լեզուն. այդ է ժամանակի սուրն ու թոյնը: (Մտնում է սեղանին, տոմսակ է գրում և լետոյ վերցնելով գլխարկը պատրաստվում է դուրս գնալ:)

ՏԵՍԻՍ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, ԵՒ ԴԲՈՒՆԷՐ.

Արբենինը ուղեւորվում է դէպի դուռը և այնտեղ հանդիպում է դէմքը բողի տակ ծածկած մի տիկնոջ:

ՏԻՊԻՆ.

Ո՛հ, այժմ ամեն բան կորաւ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այս ո՞վ է:

ՏԻՊԻՆ.

(Աշխատելով ձեռքից դուրս փախչել:) Թողէ՛ք:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Առանձին:) Զէ՛, այս վաճառուող բարեհոգի անձնաւորութեան աղաղակը շինծու չէր: (Խստութեամբ:) Լռեցէ՛ք, ծայն մի հանէ՛ք, ապա թէ ոչ հէնց այս ակնթարթում... Ա՛խ Աստուած, այս ի՞նչ կասկածներ են ծագում իմ մէջ... Բարձրացրէ՛ք այդ քողը և ցոյց տուէ՛ք ինձ այս ըսպէիս ձեր դէմքը, քանի միայնակ եմ:

ՏԻՊԻՆ.

Ես ուրիշ տեղ էի գնում, սխալմամբ եմ մտել այստեղ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ինձ էլ ճշմարիտ այդպէս է թւում, որ դուք փոքր ինչ սխալուել էք, բայց ոչ թէ տեղով այլ ժամանակով:

ՍԻՆԻՆ. Սատուծոյ, թողէք ինձ, ես ձեզ չեմ ճանաչում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ել ամաչելու տեղը չէ... դուք ինձ անպատճառ պէտք է ցոյց տաք ձեր դէմքը: Նա այժմ քնած է, բայց այս լուսնիս կարող է զարթնել: Ես արդէն բոլորը գիտեմ... ուզում եմ համոզուել:

ՏԻՆԻՆ.

Բո՛ղո՛րը գիտէք... (Արքեանինը բարձրացնում է բողբոջը, զարմանքից փոքր ինչ լետ բաշփում, լետոյ ուշքի գալիս:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շնորհակալ եմ Քեղնից, Ամենակարող Սատուծո, որ գոնե այսօր ինձ միջոց տուիր սխալուելու:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ո՛հ, այս ի՞նչ եկաւ գլուխս, այժմ ի՞նչ կ'ասեն մարդիկ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Անտանելի է ձեր յուսահատութիւնը այժմ, տիկի՛ն, Իրաւ, դուք շատ էլ ուրախ չպէտք է լինիք մեր՝ այսպիսի մի տեղ և այսպիսի մի ժամ միմեանց հանդիպելուն, նա մանաւանդ, որ բոցավառ գրկախառնութեանց փոխարէն սառն ընդունելութիւն էք գտնում... Մի՛ մտածէք, ձեր բոպէական երկիւղը առանձին մի ցաւ չի կարող պատճառել ձեզ: Ինչ վերաբերում է ինձ, կ'ասեմ այսքանս, որ ես համեստ մարդ եմ և պատրաստ եմ այս զէպքի մասին գերեզմանային լուծիւն պահպանել: Շնորհակալ եղէք Սատուծանից, որ ինձ էք պատահել և ոչ մէկ ուրիշին, ապա թէ ոչ քաղաքի մէջ անթիւ ու անհամար խօսակցութիւններ կը լինէին ձեր մասին:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Բայց ահա՛, կարծեմ, նա վեր է կացել և իրօքում է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Յնորքի մէջ է... հա՛նգիստ եղէք, ես այս լուսնիս կը գնամ, բայց նախ քան հեռանալս կ'ուզենայի, որ ինձ բացատրէիք, թէ

ի՞նչ իշխանութեամբ կարողացել է այս տխմարը ձեզ այդպէս կախարդել: Ասացէք մի, խնդրեմ, ինչո՞ւ բոլոր կանայք վառուած են դէպի նա բռնեց ցանկութեամբ, մինչդեռ ինքը անզգայ է այնպէս, ինչպէս մի փայտի կտոր: Ասացէք, խնդրեմ, ինչո՞ւ ինքը չէ ձեր ոտների տակ վշտալի դէմքով, աղաչանքներով, երդումներով, արտասուածքով աչքերով, այլ դուք, Ինչո՞ւ դուք, մի կիներդ, գիտակցաբար մոռացութեան տալով ձեր պատիւը, ձեր ամօթը, ինքներդ էք եկել նորան անձնատուր լինելու... Ինչո՞ւ մի այլ կին, որ ոչնչով պակաս չէ ձեզանից, պատրաստ է նոյնպէս ամեն ինչ զոհել դորան, այո՛, բոլորը՝ և բախտը և կեանքը և սէրը... և այս ամենը լուի նորա մի խօսքի, մի հայեացքի համար: Ինչո՞ւ համար... Ո՛հ, ինձանից էլ յիմարդ մարդ... (Վատաղութեան մէջ): Ասացէք, խնդրեմ, ինչո՞ւ համար, հա՛, ինչո՞ւ համար:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

(Վճռողական ծայնով:) Հա՛, ես այժմ հասկացայ ձեր միտքը... գիտեմ, դուք եկել էք...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ինչպէ՛ս, ո՞վ է պատմել ձեզ... (Ուշքի գալով:) Լա՛ւ, ասացէք տեսնեմ, ի՞նչ գիտէք...

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ա՛խ, աղաչում եմ, ներեցէ՛ք ինձ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Երբէք մոքովս անգամ չի անցել ձեզ դատապարտելու, ընդհակառակը, բարեկամիս ուրախութիւնը ինձ աւելի քան ուրախացնում է:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ես միանգամայն կուրացել էի բռնեց ցանկութիւնների և կրքի աղղեցութեան տակ. այդ բոլորի մէջ միակ յանցաւորը ես եմ: Բայց լսեցէ՛ք...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՞նչ կարիք կայ. ճշմարիտն ասած, ինձ համար այժմ բոլորը մէկ է... ես ինքս էլ խիստ բարոյականութեան յարգողներից չեմ:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Բայց եթէ ես չլինէի, ոչ այն նամակը կը գրուէր և ոչ էլ...

Դիմակահանդէս.

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Օ՛, այդ արդէն չափազանցութիւն է... Նամակ... Ի՞նչ նամակ է... Ա՛, ուրեմն նոցա մտերմանալուն այն ժամանակ դուք էք նպաստել, հա՛. ուրեմն դուք էք նոցա սովորեցրել... Լա՛ւ է. յետոյ այդ ո՞ր ժամանակից էք ընդունել ձեզ վերայ այդպիսի մի գեր, ի՞նչն է ձեզ դրդել... Այժմ ասացէք, տեսնեմ, ձեր անմեղ զոհերը ուղղակի այստեղ էք բերում, թէ իրենք երիտասարդներն են ձեզ մօտ յաճախում: Այ՛ լաւ արհեստ... Ուրեմն դուք մեր կանանց շրջանում մի անգին գանձ էք. Եւ այդ բոլորը այժմ գիտենալուց յետոյ, էլ ինչո՞ւ պէտք է ես զարմանամ մեր տիկինների վարած մոլի կեանքի վերայ...

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ո՛հ, ես կը գոհեմ... Սպասեցէք, բայց նա գնում է, չի ուզում լսել... Օ՛, այս ի՞նչ իրայտառակութիւն է, ես կը մեռնեմ...

ԱՐՔԵՆԻՆ.

Լաւ գործ է, շատ անգին պարապմունք է, խորհուրդ կը տամ, որ այսուհետեւ էլ շարունակէք նոյն հոգով գործել. այդ բանը կարող է ձեզ մեծ փառքի ու պատուի հասցնել... Ե՛հ, այժմ մնա՛ք բարեւաւ. ինձանից երկիւղ չկէք. բայց և աշխատեցէք խոյս տալ ինձանից. Աստուած չանէ, որ մենք նորից պատահենք միմեանց... Դուք ինձանից խլել էք այն ամենը, ինչ որ ինձ համար թանգ էր աշխարհքիս երեսին. Կորանից յետոյ ես պէտք է ձեզ հալածեմ՝ միշտ և ամեն տեղ, ուր էլ որ լինիք. թէ փողոցում, թէ առանձնացած ժամանակ և թէ հասարակութեան մէջ. Իսկ եթէ մի՛ գուցէ մենք նորից ընդհարուենք, այն ժամանակ... զգո՛յշ եղէք. Ես հէնց այժմ ձեզ կը սպանեմ... Բայց այդ մահը ձեզ համար պարգև կը լինէր. ո՛չ, ես այն պէտք է մի ուրիշ համար պահեմ. Այժմ տեսնում էք, թէ որքան բարի եմ ես, քանի որ դժոխային տանջանքների փոխարեն, ձեզ երկրաւոր դրախտ եմ պարգևում. վայելեցէք, որքան կարող էք (Դուքս է գնում):

ՏԵՍԻԼ ՉՈՐՐՈՐԴ.

ԴՔՍՈՒՀԻ, միայնակ.

ԴՔՍՈՒՀԻ, ԱՐՔԵՆԻՆԻ յետևից.

Լսեցէք, երգվում եմ... այդ մի խաբերայութիւն է եղել... կինդ անմեղ է... և ապարանջանը... բոլորի պատճառը ես եմ...

միայն ես... Գնաց, չի լսում. Այժմ ես ի՞նչ անեմ, յուսահատութիւնը ամեն կողմից տիրել է ինձ... Բայց ո՛չինչ, ես ուզում եմ և պէտք է, ինչ էլ որ լինի, փրկեմ սորան. Կընենգեմ, կաղաչեմ, ոտքերը կընկնեմ, բացարձակ իմ գործած խաբերայութիւններս կը յայտնեմ, ուղիղ սրտով կը խոստովանուեմ չարագործութեանս մէջ. Բայց ահա՛, կարծեմ... Ո՛հ, այս ինչ սարսափելի տանջանք է.

ՏԵՍԻԼ ՉԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ԴՔՍՈՒՀԻ ԵՒ ԻՇԽԱՆ.

ԻՇԽԱՆ, միտ տեսնակից.

Ո՛վ է այդտեղ, Իւան... Ի՞նչ ձայներ են... Այս ի՞նչ անկարգ մարդիկ են, կէս ժամ անգամ չեն թողնում, որ հանգիստ քնեմ (ներս է մտնում): Վա՛հ, ի՞նչ այցելու է այս: Այ՛ գեղեցկուհի. Օ՛, ես չափազանց ուրախ եմ (ճանաչում է և յետոյ քաշվում): Ա՛, այդ դ՞ուք էք, դքսուհի, ո՛չ, այդ անկարելի է, ես չեմ հաւատում...

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Ինչո՞ւ համար յետ քաշուեցիք (Թող ձայնով): Զարմանում էք, հա՛:

ԻՇԽԱՆ, չփոթուած.

Ի՞նչ էք ասում, ընդհակառակը, չափազանց ուրախ եմ... Բայց ես չէի սպասում այդպիսի մի բախտաւորութիւն.

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Եւ շատ էլ տարօրինակ կը լինէր, եթէ ճշմարիտ սպասէիք.

ԻՇԽԱՆ.

Ի՞նչի մասին էի մտածում. Օ՛, եթէ ես իմանայի...

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Դուք կարող էք ամենը իմանալ, բայց և մի և նոյն ժամանակ ոչինչ չէք իմացել.

ԻՇԽԱՆ.

Ես պատրաստ եմ յանցանքս ուղղել, պատրաստ եմ ամենայն հնազանդութեամբ կրելու այն բոլոր պատիժները, որոնք դուք կը վճռէք ինձ համար... Ես կոյր եմ գտնուել և համր, ես

չեմ իմացել, չեմ հասկացել, որ ի հարկէ մեծ յանցանք է...
Ես այժմ խօսք չեմ գտնում... (Բռնելով դրսուհու ձեռքից) Ինչո՞ւ
է ձեր ձեռքը այսքան սառը, կարծէք, սառուցի կտոր լինի. ձեր
դէմքի վերայ հոգեկան տանջանք է արտայայտվում: Մի՞թէ իմ
խօսքերը կասկածելի են թուում ձեզ:
ԴՔՍՈՒՀԻ.

Դուք միանգամայն սխալվում էք: Ես վճռել եմ՝ գալ ձեզ
մօտ՝ ոչ թէ նորա համար, որ սէր պահանջում, կամ սէր խոս-
տովանեմ. ո՛չ, ո՛չ, հանեցէք այդ ամենը ձեր մտքից, որովհետեւ
ես դորա համար չեմ եկել ձեզ մօտ: Մոռացութեան տալ եր-
կիւղը և ամօթը, այդ յատուկ է մեր սեռի մարդկանց, ուրեմն
և զարմանալու մի բան չէ այս, բայց եթէ այդ ամենը ես առ
ոչինչ համարելով, ոտք եմ դրել ձեր տունը, իմացած եղէք,
որ շատ կարեւոր գործ է դրդել ինձ այդ քայլը անելու, մի սուրբ
պարտաւորութիւն է ստիպել ինձ այսպիսի մի՝ ինքն ըստ ինքեան
վստահ, բայց և մի և նոյն ժամանակ երկիւղալի դերի մէջ մըտ-
նել: Կեանքիս երջանիկ օրերը արդէն անցել՝ գնացել են յաւի-
տեանակնութեան գիրկը և ինձ այժմեանից մի այլ կեանք է սպա-
սում: Ահա՛, ներկայում՝ հեռանալով փոթորկալից կեանքից և
աղմկալի աշխարհից, ես իմ անցեալում գործած մեղքերից փոքր
ինչ թեթեւանալու համար, եկել եմ յայտնելու ձեզ, որ ես մի
մեծ չարիքի պատճառ եմ եղել: Ես պատրաստ եմ և ամաչել և
կարմրել և ամեն տեսակ նախատինք կրել, բայց այս ամենը դեռ
երկրորդական տեղ են բռնում և հարցը դորա մասին չէ: Որով-
հետեւ ինքս ինձ չկարողացայ փրկել, դորա համար այժմ ես ու-
զում եմ ուրիշին աղատել:

ԻՇԽԱՆ.

Ես ձեզ չեմ հասկանում, ի՞նչ են նշանակում ձեր խօսքերը:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Մի՛ խանգարէք, թողէք վերջացնեմ ասելքս: Վճռել, գալ
ձեզ հետ բացատրուելու՝ այդ այնքան հոգեկան նեղութիւնների
պատճառել ինձ, որ նկարագրելու ո՛չ միջոց կայ և ո՛չ հնար:
Ես եկել եմ ձեզ փրկելու, թէպէտեւ արժան չէք դորան միան-
գամայն. այո՛, արժան չէք, քանի որ այսքան ժամանակուայ իմ
կրած բոլոր վշտերի ու տանջանքների միակ պատճառը, միակ

յանցաւորը ձեր անհեռատեսութիւնից՝ միմիայն դուք էք եղել:
Կրկնում եմ, որ վճռել եմ՝ գալ ձեզ մօտ՝ միմիայն ձեզ փրկե-
լու ցանկութեամբ, իսկ թէ ինչո՞ւ, կամ ի՞նչ բանի համար, այդ
չգիտեմ ես... Ծշմարիտ է, թէպէտեւ դուք միանգամայն արժանի
չէիք, որ ձեզ համար այսքան մեծ զոհաբերութիւններ անէին,
քանի որ չկարողացաք սիրել և հասկանալ ինձ, որ գուցէ և
ինքս էլ չուզենայի, բայց այդ այժմ արդէն անցել է և չարժէ,
որ դորա վերայ երկար կանգ առնենք: Լսեցէք, այսօր ես իմացայ,
թէ ինչպէս, այդ ի հարկէ ձեզ համար ողջ մէկ է, երեկ
Արբենինի կնոջ վերայ դուք անզգուշաբար նամակ էք գրել:
Շատերի ասելով, նա ձեզ սիրում է, բայց այդ սուտ է: Ի սէր
Աստուծոյ, մի՛ հաւատար արդ լուրերին: Հէնց միմիայն այդ միտքը
կարող է մեր բոլորի կորստեան պատճառ լինել: Այո, այո՛, այն
կինը ոչինչ չգիտէ, ո՛չ մի բանից տեղեկութիւն չունի... բայց
ամուսինը... կարդացել է... նա կատաղել հրէշ է սիրոյ և ատե-
լութեան մէջ. նա արդէն ձեզ մօտ եղել է, նա կըսպանէ ձեզ...
նա չարագործութիւնների մէջ վարժուած է... Դուք դեռ այն-
քան երիտասարդ էք...

ԻՇԽԱՆ.

Ի դուր էք այդքան երկիւղ կրում, Արբենինը եղել, ապ-
րել է մարդկանց մէջ և այնքան գիտուն ու խելօք է, որ երբէք
հասարակութեան ականջը չի հասցնիլ այդ իրողութիւնը և որ
աւելին է, նա երբէք չի համաձայնուիլ, որ այսպիսի մի շնչին ու
դատարկամիտ կոմեդիան դարձնէ արիւնալից դրամայ: Իսկ եթէ
բարկացել է, այդ էլ մի մեծ ցաւ չէ և չարժէ, որ դորա մասին
փոքր անգամ մտածենք: Շատ, շատ, վերցնեն Լիպաժի ատրճա-
նակներից մի մի հատ, մեզ իրարից երեսուն քայլ հեռաւորու-
թեամբ կանգնեցնեն և ասեն, թէ փորձեցէք միմեանց վերայ ձեր
ունեցած հմտութիւնը: Քաջութեանս և հմտութեանս համար էլ
կարող էք միանգամայն միամիտ լինել, քանի որ դորան ապացոյց
այս էպօլեաները՝ թշնամու առաջից փախչելու համար չեմ
ստացել:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Բայց եթէ ձեր կեանքը մէկ ուրիշի համար աւելի թանկ է,
քան ձեզ համար... եթէ նա կապակցութիւն ունի մի ուրիշ
կեանքի հետ... բայց եթէ ձեզ սպանեն. սպանեն... Ո՛հ, Աս-
տուած իմ, և այս բոլորի մէջ միակ յանցաւորը ես եմ...

ԻՇԽԱՆ.

Դո՞ւք:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Խնայեցէք ինձ:

ԻՇԽԱՆ, մտածելուց յետոյ.

Քանի որ չիմանալով, ես շօշափել եմ այն մարդու պատիւը, ուստի և պարտաւոր եմ մենամարտելու նորա հետ. արդարանալու ուրիշ ոչ մի միջոց չկայ:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Կայ միջոց:

ԻՇԽԱՆ.

Սուտ խօսել, երևի, այս էք ուզում ասել, խնդրեմ, ներէք. կեանքս պահպանելու համար ես չեմ կարող ստել, իսկ եթէ մի այլ միջոց գիտէք, ասացէք. Ահա, հէնց այս բոլորն է եւս կերթամ նորա մօտ:

ԴՔՍՈՒՀԻ.

Սպասեցէք մի րոպէ ևս... Մի գնաց և լսեցէք ինձ: (Բըռնելով նորա ձեռքից:) Դուք բոլորդ խաբուած էք... Այն դիմակաւորը, (արմուկով լինվում է սեղանի վերայ և յետոյ ձայր ընկնում,) ես եմ եղել...

ԻՇԽԱՆ.

Ի՞նչպէս, դո՞ւք, ո՞վ երկնային Նախախնամութիւն, (չնկնող յետոյ:) Իսկ Շպրիխը... նա է ասել... նա է մեղաւորը այս բոլորի մէջ...

ԴՔՍՈՒՀԻ, ուշքի գալով և փոքր ինչ հեռանալով.

Այն մի րոպէական ինքնամոռացութիւն էր և սարսափելի խելացնորութիւն, որ ահա ես այժմ անկեղծօրէն խոստովանւում եմ: Եղածը արդէն անցել, գնացել է, ուրեմն և դուք այժմ այն ամենը մոռացութեան տուէք և դարձրէք իրեն ապարանջանը, քանի որ այն մի հրաշալի կերպով գտել եմ ես և ինքս էլ ձեզ յանձնել: Յիշա ունիմ, որ այս ամենը մեր մէջ գաղտնիք կըմնայ... Ես ինձ յանձնում եմ Աստուծոյ դատաստանին, բայց Նա ձեզ կընտրէ... Դուք անկարող էք ինձ ներել և հէնց դորա համար

ձեզանից ներողութիւն չեմ խնդրում... Է՛հ, այժմ ես թողնում եմ ձեզ... և կարծեմ, որ էլ երբէք միմեանց պատահելու չենք: (Դուան մոտեցած ժամանակը նկատում է, որ իշխանը ուզում է վազել հետևից, անկացնում է:) Այդ անելորդ է, մի՛ հետևէք: (Գնում է:)

ՏԵՍԻԼ՝ ՎԵՑԵՐՈՐԴ.

ԻՇԽԱՆ, միայնակ և երկար մտածելուց յետոյ.

Ես ճշմարիտ չգիտեմ, թէ ինչ մտածեմ և այս բոլորից ես միմիայն այն եմ հետևացնում, որ անիրոճ աշակերտի նման, ոչինչ չարած՝ այսպիսի մի յաջող դէպք ձեռիցս բաց եմ թողնում: (Սօսնում է սեղանին:) Այս ինչ տոմսակ է, ումնից պէտք է լինի, Արքեմի... մի կարգամ տեսնեմ, ինչ է ուզում: «Սիրելի իշխան, այս գիշեր արի Մ-ի տունը. այնտեղ ժողովուած են լինելու շատերը և մենք ուրախ կ'անցկացնենք ժամանակը: Քեզ չգարթեցրի հէնց նորա համար, որ գիշերս շնորհք, Մնաս բարեալ, սպասելու եմ, անպատճառ գաս: Քո անկեղծ բարեկամ՝ Եւգենի, Արքեմին»։ Զարմանալի չէ՞. որտեղ է տեսուած, որ մենամարտութեան հրաւիրելուց առաջ, մարդ հակառակորդին ընթրիքի հրաւիրէ: Խելքս ոչինչ չի կտրում, այստեղ մի առանձին խորը թափանցող աչք պիտի լինի, որ այս նամակի տողերի մէջ ծածկուած մի ուրիշ միտք գտնէ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ե Ր Ր Ո Ր Դ.

Բնմը ներկայացնում է N-ի սենեակներից մինը.

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ.

Կազարին, տանտէր և Արքեմին նստում են թղթախաղի.

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն ճշմարիտ ես ասում, թէ վճռել ես թողնել այն անսովոր կեանքը, որով ներկայում պարծենում են մարդիկ: Ուրեմն դու նորից ուզում ես քայլերդ ուղղել հին ճանապարհով, հա՞... Այ՛ հրաշալի միտք... Երևում է, դու բանաստեղծական շնորհք ունես և բացի դորանից, որքան ես կարողացել եմ նկատել, դու կատարեալ հանճար ես: Տեսնում եմ, սիրելիս, որ ընտանեկան շրջանը ճշուն մեզ գործում քեզ վերայ էլ մի

ուշացրու, տուր ինձ ձեռքդ, սիրելի բարեկամ, և այս օրուանից
դու մերը կը լինիս, համաձայն ես թէ ոչ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Համաձայն եմ, համաձայն. այս օրուանից ես ձերն եմ: Այժմ
անցեալի հետքը անգամ չի մնացել:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Մի թաքտուր եմ, Աստուած է վկայ, երբ տեսնում եմ,
թէ խելք մարդիկ այժմ ինչպէս են վերաբերւում դէպի այն
ամենը, ինչ որ գոյութիւն ունի աշխարհքում: Պատուաճանաչու-
թիւն ասած բանը այդպիսիների համար անտանելի է՝ շղթաներից
էլ վատթար... Ուրեմն այս գիշեր մենք մեր տարածն ու տանու
տուածը կէս կ'անենք, այնպէս չէ:

ՏԱՆՏԵՐ.

Ինչ ուզում էք, արեք, այդ ձեր գործն է, միմիայն ես
այսքանս կ'աւելացնէի, որ վատ չէր լինիլ, եթէ այս գիշեր իշ-
խանին մի թեթեւ կերպով փետրէինք:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Այո... այո, (Առանձին:) Ա՜յ զուարճալի պիտի լինի սոցա
ընդհարումը:

ՏԱՆՏԵՐ.

Տեսնենք, Ահա՛, կարծես եկող կայ, (Դրսից ոտի ծայներ
են լսվում:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Նա՛ է:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ձեռքդ դողում է...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Չարժէ ուշադրութիւն դարձնել, Սողոր չէ, այդ նորանից
պիտի լինի, (Ներս է մտնում իշխանը:)

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐ ԵՒ ԻՇԽԱՆ.

ՏԱՆՏԵՐ.

Ա՜յ, բարեւ ձեզ, ի՛շխան, շատ ուրախ եմ, համեցէք, հանե-

ցէք, ինչդրեմ, մի կողմ դրէք այդ սուրը և մօտեցէք մեզ, Նայե-
ցէք, տեսէք թէ ինչ սարսափելի կոու՛ւ մէջ ենք:

ԻՇԽԱՆ.

Ինչո՞ւ չէ, ես պատրաստ եմ նայել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Երեւի, դեռ այն ժամանակից էք վախենում խաղալ, հա՛:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛չ, ձեզ հետ ինչո՞ւ պէտք է վախենամ: (Առանձին:) Մարդ-
կային օրէնքների համաձայն, մարդուն հաճոյանում եմ, իսկ կնոջ
յետեւից քարշ գալիս... Յանկալի է, որ այնտեղ շահուեմ, իսկ
այստեղ որքան ուզում է տանուլ կրտամ, այդ ոչինչ: (Նստում է:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այսօր ես ձեզ մօտ էի եկել:

ԻՇԽԱՆ.

Գիտեմ, ձեր նամակը կարդացի և ահա՛, ինչպէս տեսնում
էք, ես հնազանդ եմ գտնուել ձեր կարգադրութեան:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Հեռանալու ժամանակ՝ դուան սեմի վերայ ինձ մի անձնա-
ւորութիւն պատահեց, բաւական շփոթուած և այլայլուած վի-
ճակի մէջ:

ԻՇԽԱՆ.

Եւ դուք ճանաչեցի՞ք նորան:

ԱՐԲԵՆԻՆ, ծիծաղելով

Կարծեմ, թեթեւ կերպով ճանաչեցի. Օ՛հ, ի՛շխան, դուք
չափազանց երկիւղալի մարդ էք, ձեզանից պէտք է զգոյշ մնալ,
գիտէք, թէ ինչպէս պէտք է գայթակղել. Բոլորը ես իմացայ,
ամենը հասկացայ:

ԻՇԽԱՆ, առանձին.

Որ սա ոչինչ չի հասկացել, այդ այժմ պարզ է ինձ հա-
մար. (Հեռանում է մի կողմ և վայր դնում թուրը:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես երբէք չէի ցանկանալ, որ իմ կինը ձեզ դուր գար:

ԻՇԽԱՆ.

Ինչո՞ւ համար:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Հէնց նորա համար, որ ես զուրկ եմ այն աչքի ընկնող յատկութիւններից, այն առաքինի կողմերից, որոնց կանայք որոնում են իրենց ամուսինների մէջ. (Սուսնծին): Ոչ մի շփոթութիւն չի արտայայտուում սորա դէմքի վերայ... Օ, սպասիր, յիմարագլուխ և տես թէ, ինչպէս կը փշրեմ ես քո այդ քաղցր կեանքը. տես, թէ որքան թոյն կը խառնեմ ես նորա մէջ. Ուր էլ որ գնաս, ինչ էլ լինիս, դու պէտք է ինձնից ստանաս քեզ արժանի պատիժը: (Սկսվում է Թղթախաղը և Արբենինը Թղթերը դարձնում է աջ ու ձախ):

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ես յիսուն ուրբի եմ գալիս:

ԻՇԽԱՆ.

Ես նոյնպէս:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Կեանքիս երիտասարդ օրերում մի անեկդ տ եմ լսել, որ այսօր իսկ մօրիցս չի անցնում և ահա՛ այժմ ուզում եմ ձեզ պատմել: Մի ինչ որ մարդ, ինքը պատկուած, — դու տարար, Կազարին, — հա՛, մի ամուսնացած մարդ միանգամայն վստահ իւր կնոջ հաւատարմութեան վերայ, շարունակ նիրհում էր քաղցր երազների մէջ: Ի՛շխան, դուք չափազանց մեծ ուշադրութեամբ էք լսում, զգոյշ եղէք, կարող էք մեծ փողեր տանուլ տալ: Ո՞րտեղ մնացի, հա՛, յիշեցի: Կինն էլ չափազանց սիրում ու փայլալայում էր ամուսնուն. նորա հանգիստ ու երջանիկ անցնում էին իրենց բախտաւոր օրերը: Այդ ամեն բարիքների հետ միասին, դժբա՛ ձեռք են բերում և մի նոր բարեկամ... մի անձնաւորութիւն, որին երբեմն ամուսինը շատ մեծ ծառայութիւն է արած լինում և որի մէջ, կարծես, պատուաճանաչութեան ու խղճի զգացմունք էր գտել: Նոր բարեկամի հետ՝ բախտաւոր զոյգի ընտանեկան բարօրութիւնը աւելի ևս կրկնապատկւում է: Անցնում է քանի մի ժամանակ և ահա՛, չգիտեմ ինչ կերպ, ամուսինը իմանում է, որ իւր վեհանձն բարեկամը, արդէն իւր պարտաճանաչութիւնը չափազանցութեան հասցրած ընկերը, կնոջը առաջարկել է իւր խոնարհ ծառայութիւնները:

ԻՇԽԱՆ.

Յետոյ ամուսինը որ իմացել է, ի՞նչ է արել:

ԱՐԲԵՆԻՆ, երևակայելով թէ չի լսել հարցը:

Ի՛շխան, դուք միանգամայն մոռացութեան էք տուել խաղը, չէք իմանում, թէ ինչ էք տանում կամ տանուլ տալիս: (Սուր հայեացք ձգելով վերան): Ուրեմն շատ էք ցանկանում իմանալ, թէ ի՞նչ արաւ ամուսինը... Աննշան տեղից կուրի պատճառ է գտնում և յետոյ հակառակորդին լաւ ապտակ ուտեցնում... Այժմ ասացէք, այդպիսի մի դէպքում, դուք ի՞նչպէս կը վարուէիք, ի՛շխան:

ԻՇԽԱՆ.

Ես էլ նոյնը կ'անէի. Լա՛ւ, յետոյ, ի՞նչով է վերջանում, չէ՞ն մենամարտում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն դաշոյնահարում են միմեանց:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ուրեմն հաշտվում են:

ԱՐԲԵՆԻՆ, դուք ժպտում:

Օ, ի՞նչ էք ասում, ի՞նչպէս կ'արելի է:

ԻՇԽԱՆ.

Լա՛ւ, ասացէ՛ք տեսներ, ինչ արաւ ամուսինը վերջ ի վերջոյ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չինչ, բաւականացաւ միմիայն նորանով, որ հակառակորդին ապտակի ամօթով թողեց:

ԻՇԽԱՆ, ծիծաղելով.

Բայց չէ՞ որ այդ տեսակ արարմունքը օրէնքից դուրս մի բան է:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Խնդրեմ ասէք, առեւութեան կամ վրէժխնդրութեան վե-

բարերեալ կայ մի օրէնք կամ մի կանոն որ և է հրովարտակի մէջ: (Խաղում են. տիրում է խորին լռութիւն:): Տարաք, իշխան... ձեր ընտրած թուղթը տարաւ: (Տեղից բարձրանալով): Բայց սպասեցէք, դուք փոխել էք այս թուղթը:

ԻՇԽԱՆ.

Ի՞նչպէս, Լս. դուք պարոն...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այո՛, այո՛, էլ չարժէ խաղալ... Այդ ամենից յետոյ քաղաքապարտութեան մասին խօսք անգամ չի կարող լինել, ուստի և ես թող ևս տալիս ինձ (շնչասպառ) անամօթ, խաբերայ անուանել ձեզ:

ԻՇԽԱՆ.

Ե՞ս, Լս.

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այո՛, անամօթ բառը ես հէնց այստեղ կը դրօշմեմ ձեր ճակատին, որ այսուհետեւ ամենայն մի մարդ իրեն համար անպատվութիւն համարէ ձեզ հետ պատահելն անգամ: (Խփում է ծակատին Թղթերի կապոցը: Իշխանը մնում է ապշած և չգիտէ թէ ինչ անէ: Արբենինը փոքր ինչ մեղմանալով շարունակում է:): Այժմ մենք վերջացրինք մեր հաշիւները:

ԿԱԶԱՐԻՆ.

Ի՞նչ ես անում, ի՞նչ պատահեց քեզ: (Տանտիրոջը): Ա՛գիտոս, որ սա խաղի ամենահետաքրքիր տեղը գիտեց. Տեսա՞ր թէ նա որքան էր տաքացել, անպատճառ երկուհազարաչափ տանուղ կը տար:

ԻՇԽԱՆ. աչքի-գալով և տեղիդ վեր թռչելով:

Եկէք, եկէք հէնց այս րոպէիս իմ յետեից, միմիայն ձեր արիւնը, այո՛, միակ այդ արիւնը կարող է լուանալ ու մաքրել իմ այս անպատուութիւնը:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՞նչպէս, գամ մենամարտելու, այն էլ ձեզ հետ. ոչ, իշխան, դուք մոլորուած էք:

ԻՇԽԱՆ.

Երկշո՞ւ: (Ուզում է յարձակուել Արբենինի վերայ:)

ԱՐԲԵՆԻՆ, բարձր ձայնով:

Թո՛ղ ձեր ասածը լինի, բայց և այնպէս ես խորհուրդ չեմ տալ ինձ մօտենալ և նոյն իսկ մնալ այստեղ: Ասե՛ք, թէ ես երկշոտ եմ, բայց լաւ իմացէք, որ դուք անկարող էք վախեցնել նոյն իսկ այդ երկշոտին:

ԻՇԽԱՆ.

Օ՛հ սպասեցէք, սպասեցէք մի ատ Ժամանակ և յետոյ տեսէք, թէ ինչպէս կը մենամարտէք ինձ. հեռ. ես կ'երթամ և ամենայն տեղ կը պատմեմ ձեր արարմունքը, ես ցոյց կը տամ, որ անամօթը ոչ թէ ես, այլ դուք էք, որ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Համեցէք, ես դորա դէմ ոչինչ չունիմ:

ԻՇԽԱՆ, փոքր ինչ մօտենալով:

Ես կը պատմեմ, որ ձեր կնոջ հետ... Օ՛հ, զգո՛յշ եղէք... յիշեցէք ապարանջանը:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դորա համար դուք արդէն ձեր պատիժը ստացաք ինձանից...

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, կատաղութիւնս ինձ սպանում է... Մէկ ասացէք ինչդրեմ, ես այս ո՞րտեղ եմ, կարծես, ամբողջ մարդկութիւնը իմ դէմ է... Օ՛հ, ես կը սպանեմ ձեզ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դորա դէմ ես ոչինչ չունիմ և եթէ կամենաք, մինչև անգամ կարող եմ խորհուրդ տալ, որ, որքան կարելի է, շուտ սպանէք... ապա թէ ոչ ձեր քաջութիւնը կարող է մինչև մի Ժամ սպառել:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, ո՞ւր է այժմ պատիւս... Յե՛տ դարձրէք ինձ այդ խօսքը, տուէք ինձ այն և ես կը չողբեմ ձեր ոտների առաջ... Մի՞թէ դուք կորցրել էք ամենայն մի սրբալան զգացմունք. դուք մարդ էք, թէ հրէշ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՞վ, Լս, մի խաղացող և ուրիշ ոչինչ:

ԻՇԽԱՆ, վայր ընկնելով և դէմքը ծածկելով.

Այն, պատհու, պատհու...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ ի զուր աշխատանք է, նա այժմեանից էլ յետ դառնալ չի կարող, դուք ընդ միշտ կորցրելք այն: Բարւոյ և չարութեան մէջ եղած սահմանը ոտնակոխ է եղել և այսուհետև քեզանից ամբողջ աշխարհքը անարգանքով կը դարձնէ իւր երեսը: Դու այս օրուանից այլ ևս հասարակութեան անդամ չես, դու մերժուածների ճանապարհով պիտի ուղղես քայլերդ և ապա թէ հասկանաս արիւնալից արտասուքների քաղցրութիւնը: Այժմեանից բարեկամներիդ բախտաւորութիւնը կը ծանրանայ հոգւոյդ վերայ և գիշեր ու ցերեկ միմիայն մի բանի վերայ պիտի մտածես: Փոքր առ փոքր սիրոյ գեղեցիկ զգացմունքները անդարձ կը հանգչեն քո մէջ ու կը մեռնեն և ոչ ոք մարդկանցից չի կարող իւր արհեստով քեզ բախտաւորութիւն պատճառել: Քո բազմաթիւ աղմկալից բարեկամներիդ ու ծանօթներիդ, տերեւի նման կը թափուին իրենց փթած ճիւղից. ամբոխի միջից անցնելու ժամանակ, դու կը կարմրես ու կը ծածկես դէմքդ և ամօթն ու նախատինքն քեզ աւելի վիշտ կը պատճառէ քան չարագործին՝ իրեն գործած չարագործութիւնը: Այժմ քնան բարեաւ... (զնալու ժամանակ) ցանկամ երկար կեանք: (Գնում է):

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԵՐՐՈՐԴ.

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ.

ՊԱՐԱՅԱՆ ԴԷՍ.

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ.

ՏԱՆՏԻԿԻՆ.

Ես նաև դքսուհուն եմ սպասում, չգիտեմ գալու է, թէ ոչ: Եթէ չեկաւ, ճշմարիտն ասած, ես չափազանց պէտք է ցանկանամ համար:

1-Ն ՀԻԻՐ.

Ի՞նչ էք ուզում ասել, ես ձեզ չեմ հասկանում:

2-Պ ՀԻԻՐ.

Եթէ դուք դքսուհի Նորային էք սպասում, այդ աւելորդ է, որովհետև նա արդէն բացակայում է քաղաքից:

ՀԱՏԵՐԸ.

Ո՞ւր է գնացել. ինչո՞ւ համար. շատ ժամանակ է, որ հեռացել է:

2-Պ ՀԻԻՐ.

Յէնց այսօր առաւօտեան է ճանապարհուհի գիւղը:

ՏԻՎԻՆՆԵՐԻՅ ՄԵԼԸ.

Ի՞նչ էք ասում... այ անսպասելի բան: Յետոյ ի՞նչն է ստիպել նորան այդպէս անել: Ես չեմ հաւատում, որ այդ իրեն ազատ կամքի թելադրութեան հետեանքը լինի:

2-Պ ՀԻԻՐ.

Շարժառիթներ շատ են եղել. օրինակ, երեւակայութիւնը, բռնանքների ազդեցութիւնը... Ճշմարիտն ասած, ինքս էլ լաւ չեմ հասկանում և չարժէ իսկ, որ այսքան հետաքրքրուենք: Ինչ ուզում է, թող անէ: (Յրկում են և դոցա տեղը բռնում է մարդկանց մի ալ խումբ):

3-Պ ՀԻԻՐ.

Լսել էք, որ իշխան Զվեղլից մեծ փողեր է տանուլ տուել:

4-Պ ՀԻԻՐ.

Ընդհակառակը, ասում են տարել է, բայց երեւի խարդախ միջոցով, որովհետև տարած փողերի հետ միասին, նա մի լաւ ապտակ էլ է ստացել:

3-Պ ՀԻԻՐ.

Յետոյ, մենամարտութեան չի հրաւիրել:

4-Պ ՀԻԻՐ.

Ո՛չ, չի ուղեցել:

3-Պ ՀԻԻՐ.

Ուրեմն դա մի անամօթ ու անիրաւ մարդ պիտի լինի, եթէ յանձն է առել այդպիսի մի անպատուութիւն:

5-Պ ՀԻԻՐ.

Այժմեանից նորան ես այլ ևս չեմ ուզում ճանաչել:

6-րդ ՀԻՒՐ.

Ես նորնպէս: Ի՛նչ կեղտոտ արարմունք է:

4-րդ ՀԻՒՐ.

Նա այսօր այստեղ է լինելու:

3-րդ ՀԻՒՐ.

Ձեմ կարծում: այդ տեսակ անպատուութիւն կրելուց յետոյ, նա էլ ի՛նչ քաջութիւն պէտք է ունենայ մարդկանց մէջ երևելու:

4-րդ ՀԻՒՐ.

Ի՛նչպէս թէ քաջութիւն չի ունենալ. նա արդէն այստեղ է: Ահա՛, տեսէ՛ք: (Իշխանը մօտենում է. հիւրերը հազիւ զլուխ են իջեցնում և հեռանում, բացի 5-դ և 6-դ հիւրից: Փոքր ժամանակից յետոյ, սոքա ևս հեռանում են: Այս միջոցին Նինօն երևում է և նըստում բազմոցի մէջ:)

ԻՇԽԱՆ, առանձին.

Այսպիսի մի յաջող դէպք ուրիշ անգամ շատ դժուար է գտնել. բոլորից առանձնացած, միայնակ է և ես այժմ կարող եմ խօսել հետը: (Իէպի Նինօն:) Ես կարեւոր եմ համարում ձեզ հետ մի քանի խօսք խօսել, և դուք պարտաւոր էք լսել ինձ:

ՆԻՆՕ.

Ի՛նչպէս թէ պարտաւոր եմ:

ԻՇԽԱՆ.

Այո՛, պարտաւոր էք, որովհետեւ դորանից է կախուած ձեր երջանկութիւնը:

ՆԻՆՕ.

Ձափազանց տարօրինակ է թւում ինձ ձեր կարեկցութիւնը:

ԻՇԽԱՆ.

Այո՛, կարող է տարօրինակ երևիլ հէնց այն պատճառով, որ իմ կորստեան միակ պատճառը դուք էք հանդիսանում. . . Բայց լսեցէ՛ք, ես ցաւում եմ ձեզ համար, ես տեսնում եմ, որ այն ձեռքը, որ մահացու վէրք է պատճառել ինձ, ձեզ ևս պէտք է սպանէ: Ճշմարիտ է, ես անպատուած եմ, բայց չեմ կարող այն աստիճան ստորանալ, որ չնչին վրէժխնդրութեամբ

փոխարէնը վճարեմ, ո՛չ, այդ անկարելի է. նա պէտք է արժանաւոր պատիժ ստանայ. բայց այդ ապագայի հարց է: Ներկայում ես կ'ուզենայի ձեզանից խնդրել, որ որքան կարելի է զգոյշ լինիք: Ձեր ամուսինը չարագործ, խղճից զուրկ և անաստուած մի մարդ է. ես նախազգում եմ, որ ձեզ վտանգ է սպառնում նորանից: Այժմ մնաք բարեաւ և ընդ միշտ: Չարագործը դեռ յանցանքի մէջ չի բռնուել, ուրեմն և պատժել նորան այժմ ես չեմ կարող, բայց յոյս ունիմ, որ այդ օրը հեռու չէ. մեծ կորուստ է, կըստեսեմ այդ ժամանակին... Ահա՛, առէ՛ք ձեր ապարանջանը, ես այլ ևս կարիք չունիմ դորա մէջ: (Արքեմինը հեռուից նայում է դոցա վերայ:)

ՆԻՆՕ

Ցնորուե՛լ էք, ինչ է, ի՛շխան. այդ ինչե՛ր էք խօսում: Ես գոնէ ինձ համար ամօթ եմ համարում մինչև անգամ բարկանալ ձեզ վերայ, ձեր այդ վիճակի մէջ:

ԻՇԽԱՆ.

Մնա՛ք բարեաւ յաւիտեան. խնդրում եմ վերջին անգամը...

ՆԻՆՕ.

Ինչպէս երևում է, դուք չափազանց հեռու տեղ էք ուղում ճանապարհորդել: Չլինի՞ թէ լուսնի վերայ էք ուղում բարձրանալ:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛չ, այդքան հեռու չէ. ես գնում եմ Կովկաս: (Գնում է:)

ՏԱՆՏԻՍԻՆ, մի քանիսին.

Համարեա ժողովուրդ են բոլոր հիւրերը և մենք բոլորս չենք կարող այս սենեակում տեղաւորուել: Պարնայք, խնդրում եմ շնորհ բերէ՛ք դահլիճը, Mes dames, դուք ևս համեցէ՛ք այնտեղ: (Գնում է:)

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, առանձին.

Ես դեռ կասկածում էի, ես, մինչդեռ այդ արդէն բոլորին յայտնի է: Ամեն կողմից շարունակ կծու խօսքերով ինձ յիշեցնում են իմ անպատուութիւնս... ինձ խղճում են, ես դոցա ա-

Դիմակահանդէս.

ուսը ծիծաղալի դերի մէջ եմ: Որտեղ մնացին իմ բոլոր ջանքերը. ուր մնաց իմ այն կարողութիւնը, որով մի ժամանակ մահու էի դատապարտում ամբողջ թէ խօսքով, թէ արախօսութիւններով... Այդ կարողութիւնը, այդ ոյժը մեռցրին իմ մէջ սպանեցին միմիայն երկու կինմարդ: Մէկը դոցանից... Ո՛հ, ես դորան սիրում եմ, այո՛, սիրում եմ բուռն զգացմունքով, բայց նայեցէք, տեսէք, թէ ինչպէս անգլխաբար խարեց, դաւաճանեց նա ինձ... Նո՛ւ, ո՛չ, ես նորան այդ չեմ կարող ներել, ո՛չ, չկարծէք, թէ ես նորան կը յանձնեմ ամբողջի դատաստանին... ո՛չ, այդ անկարելի է: Մարդիկ չեն կարող մեզ դատել: Ամենասուկալի դատաւճիտը ես ինքս իմ ձեռքով գլուխ կը բերեմ... ես ինքս գիտեմ, թէ ինչ մահուան տանջանքներ կարելի է գտնել նորա համար. իսկ ինչ վերաբերում է իմ կրած տանջանքներին ու չարաբանքներին, թող նոքա պոստեղ մնան փակուած: (Յոյց է տալիս կուրծքի վերայ): Նա պէտք է մեռնի, ապրել նորա հետ միասին՝ ես այլ ևս չեմ կարող... Ի՞նչպէս, ապրել բաժանուած: (Կարծես ինքը իւր խօսքից վախեցած): Վճռուած է և պէտք է կատարուի. ես չեմ ուզում դաւաճանել իմ նախկին երկամէ կամքիս. նա պէտք է մեռնի: Երեւի, այդ էր նորա ճակատագիրը, երեւի, վերեւից այդպէս է նախախնամուած, որ դեռ ծաղիկ հասակում հրաժեշտ տայ իւր կեանքին, բաժանուի այս աշխարհից այն միջոցին, երբ ինձ նման մի չարագործի անհուն սիրոյ փայփայանքներից ձանձրացած ու նեղացած՝ օտարի գիրկը ընկի և նորանից սէր պահանջի... Օ՛հ, այդ պարզ է... էլ ի՞նչպէս կարող է նա ապրել այդ ամենից յետոյ... Ո՛վ դու անտեսանելի, բայց ամենատես Աստուած, ան նորան և օրհնի՛ր, իսկ ես... ես... ո՛չ, ես չեմ ներում... (Լսվում են երաժշտութեան ձայներ, Արքեանինը փոքր ժամանակ ման է զալիս յետ ու առաջ և խտով յանկարծ կանգնում): Մօտ տասը տարի սորանից առաջ, երբ ես դեռ առաջին անգամ ոտք դրի այն մոլի ու անբարոյական կեանքը, մի գիշերուայ մէջ, ինչ ունէի ու չունէի, ամենը տանուլ տուի: Այդ այն ժամանակն էր, երբ ես արդէն սովորել էի գնահատել միմիայն ոսկու, բայց ոչ կեանքի արժէքը: Ես յուսահատութեան մէջ էի: Մի ակնթարթում անելիքս վճռեցի. թողեցի խաղը, գնացի փոքր ինչ թոյն առայ և նորից վերադարձայ թղթախաղի սեղանի մօտ: Կեանքիս մէջ արիւնը, կատաղած քամու նման՝ շարունակ շառաչում էր. մի ձեռքիս մէջ բռնել

էի լիմօնադի բաժակը խառն թոյնով, իսկ միւսում՝ տանձիկի չորսանոցը: Գրպանումս գտնուած միակ և վերջին ուրբին՝ այդ անգին փոշու հետ միասին անհամբեր սպասում էր ճակատագրիս վճռին: Զժմարիտ՝ թէ և մեծ ըրակ էր, բայց էլ ուրիշ ի՞նչ էր մնում ինձ անել: Ահա՛, այդ թշուառ և ողորմելի վեճակի մէջ, նայեմ տեսնեմ, բախտը ժպտեց երեսիս և մի ժամուայ մէջ բոլոր տանուլ տուածս կրկին յետ տարայ: Դաժան կեանքիս դառն ալեկոծութեանց մէջ անգամ, ես այդ թոյնը, իբրև մի հրաշալի և խորհրդաւոր թախման, շարունակ կուրծքիս վերայ սեղմած՝ ամուր պահել եմ սե օրուայ համար և ահա՛, այդ օրը այնքան հեռու չէ: (Դուրս է վազում արագ քայլերով):

ՏԵՍԻԼ ԵՐՈՐՈՐԴ.

Արքեանինը վերջին խօսքերի ժամանակ ներս են մտնում. տանտիկինը, Նինօն և ուրիշ մի քանի տիկնայք ու մարդիկ:

ՏԱՆՏԻԿԻՆ.

Վատ չէր լինիլ, եթէ փոքր ինչ հանգստանայինք:

ՏԻԿԻՆՆԵՐԻՑ ՄԷԿԸ. մի սին.

Այստեղ այնքան տաք է, որ քիչ է մնում հալուեմ:

ՊԵՏԿՈՎ.

Յոյս ունեմ, որ Նաստասիա Պաւլովնան մեզ մի փոքր կը զուարճացնէ իւր քաղցր երգով:

ՆԻՆՕ.

Ես ուրախութեամբ կը համաձայնէի, բայց դժբախտաբար նոր բովանդակ չեմ իմանում, իսկ հները այնքան անգամ եմ երգել, որ կրկնելու էլ անորժակ չունիմ:

ՏԻԿԻՆՆԵՐԻՑ ՄԷԿԸ.

Զժմարիտ են ասում, Նինօ, արի՛ մի բան երգիր:

ՏԱՆՏԻԿԻՆ.

Գիտեմ, դու այնքան բարի կը գտնուես, Նինօ, որ ընդհանուրիս խնդիրը չես մերժիլ և չես ուզենալ, որ ժամերով խնդրենք:

ՆԻՆՕ. Նստելով զաշնամուրի մօտ.

Շատ բարի, ես կատարում եմ ձեր խնդիրը, բայց և մի և նոյն ժամանակ հրամայում եմ, որ ուշադրութեամբ լսէք:

Գուցէ այդ տեսակ պատժով ես կարողանամ փոքր ինչ ուղղել ձեզ: (Սկսում է երգել:)

Երբ որ վիշտը քո աչքերում
Դառն արցունք է ցլուցնում,
Ինձ դժուար չէ հեշտ գուշակել,
Որ դու նորան դեռ չես սիրել:

Կրծում է արդէն անզգայաբար
Կեանքը կուսի՞ր քո անպաշտպան,
Բայց ուրախ եմ ես, որ նա քեզ
Կարող չէ սիրել, որչափ ես:

Իսկ եթէ բախտը պատահաբար
Շողաց աչերիդ ճաճանչներում,
Կըտանջուեմ գաղտուկ ու չարաչար
Եւ ամբողջ դժոխքն է իմ կրծքում:

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ԱՌԱՋԻՆՆԵՐ ԵՒ ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Երրորդ տունը վերջացնելուց յետոյ Արբենինը մօտենում է դաշնամուրին և արմունկով նորա վերայ յենվում է: Նինօն նկատում է ամուսնուն և դադարեցնում է երգը:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շարունակեցէ՛ք, շարունակեցէ՛ք, ինչո՞ւ էք լռում:

ՆԻՆՕ.

Վերջին տողերը միանգամայն մոռացել եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Եթէ կամենաք, ես կարող եմ յիշեցնել:

ՆԻՆՕ, շփոթուած.

Ո՛չ, ի՞նչ կարիք կայ: (Սուսնձին տանտիկնոջը: Ես սաստիկ վատառողջ եմ գգում ինձ: (Բարձրանում է տեղից:)

ՀԻՒՐԵՐԻՑ ՄԷԿԸ միւսին.

Ամենայն մի սիրահարական երգի մէջ այնպիսի կտորներ կան, որոնց կանայք ընդհանրապէս դժուարանում են արտասանել:

Զ-Դ ՀԻՒՐ.

Դորան աւելացրու և այն, որ մեր մայրենի լեզուն դեռ այնքան կոպիտ ու անմշակ է, որ մինչև օրս էլ չի կարողանում յարմարուել կանանց քմահաճութեան:

Յ-Դ ՀԻՒՐ.

Շատ ճշմարիտ էք դատում: Իրաւ որ մեր գոռոզ բարբառը, կարծես, ազատութեան սովորած մի վայրենի լինի, չի ուզում միանգամայն խոնարհել իւր գլուխը և հպատակուել: Բայց դա այնքան էլ մեծ կորուստ չէ, որովհետեւ դորա փոխարէն մենք ենք մէջքից ծալվում և գլուխներս խոնարհում: (Հիւրերին այս միջոցին սկսում են մեծարել պաղպաղակով: Շատերը անցնում են դահլիճի միւս ծալրը և այնտեղից մէկ մէկ հեռանում միւս սենեակը: Վերջը բեմի վերայ մնում են միայնակ Նինօն և Արբենինը: Հէնց այդ ժամանակ բեմի խորքում երևում է անյայտ անձնաւորութիւնը՝ իւր ամբողջ մարմնով:)

ՆԻՆՕ. առնտիկնոջը.

Այնտեղ ես չափազանց շոգում եմ, թողլ տուէ՛ք, որ ես այստեղ մի անկիւնում փոքր ինչ հանգստանամ: (Իէպի ամուսինը: Խնդրում եմ, հոգիս, փոքր ինչ ինձ համար բերես այն պաղպաղակից: (Արբենինը ցնցահարվում է այդ խօսքերից և յետոյ գնում կնոջ խնդիրքը կատարելու: Վերադառնալու ժամանակ, պաղպաղակի մէջ, Նինօյից ծածուկ թափում է թոյնի փոշին:)

ԱՐԲԵՆԻՆ. առանձնն.

Ո՞րտեղ ես մահ, ահա՛, այժմ օգնիր ինձ:

ՆԻՆՕ, ամուսնուն.

Մի տարօրինակ տխրութիւն և վիշտ է տիրել ինձ, երեւի, փառնք է սպառնում:

ԱՐԲԵՆԻՆ, առանձին.

Երբեմն ես հաւատում եմ նախազգացմունքներին: (Ընծուկ պաղպաղակը: Եւ հա՛, վերցրու, տխրութեան միակ սփոփիչը, և օգնականը սա է:

ՆԻՆՕ.

Ճշմարիտ ես ասում. այս բանը կարող է փոքր ինչ զովացնել ինձ: (Ուտում է:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի հարկէ՛, ի՞նչպէս կարող է չզովացնել:

ՆԻՆՕ.

Սաստիկ տխուր է անցնում այսօր այստեղ ժամանակը:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դա շատ բնական է և զարմանալու էլ կարիք չկայ: Ես գոնէ այսքանս կ'ասեմ, թէ նա, ով որ չի ուզում տխրել մարդկանց շրջանում, առաջուց պէտք է սովորեցնէ իրեն միանգամայն անտարբեր գտնուել դէպի այն ամեն նենգութիւնները և յիմարութիւնները, որոնք տեղի են ունենում դոցա կողմից հասարակութեան առաջ: Ահա՛ այն բոլորը, որի վերայ և պտտւում է աշխարհքը:

ՆԻՆՕ.

Ուղիղ որ այդպէս է. ի՞նչ սարսափելի...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ճշմարիտ է, սարսափելի է...

ՆԻՆՕ.

Այժմ շատ դժուար է գտնել անարատ հոգի:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ժիշտ է, չկայ: Ես ինքս մի ժամանակ կարծում էի, թէ այդպիսի մի անարատ հոգի եմ գտել, բայց դժբախտաբար չաբաջար սխալուեցայ դորանում:

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչ ես ասում:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես ասում եմ, որ ամբողջ աշխարհքի մէջ, այդ անարատ հոգին միմիայն քո մէջ գտայ:

ՆԻՆՕ.

Ինչո՞ւ այդքան գունատուած ես այսօր:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Շատ եմ պարել, երևի, դորանից է:

ՆԻՆՕ.

Ուշքի եկ, սիրելիս, ինչե՞ր ես խօսում: Դու նստած տեղիցդ ամբողջ գիշերը չես շարժուել ուրեմն ի՞նչպէս կարող էիր պարել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ուրեմն նորանից է, որ քիչ եմ պարել...

ՆԻՆՕ, յետ դարձնելով պաղպաղակի գատարի ափսէն.

Վերցրու, դիր սեղանի վերայ:

ԱՐԲԵՆԻՆ, վերցնելով.

Մի՞թէ բոլորն է կերել, մի՞թէ ինձ համար ոչինչ չի թողել... Այ՛նպես կին: (Մտածողութեանց մէջ): Ահա՛րկու քայլը արդէն արած վերջացրած է և յետ դառնալու ոչ մի հնար չկայ. թող գոնէ ուրիշ որ և է մէկը զո՛հ չգնայ սորա պատճառով: (Ետնում է դետին ափսէն և փշրում):

ՆԻՆՕ.

Այո, որքան անզգոյշ մարդ ես եղել դու:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Դատարկ բան է, չարժէ սորա համար խօսել: Բայց ահա՛, կարծես, հիւանդութեան նշաններ են երևում ինձ վերայ, վատ եմ զգում ինձ. եթէ կարող ես, արի տուն դառնանք:

ՆԻՆՕ.

Ես պատրաստ եմ, գնանք: Այդպէս ուրեմն, դու չես ուզում ինձ յայտնել քո այս օրուայ մոայլութեան պատճառը: Երևի, ինձանից անբաւական ես, հա՞:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ընդհակառակը, ես այսօր չափազանց գո՛հ եմ քեզանից, չափազանց: (Գնում են):

ԱՆՅԱՅՏ, մնալով միայնակ.

Քիչ էր մնում, որ խղճահարուէի. մի ժամանակ արդէն վճռել էի առաջ վազել և... (Սկսում է մտածել): Ո՛չ, թող կատարուի ճակատագրի վճիռը, իսկ յետոյ և իմ հերթը կըգայ գործելու: (Գնում է):

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ՏԵՍԻԼ ԱՌԱՋԻՆ.

Բերը ներկայացնում է Արքեանի ննջարանը: Ներս է մտնում Նինոն,
իսկ նորա լեռնից աղախինը:

ԱՂԱԽԻՆ.

Ինչո՞ւ այդքան գունատուած էք, տի՛րուհի:

ՆԻՆՕ.

(Հանելով ականջի օղերը:) Ես հիւանդ եմ:

ԱՂԱԽԻՆ.

Յոգնել էք, երեւի, նորանից է:

ՆԻՆՕ.

(Առանձն:) Զգիտեմ ինչու, բայց ամուսինս ինձ երկիւղ է պատճառում. շարունակ լուռ է և մի տեսակ տարօրինակ հայեացք ունի. Այժմ ասա՛ տեսնեմ, այսօր ի՞նչպէս էի հագնուած, շորերս սաղում էին ինձ, թէ ոչ: (Սօսնում է հայելուն:) Դու ճշմարիտ ես ասում, իրա՛ւ, որ գունատուած եմ, իսկ և իսկ մեռելի գոյն եմ ստացել. Բայց ի՞նչ զարմանալու բան կայ, Պետերբուրգում ո՞վ է գունատուած: Միմիայն ձեր իշխանուհին է բացառութիւն կազմում, այն էլ գոյների շնորհիւ. Օ՛հ, չափազանց խարդախացել են մարդիկ: (Վերցնում է զինից կեղծ մագերը և յետոյ ծամը փաթաթում:) Ա՛ռ, գցիր մի կողմ և տո՛ւր ինձ ծածկոցս: (Նստում է բազկաթոռի մէջ:) Ի՛նչ գեղեցիկ պար է այս նոր վալսը: Յափշտակուած միանգամայն, երբ արագօրէն պտոյտներ ես կատարում, այդ ժամանակ, ի՛նչ, ի՛նչ հրաշալի ձգտումներ են ծնվում մարդուս մտքում և ի՛նչ ուժգնութեամբ են դժբա մղում, տանում դէպի հեռուն: Նոյն իսկ սիրտդ այդ միջոցին այնքան արագ է բաբախում, այնպէս է սեղմվում ու լայնանում, որ չգիտես, ուրախութեան վերադրես, թէ տրամութեան: Սա՛շա, կարդալու ինձ մի գիրք տուր: Այն իշխանն էլ հոգիհաւատից հանեց ինձ էլի. մի կողմից էլ խղճում եմ այդ անմիտ պատանուն: Ինչէ՛ր էր դուրս տալիս նա այնտեղ... չարագործ... պատժել... Կովկաս... վտանգ է... Ա՛յ ցնորք:

ԱՂԱԽԻՆ.

Կըհրամայէ՞ք ժողովեմ (ցոյց տալով հագուստի վերայ:)

ՆԻՆՕ.

Հարկա՛ւոր չէ, թո՛ղ փայ: (Սկսում է մտածել և այդ միջոցին դռն մէջ երևում է Արքեանին:)

ԱՂԱԽԻՆ.

Կըհրամայէ՞ք գնամ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Ծանր ծանով դէպի աղախինը) Գնա՛, (Աղախինը չի հեռանում:) Ասացի՛, որ հեռացիր: (Աղախինը հեռանում է և ինքն էլ նորա լեռնից դուռը փակում է կոխպէքով:)

ՏԵՍԻԼ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ ԵՒ ՆԻՆՕ.

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Կարծեմ, աղախինը քեզ այլ ևս հարկաւոր չէ:

ՆԻՆՕ.

Ա՛խ, դու այստե՞ղ ես:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այո՛, այստեղ եմ:

ՆԻՆՕ.

Ինձ թւում է, որ ես հիւանդ եմ: գլուխս կրակի նման այրվում է: Մօտ ե՛կ, տո՛ւր ինձ ձեռքդ, զգո՛ւմ ես, թէ ի՛նչպէս է նա այրվում ամբողջապէս: Միանգամայն ի զուր կերպ ես այնտեղ պաղպաղակ: Շատ հաւանական է, որ այդ ժամանակ ես միսած լինիմ, այնպէ՛ս չէ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Միանգամայն ցրուած մտքով:) Պաղպաղակ, այո՛....

ՆԻՆՕ.

Ես մէկ կ'ուզենայի իմանալ, սիրելիս, թէ այս վերջին ժամանակները քեզ ի՞նչ է պատահել: Թէպէտեւ վաղուց է, ինչ նկատում եմ քո մէջ այդ փոփոխութիւնը, բայց չէի ուզում նկատել, յոյս ունենալով, որ կ'անցնի: Ել ես չեմ լսում քեզանից առաջուայ փաղաքշական խօսքերը. ձայնդ շարունակ ընդհատվում և դողում է խօսելու ժամանակ, իսկ երբեմն էլ հայ-

եացքդ այնքան սառն է, որ քիչ է մնում սպանել ինձ: Ես հասկանում եմ, այդ բոլորի պատճառը այն զիմակահանդէսն է, բայց մի՞թէ կարելի է այդքան մեծ նշանակութիւն տալ մի չնչին ու դատարկ բանի: Օ՜հ, թող կորչեն այսուհետեւ այդ հանդէսները, այնքան եմ զղուել գոցանից, որ էլ չեմ կարող ասել: Ո՛չ, դու այսուհետեւ ինձ երբէք չես տեսնիլ այդ տեղերում...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Առանձին:) Ինչու պէտք է զարմանամ, քանի որ այսուհետեւ էլ երբէք կարիք չես ունենալու գոցա մէջ:

ՆԻՆՕ.

Ահա՛ թէ ինչ է նշանակում գէթ մի անգամ անդգոյշ շարժուել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Անդգոյշ, հա՛, ճշմ...

ՆԻՆՕ.

Բոլորը հէնց դորանից գոյացաւ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Առաջուց պէտք է մտածէիր արածիդ ու նորա հետեանքի մասին:

ՆԻՆՕ.

Շատ ուղիղ ես ասում: Ճշմարիտ, եթէ ես առաջուց ծառայում լինէի քո բնաւորութեան, այն ժամանակ հաստատ կարելի է ասել, որ երբէք չէի լինիլ քո կինը: Մէկ ասա՛, խնդրեմ, մի՞թէ սա ուրախ կեանք է, և մի առանձին բախտաւորութիւն է, երբ շարունակ պէտք է քեզ չարչարեմ և ինքս տանջուեմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի գէպ, ինչի՞ց է պէտք իմ սէրը:

ՆԻՆՕ.

Իսկ ո՞վ է քեզանից սէր պահանջում: Ես միմիայն այս եմ ասում, թէ մի՞թէ սա կեանք է, որ վարում ենք:

ԱՐԲԵՆԻՆ. մօտը նստելով.

Այո՛, այո՛. ի՞նչ բան է կեանքը, ո՛չինչ, դատարկ ժամափաճառութիւն: Քանի որ մեր մէջ արիւնը արագ-արագ պտոյտ-

ներ է կատարում, քանի որ նա եւի է գալիս, ամեն բան աշխարհքիս երեսին մեղ ուրախութիւն ու զուարճութիւն է պատճառում: Բայց ահա՛, անցնում են կրքերի ու ցանկութեանց տարիները, և մեր շուրջը ամեն ինչ աստիճանաբար մթնում ու խաւարում է: Ի՞նչ բան է կեանքը, այդ երկխաներին զբաղեցնող հանելուկների նման մի շարադայ է, որտեղ առաջին մասը, մարդու ծնունդն է, երկրորդը՝ միմեանց հետեող սարսափելի հոգսերի և գաղտնի վէրքերի չարչարանքները, վերջինը մահն է, իսկ ամբողջը՝ խաբերպութիւն և ուրիշ ոչինչ:

ՆԻՆՕ, ցոյց տալով կուրծքի վերայ.

Այստեղ մի ինչ որ բան պրում, խորովում է ինձ:

ԱՐԲԵՆԻՆ. շարունակելով.

Այդ կ'անցնի, ո՛չինչ, լսիր ու լսիր: Ես ասացի, որ կեանքը թանգ արժէ, քանի որ գեղեցիկ է, բայց արդեօք, այդ երկար է տևում... Կեանքը այս գէպում կարելի է նմանեցնել մի պարահանդէսի. երբ պտոյտներ ես կատարում, այն ժամանակ չափազանց ուրախ ես զգում քեզ և շուրջը ամեն ինչ լուսաւոր ու պայծառ է... Հէնց որ վերադարձար տուն և ջարդուած հագուստը հանեցիր, ամեն ինչ մոռացվում է և միմիայն հոգածութեան զգացմունքն է թարմ մնում: Շատ լաւ բան է, երբ մարդս կարողանում է դեռ մատաղ հասակի մէջ հրաժեշտ տալ իւր կեանքին, այսինքն այն հասակում, երբ հոգին սովորութիւն դարձնելով դեռ չէ խնամացել կեանքի անմիտ ու աննպատակ բովանդակութեան հետ: Օրինակ, մի՞թէ այս բախտաւորութիւն չէ, երբ մի ակնթարթում թուում, սլանում ես այլ աշխարհ, երբ հոգիդ ձանձրացած չէ անցեալից, երբ մահուան հետ կոուելը դեռ այնքան դժուար ու ծանր չէ: Բայց այս ինչէ՞ր եմ խօսում: Մի՞թէ ճակատագիրը իւրաքանչիւրի համար այս տեսակ երջանկութիւն է տնօրինել:

ՆԻՆՕ.

Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ, ես դեռ ցանկութիւն ունիմ՝ ապրելու:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ինչու համար, ինչի՞ց է պէտք:

ՆԻՆՕ.

Եւզենիյ, մի՞թէ չես տեսնում, որ ես տանջվում եմ, որ ես հիւանդ եմ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Բայց մի՞թէ ուրիշ քիչ չարչարանքներ կան, որոնք աւելի սարսափելի և աւելի ուժեղ են քո կրածից։

ՆԻՆՕ.

Ուղարկի՛ր բժշկի յետեից։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Կեանքը մշտնջենական է, իսկ մահը բոլորական։

ՆԻՆՕ.

Բայց ես դեռ ուղում եմ ապրել։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Իսկ եթէ իմանայիր, թէ որքան միսթարանքներ են սպասում այնտեղ նահատակներին։

ՆԻՆՕ.

(Երկիրով։) Բայց ես աղաչում եմ, շո՛ւտ, բժշկի յետեից ուղարկիր։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Տեղից բարձրանալով և սառնորոնումը։) Ձե՛մ ուղարկելու։

ՆԻՆՕ.

Ի հարկէ դու հանաք ես անում, բայց ի սէր Աստուծոյ, լսի՛ր ինձ, դորա ժամանակը չէ։ Շուտ մի բժիշկ հրաւիրիր, թէ չէ ես կըմեռնեմ։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Լա՛ւ, առանց բժշկի դուք չէք կարող մեռնել, ի՞նչ է։

ՆԻՆՕ.

Եւգենիյ, մի՞թէ կարելի է այդ աստիճան անգութ լինել, չէ՞ որ ես քո կիներ եմ յիշվում։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այդ ես վաղուց գիտեմ, իսկ եթէ ուրիշ բան ունես ասելու, էլ մի՛ ուշացրու, շուտ ասա։

ՆԻՆՕ.

Ո՛հ, ի սէր Աստուծոյ, խղճա՛ ինձ. բոցը ամենայն կատաղութեամբ տարածուել, այրում է կուրծքս. ես մեռնում եմ։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Նայելով ժամացույցի վերայ։) Այդքան շուտ, չէ՛, սուտ ես խօսում, դեռ կէս ժամ մնում է։

ՆԻՆՕ.

Օ՛հ, այժմ ես տեսնում եմ, որ դու ինձ միանգայման չես սիրում։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Իսկ ինչո՞ւ համար պէտք է քեզ սիրեմ։ Մի՞թէ նորա համար, որ իմ կրած բոլոր դժոխային տանջանքների միակ պատճառը դու ես հանդիսացել։ Ն՛րմ, ո՛չ, ո՛չ. ես ընդհակառակը չափազանց ուրախանում եմ, երբ տեսնում եմ քո այդ դառը չարչարանքները, ես միսթարվում եմ դոցանով։ Աստուծո՛ւ իմ, Աստուծո՛ւ իմ։ Եւ դո՛ւ, դո՛ւ դեռ համարձակվում ես սէր պահանջել։ Ասա՛, մի՞թէ ես քեզ քիչ էի սիրում, ասա՛, մի՞թէ դու գնահատեցիր այդ սէրը։ Ո՞վ էր նա, որ շարունակ ժպտում էր քեզ, ո՞վ էր նա, որ շարունակ սիրով լի բորբոքուած աչքերը քո վերայ էր դարձնում։ Մի՞թէ այդ ես չէի, և ի՞նչ եղաւ քեզ, քո վերայ էր դարձնում։ Մի՞թէ այդ ես չէի, և ի՞նչ եղաւ այդ ամենի վարձատրութիւնը. միմիայն խաբեբայութիւն և դաւաճանութիւն։ Ասա՛, մի՞թէ կարելի էր այդ կերպ վարուել ինձ հետ, մի՞թէ ներելի է քեզ, ի՞նչ ծախել, հա՛, ի՞նչ և այն էլ յիմարագլուխների միտի համըրրի համար։ Խօսի՛ր, մի՛ լռիր, ասա՛ տեսնեմ, մի՞թէ կարելի էր դաւաճանել նորան, որ քո հրամանով պատրաստ էր հոգին անգամ աւանդել, ի՞նչ դաւաճանել, ի՞նչ խաբել և այդքան շուտ...

ՆԻՆՕ.

Ո՛հ, եթէ իմանայի ինքս իմ գործած յանցանքը, այն ժամանակ...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Լռի՛ր, ապա թէ ոչ ես կըգժուեմ։ Ա՛խ Աստուծո՛ւ, երբ պէտք է վերջանայ այս ամենը։

ՆԻՆՕ.

Դու խաբուած ես, Եւգենիյ, հաւատացնում եմ, որ խաբուած ես. երգվում եմ, որ ապարանջանը իշխանին ես չեմ տուել, այլ ինքն է գտել պարահանդէսի մէջ։

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ուրեմն քո ասելով ես խարուած եմ, հա՛: Ո՛չ, ո՛չ, բաւական է: Ես սխալուել եմ հէնց նրանում: Ես երեակայում էի, թէ կարող եմ բախտաւոր լինել, մտածում էի նորից սիրել և հաւատալ: Բայց էլ ի՞նչ կարող եմ, երբ այդ էր իմ ճակատագիրը: Այն, ինչ որ երեակայում էի, հիւանդի ցնորքի նրման այժմ արդէն անցել է: Գուցէ և կարողանայի այդ չնաշխարհիկ մտքերը իրագործել մտքի առաջնորդութեամբ, գուցէ կարողանայի կենդանացնել այն ամենը, ինչ որ առաջ սրտիս մէջ աճել, ծաղկել էր, բայց դժուարեցրել, դժուար... Օ՛, լսի՛ր, կոծի՛ր, արտասուք թափի՛ր. բայց ի՛նչ, ի՛նչ բան է, Նի՛նօ, կանանց արտասուքը. ջուր և ուրիշ ոչինչ: Ես եմ լաց եղել, արտասուք թափել, ես, այս իմ տղամարդ հասակովս չարութիւնից, կասկածից, տանջանքներից ու ամօթից: Այո՛, ես լաց եմ եղել, բայց գիտե՛ս, թէ ինչ է նշանակում տղամարդու լացը: Օ՛, նա մարդկային կերպարանք չէ կրում այդ ժամին, նա հրէշ է, նա կատաղել գաղան է, նորա ձեռքում արդէն պատրաստ է մահը, նորա սիրտը աւելի ահարկու, աւելի սարսափելի է, քան ինքը դժոխքը:

ՆԻՆՕ, արտասուքը աչքերին բնկնում է ծնկների վերայ և ձեռքերը բարձրացնում է գէպի լրկինք:

Ո՛վ երկնային Արարիչ, Դու եղեր իմ պաշտպանը, օգնիր և պահպանիր ինձ: Սա չէ լսում, բայց Դու բոլորը լսում ես, Դու ամենը գիտես և Դու Ամենակարողդ միմիայն ինձ կ'արդարացնես:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Լսի՛ր, գոնէ նորա առաջ սուտ մի խօսիր:

ՆԻՆՕ.

Ո՛չ, ես սուտ չեմ խօսում, ես սուտ աղաչանքներով երբէք չեմ համարձակուել նորան տեղահան անել իւր սրբալայրից: Նորան եմ յանձնում իմ տանջուած ու չարաբուծ հոգին, նա է իմ միակ պաշտպանը, բայց և թող նա լինի քո դատաւորը:

ԱՐԲԵՆԻՆ, ձեռքերը խաչաձև ծալած անց ու դարձ է անում:

Այժմ աղօթելու ժամանակ է, Նի՛նօ, մինչև մի քանի րոպէ դու պէտք է մեռնիս և քո այդ մահը գաղտնի կրմնայ մարդկանցից, մեզ դատողը միմիայն աստուածային դատաստանը կը լինի:

ՆԻՆՕ.

Ի՞նչպէս, մեռնել, այժմ, հէնց այս րոպէիս... Ո՛չ, ո՛չ, այդ անկարելի է:

ԱՐԲԵՆԻՆ, ծիծաղելով.

Ես արդէն սկզբից գիտէի, որ այդ լուրը պէտք է շփոթեցնէ ձեզ:

ՆԻՆՕ.

Այո՛, այո՛, ուղիղ է ասում, կարծես մահը իւր ճանկերը արդէն մօտեցրել է ինձ... Սիրտս լափում է կրակը, ամբողջ դժոխքը...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես ճշմարիտ եմ ասում, դու պէտք է մեռնես, պարահանդիսում քեզ թունաւորել եմ:

ՆԻՆՕ, փոքր ինչ լուելուց յետոյ.

Ո՛չ այդ անկարելի է, ես չեմ հաւատում քեզ, (վազում, ընկնում է ամուսնու գիրկը) Դու ծիծաղում ես ինձ վերայ... գիտեմ, դու դահիճ չես, ո՛չ, քո սրտի մէջ դեռ պէտք է գտնուի բարութեան մի կայծ... քո կարողութիւնից վեր բան է ինձ կորստեան մատնել այն էլ այսպիսի մի ծաղիկ հասակում: Եւ գե՛նիյ, մի՛ չըջիր երեսդ, վերջ տուր տանջանքներիս՝ աղատի՛ր ինձ, փարատի՛ր երկիւզս... այս կողմը նայիր... (նայում է ուղղակի ամուսնու աչքերին և լանկարծ լստ քաշվում): Ո՛հ, աչքերիդ մէջ ես միմիայն մահուան կերպարանք եմ տեսնում և ուրիշ ոչինչ: (Վայր է ընկնում ամոռի վերայ և գէպը ծածկում ձեռքերով: Ամուսինը մօտենում է և համբուրում:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Այո՛, դու կըմեռնես և ես կըմնամ այստեղ անտէր, միայնակ... Կ'անցնեն տարիներ, ես ևս կըմեռնեմ և կրկին միայնակ կը լինեմ... Ո՛հ, ի՛նչ սարսափելի միտք է: Բայց դու մի վախենար, քո առաջ կըբացուի մի նոր, գեղեցիկ աշխարհ և իրենք հրեշտակները քեզ կըբարձրացնեն գէպի իրենց օթեանը: (Սկսում է հնկկկալ): Այո՛, այո՛, ես քեզ սիրում եմ, սիրում եմ ի բոլոր սրտէս... Ես այժմ այն ամենը, ինչ որ եղել, կատարուել է, մոռացութեան եմ յանձնել. վրէժխնդրութեան պէտք է որ մի

սահման լինի, ահա՛ այն սահմանը: Բայց աչքերդ, նայիր, տես թե քո դահիճը երեսայի նման ինչպիսի արտասուքներ է թափում քեզ համար... (Լռումին:)

ՆԻՆՕ, ազատվում է ձեռքիցը և յանկարծակի վեր թռչում:

Եկէ՛ք այստեղ, այս կողմը, եկէ՛ք, օգնութեան հասէք... մենում եմ... թունաւորած եմ... Ձե՛ն լսում... Ա՛, հասկանում եմ... Դու զգոյշ ես... Ո՛չ որ չկայ... Ո՛չ մէկը չի գալիս... Յիշի՛ր, մարդասպան, որ երկնային դատաստան կայ և ես քեզ չարագործ, անիծում եմ ի բոլոր սրտէ: (Վազում է դէպի դուռը, բայց դու նորան չհասած՝ ուշադնաց է լինում և վայր ընկնում:)

ԱՐԲԵՆԻՆ.

(Դուր ծիծաղով:) Անէ՛ճք, ի՞նչ օգուտ դորանից: Ես Աստուածանից եմ անիծուած: (Սօսնալով դէպի կինը:) Խեղճ արարած, երեւում է, կրած պատիժը դժից վեր էր... (Վանգնում է մօտը, ձեռքերը դրած խաչածէ:): Եւ որքան գունատուած է այս խեղճ ողորմելին: (Ցնցվում է:) Բայց որքան խաղաղ, որքան հանգիստ է դէմքի ամենայն մի գծագրութիւնը. ոչ մէկի վերայ չի արտայայտվում ո՛չ խոստովանանք, ոչ խղճի տանջանք... Ի՞նչ է նշանակում այս:

ՆԻՆՕ.

(Թոյլ ձայնով:) Մ՛նաս բարեաւ, Եւգենիյ, ես թէպէտեւ մեռնում եմ, բայց իմացիր, որ անմեղ եմ... Դու չափազանց անգութ վարուեցար...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛չ, ո՛չ, այժմ արդէն աւելորդ է այդպէս խօսել. քեզ էլ ո՛չ մի սուտ, ո՛չ մի խորամանկութիւն չի կարող օգնել... Շո՛ւտ խոստովանուիր, որ խաբել ես, դաւաճանել ես ինձ... Խնքը գծովքը չէր կարող այդպիսի մի հանաք անել ինձ հետ, այդպէս անարգել և ոտի տակ տալ իմ սէրը: Լսո՞ւմ ես, հա՛: Օ՛, ճշմարիտ որ արժանի ես այդպիսի մի վրէժխնդրութեան... Ամեն բան վերջացած է, քեզ ոչինչ չի կարող օգնել, դու պիտի մեռնես... և մարդկանց համար գաղտնի կըմնայ, այդ կողմից հանգիստ եղիր...

ՆԻՆՕ.

Այժմ ինձ համար ողջ մէկ է... Նորից կրկնում եմ, որ ես անմեղ եմ՝ Աստուծոյ առաջ: (Մեռնում է:)

ԱՐԲԵՆԻՆ, մօտենում է և իսկոյն երեսը դարձնում:

Սո՛ւտ ես խօսում: (Վայր է ընկնում բազկաթոռի մէջ:)

ԱՐԲԵՆԻՆԻ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ՏԵՍԻՆ ԱՌԱՋԻՆ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, նստած բազմոցի մէջ, սեղանի մօտ.

Հոգեկան դառը տանջանքների մէջ, ինքս իմ դէմ շարունակ կռուելուց, ես այժմ միանգամայն ուժասպառ եմ եղել... Զգայարաններս էլ ի վերջո՛ կարծես մի ինչ որ ծանր և խաբուսիկ հանգստութիւն ճաշակեցին... Միմիայն երբեմն, այս սառը քնի մէջ անսպասելի վիշտ և տխրութիւն է ծանրանում հոգուս վերայ և այն վրդովում, յուզում: Երբեմն-երբեմն էլ սիրտս այնպէս է մարմնջում, որ կարծես թէ դարձեալ նոր պատուհաս է նախազգում: Մի՛թէ դեռ ամենը չի վերջացել, մի՛թէ աշխարհքիս երեսին դեռ էլի կան տանջանքներ, որոնց ես պէտք է ճաշակեմ: Դա՛րդակ խօսքեր են... Կ'անցնեն օրեր և դոցա կը յաջորդէ ամեն բանի մոռացութիւն, իսկ տարիների ընթացքում՝ դոցա ծանրութեան տակ կըմեռնի իսպառ նաև երեւակայութիւնս: Ձէ՛ որ պէտք է հանգստութիւնը նորից ընակութիւն հաստատէ այս սրտի մէջ... (Սկսում է մտածել. յանկարծ բարձրացնում է գլուխը և բացականջում է:) Ինչպէ՛ս, ես սխալո՞ւած եմ եղել... Ո՛չ, այդ անողորմելի մի յիշողութիւն է... Դեռ մտքիցս չի անցել նորա ցաւը, վիշտն ու աղաչանքները... Ո՛հ, այս ի՞նչ օձ է, որ շարունակ կըծում է սիրտս... Ո՛չ, ո՛չ, կորիւր ինձանից, ազատ թող ինձ... (Վայր է գցում գլուխը ձեռքերի վերայ:)

ՏԵՍԻՆ, ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԿԼԶԱՐԻՆ, ցած ձայնով.

(Առանձին:) Արբենինը այստեղ է, շարունակ հոգւոց է հանում և չափազանց տխուր է երեւում: Տեսնենք, այժմ ինչպէս պէտք է կատարէ իւր դերը այս կոմեդիայի մէջ: (Դէպի Արբենինը:)

Դիմակահանդէս.

Այս ի՞նչ դժբախտութիւն է պատահել քեզ, սիրելի բարեկամ։ Հէնց իմացայ թէ չէ, իսկոյն շտապեցի դալ քեզ մօտ անձամբ իմ ցաւակցութիւնս յայտնելու։ Է՛հ, ի՞նչ արած, Աստուծոյ կամքն է։ Ճակատագիրը այդպէս է տնօրինել, ո՞վ կարող է բողբջել։ Սմէն մի մարդու հետ՝ այդ կամ դորա նման ձախորդութիւն միշտ կարող է պատահել, ուրեմն և պէտք չէ սրտնեղել։ (Լոկուոյ յետոյ։) Է՛հ, բաւական է, եղբայր, որքան լուրջ մնացիր, դէն ձգիր, ի սէր Աստուծոյ, երեսիդ դիմակը։ Այդ տեսակ դիրքը վայել է քեզ միմիայն հասարակութեան մէջ, հանդիսատեսների ներկայութեամբ, բայց ո՛չ իմ առաջ, որովհետեւ ես էլ պակաս ղերասան չեմ քեզանից։ Մէկ ասա՛ տեսնեմ, բարեկամ... Բայց ինչո՞ւ այդքան գունատուած ես այսօր, հա՛, տեսողը կրկարծէ, թէ ամբողջ գիշերը թղթախաղի մէջ ես անցկացրել և շարունակ տանուլ տուել... Ի՞նչ պտուղ ես... Լա՛ւ, թողնե՛նք այդ, յետոյ էլ կարող եմք խօսել դորա մասին... Ահաւասիկ, ազգականներդ գալիս են, երեւի ուզում են հանգուցիալին իրենց վերջին հրաժեշտը տալ։ Դէ՛հ, մնաս բարեաւ մինչև վաղը։ (Գնում է։)

ՏԵՍԻՆ, ԵՐՐՈՐԴ.

Ներս ևն մտնում ազգականները.

ՏԻԿԻՆ, Եղբոր աղջկանք.

Երեւում է, հէնց Աստուածանից է անիծուած, որ այս տեսակ դժբախտութեան է հանդիպել. անպէտք ամուսին էր և ինքն էլ անպէտք ժառանգ... հա՛, ճանապարհին չմոռանաս յիշեցնել ինձ, խանութից սև կտոր վերցնել սուգի շորի համար։ Թէպէտեւ այժմ ոչ մի եկամուտի աղբիւր չունեմ, բայց ի՞նչ արած, պէտք է աւերուեմ բարեկամներին համար։

ԵՂԲՕՐ ԱՂԶԻԿ.

Ma tante, ի՞նչ է եղել մեր Նինայի մահուան պատճառը։

ՏԻԿԻՆ.

Պատճառը, սիրելի աղջիկ պարոն, այդ մօղային հետեղ անմիտ ու յիմար աշխարհքն է. սպասեցէք, դուք գեո շատ փորձանքների պիտի հանդիպէք։ (Գնում են։)

ՏԵՍԻՆ, ԶՈՐՐՈՐԴ.

Հանգուցեալի սենեակից դուրս են գալիս բժիշկը և մի ծերունի.

ԾԵՐՈՒՆԻ.

Այս հանգուցեալը ձեր ներկայութեամբ վախճանուեցաւ.

ԲԺԻՇԿ.

Ո՛չ, ինձ չեն կարողացել իւր ժամանակին հասցնել... Ես միշտ ասել եմ, որ պաղպաղէնիք և պարահանդէսները մեր գլխին փորձանք կրբերեն.

ԾԵՐՈՒՆԻ.

Ծածկոցը բաւական թանգ կտորից է. իսկ զառնառուիտը տեսաք, թէ ոչ, Եղբորս դագաղի վերայ, անցեալ գարնանը, իսկ և իսկ այդ կտորից էր։ (Գնում է։)

ՏԵՍԻՆ, ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ԲԺԻՇԿ, մօտենալով դէպի ԱՐԲԵՆԻՐ և բռնելով նորա ձեռքը.

Զեզ փոքր ինչ հանգստութիւն է հարկաւոր.

ԱՐԲԵՆԻՐ, յնցահարուելով.

Հըմ... (Առանձին։) Սիրտս մորմորվում է։

ԲԺԻՇԿ.

Դուք այս գիշեր չափազանց անձնատուր էք եղել ցախն, այդ փնաս է ձեզ, քնեցէք մի փոքր.

ԱՐԲԵՆԻՐ.

Կ'աշխատեմ.

ԲԺԻՇԿ.

Եղած դժբաղդութեան այժմ էլ ոչ մի հնար չկայ օգնելու, մնում է, որ այսուհետեւ դուք ինքներդ ձեզ պահպանէք.

ԱՐԲԵՆԻՐ.

Օ՛հ, այդ կողմից դուք կարող էք միանգամայն միամիտ լինել, որովհետեւ ինձ ո՛չ մի ցաւ չի կարող փնասել. Քա՛նի, քա՛նի տանջանքներ չի կրել այս իմ սիրտը, բայց տեսէք, ես դարձեալ կենդանի եմ... Դեռ անցեալներում ես շարունակ բաղդ էի որոնում, և կարծէք Աստուած լսեց իմ խնդիրքը, հրեշտականման կերպարանքով այնպիսի մի էակ պարգևեց ինձ, որի

ներկայութեամբ ինձ նման չարագործի շնչառութիւնից անգամ սրբապղծվում էր Աստուածութիւնը: Ահա, այժմ նայեցէք, տեսէք թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է այդ հրաշալի արարածը. նա արդէն սառել, մեռել է: Կեանքիս մէջ մի անգամ, ապաւինելով բախտի յաջողութեան, կորստեան անդունդից փրկեցի այնպիսի մի մարդ, որի հետ առաջուց երբէք ծանօթ չէի և այն էլ այնպիսի վտանգից, որի հետ սերտ կապով կապուած էր նա և իմ պատիւս կորցնելու հարցը: Իսկ այդ մարդը, ինձ ոչ մի խօսք չստած, ծիծաղի և հանաքի մէջ խլեց ինձանից այն ամենը, ինչ որ ունէի ու չունէի. խլեց այն, որի գոյութեամբ էր պայմանաւորուած միմիայն իմ կեանքն ու ապագան և այդ բոլորը նա կատարում է՝ իւր պատիւը ու կեանքը իմ ձեռքով փրկելուց մի Ժամ յետոյ: (Գնում է:)

ԲԺԻՇԿԻ.

Անկասկասկած սորա հիւանդութիւնը շատ ծանր կերպարանք է ստացել, և ես այժմ հաւատում եմ, որ այդ մարդը իւր կեանքի մէջ անթիւ և անհամար տանջանքներ է կրել: Այսպէս թէ այնպէս, եթէ խելագարուելու էլ լինի, ես կեանքի համար միանգամայն երաշխաւոր եմ: (Գնում է և այդ միջոցին պատահում է երկու անձնաւորութեանց:)

ՏԵՍԻԼ ՎԵՑԵՐՈՐՐԻ.

Ներս է մտնում անյայտ անձնաւորութիւնը իշխանի հետ միասին:

ԱՆՅԱՅՏ.

Թոյլ տուէք հարցնել ձեզանից, կարելի՞ է արդեօք տեսնել Արքեանիսն:

ԲԺԻՇԿԻ.

Ես, ճշմարիտն ասած, դժուարանում եմ ձեր հարցին պատասխան տալ, որովհետեւ նորա կինը հէնց երեկ է վախճանուել:

ԱՆՅԱՅՏ.

Շատ ափսոս:

ԲԺԻՇԿԻ.

Եւ ինքն էլ այն վշտացած է...

ԱՆՅԱՅՏ.

Ես հէնց իրեն համար էլ եմ ցաւում: Բայց նա տա՛նն է թէ ոչ:

ԲԺԻՇԿԻ.

Նա. այո՛, տանն է:

ԱՆՅԱՅՏ.

Մի չափազանց կարեւոր գործի համար ես անպատճառ պէտք է տեսնուեմ նորա հետ:

ԲԺԻՇԿԻ.

Դուք երեւի նորա բարեկամներինցն էք, պարոններ, այնպէս չէ:

ԱՆՅԱՅՏ.

Առ այժմ ո՛չ, բայց եկել ենք հէնց այդ նպատակով:

ԲԺԻՇԿԻ.

Ես կարեւոր եմ գտնում ձեզ յայտնել այն, որ Արքեանիսը հիւանդ է և այն էլ վտանգաւոր կերպիւ:

ԻՇԽԱՆ, վախեցած.

Իսկ յիշողութիւնը ինչպէս է, տեղն է թէ ոչ:

ԲԺԻՇԿԻ.

Ի հարկէ. նա դեռ խօսում է, երբեմն ման է գալիս և յոյս կայ...

ԻՇԽԱՆ.

Փա՛րք Աստուծոյ, (Բժիշկը հեռանում է:)

ՏԵՍԻԼ ԵՐԹՆԵՐՈՐՐԻ.

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, այսօր վերջապէս ամեն ինչ կը վերջանայ:

ԱՆՅԱՅՏ.

Դուք սաստիկ կարմրել էք, ձեր դէմքը կրակի նման այրվում է: Ինչպէս էք զգում ձեզ, հաստատ էք ձեր վճռի վերայ թէ ոչ:

ԻՇԽԱՆ.

Իսկ դուք ի՞նչպէս, երաշխաւոր էք ձեր ասածների համար, հիմնաւոր էք համարում ձեր կասկածները:

ԱՆՅԱՅՏ.

Հսեցէք, խնդրեմ: կարծեմ, մեր երկուսիս նպատակն էլ մի է, մեր երկուսիս համար էլ այդ մարդը որքան անտանելի, նոյնքան և հակակրելի է. բացի դորանից, դուք չէք իմանում, թէ ի՞նչ հոգի ունի այդ անձնաւորութիւնը: Նա այնպէս մթին ու խորթն է, որքան և գերեզմանը իւր դռներով: Տէնց որ դոքա բացուեցան մի որ և է բանի համար, էլ այնուհետեւ նորանից աղատուելու յոյս չկայ. այն յաւիտեան կը թաղուի նորա մէջ: Նա ոչ մի ապացոյց չի ընդունում իւր կասկածները փարատելու համար: Ներելն ու խղճալը նորա համար չէ սահմանուած: Վիրաւորանք կրած միջոցներում, նորա միակ օրէնքը, այդ վրէժխնդրութիւնն է, նորա միակ նպատակը, հակառակորդից վրէժ առնելն է: Այդպէս ուրեմն, այս ամենը իմանալուց յետոյ, կարծեմ դուք ևս այժմ հաւատացած կը լինիք միանգամայն, որ դորա կնոջ անակնկալ մահը առանց պատճառի չէ: Ես իմացել եմ, որ դուք նորա հետ անհաշտ թշնամի էք և ահա՛, պատրաստ եմ ամենայն կերպ իմ խոնարհ ծառայութիւններս ձեզ յայտնելու: Եթէ, ո՞վ գիտէ, մենամարտութեան դուրս գաք, իմացէք, որ ես ի սրտէ կը ցանկանայի հանդիսատես լինել այդ պատկերին:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց այդ ի՞նչպէս էք իմացել, թէ մի օր պուշ ևս վիրաւորանք եմ կրել այդ մարդուց:

ԱՆՅԱՅՏ.

Ուրախութեամբ կը պատմէի ձեզ, բայց այդ աւելորդ եմ համարում, նամանաւանդ որ այժմ դորա մասին արդէն ամբողջ քաղաքն է խօսում:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛հ, ի՞նչ անտանելի յիշողութիւն է:

ԱՆՅԱՅՏ.

Երևում է, այդ յիշողութիւնը ձեզ չափազանց է տանջում, այնպէս չէ:

ԻՇԽԱՆ.

Օ՛, դուք չէք կարող երևակայել, թէ ինչ ասել է անպատուած լինել:

ԱՆՅԱՅՏ.

Ո՛չ, ես չեմ իմանում, բայց կեանքը ձեզ էլ կը սովորեցնէ այդ և դորա նման դէպքերը մոռացութեան տալ:

ԻՇԽԱՆ.

Բայց ո՞վ էք դուք:

ԱՆՅԱՅՏ.

Ուղղում էք անունս իմանալ. բաւական է գիտենալ այսքանս, որ ես համամիտ եմ ձեզ հետ՝ ձեր պատիւը վերականգնելու հարցում, որ մեծ եռանդով պիտի օգնեմ ձեզ ձեր այդ գործում: Սորանից աւելին պէտք չէ գիտենալ ձեզ: Բայց ահա՛, ոտի ձայն եմ լսում... ծանր ու դանդաղ քայլուածքով գալիս է մէկը, նա է, ճշմարիտ որ նա է: Խնդրեմ մի վայրկեան հեռանաք այստեղից, ես նորա հետ հաշիւներ ունեմ և չէի ուզենալ, որ դուք վկայ լինէիք այդ խօսակցութեան:

ՏԵՍԻՍ, ՈՒԹԵՐՈՐԴ.

ԱՐԲԵՆԻՆ, ձեռքին բռնած ծրագ.

Մահ, մահ եմ տեսնում ամեն տեղ, ուր որ ոտք եմ դրնում, միմիայն դորա պատկերն եմ տեսնում: Էլ ինձ հանգստութիւն չի տալիս. շարունակ նա ինձ ամեն տեղ հետևում է և իւր դաժան ու սոսկալի կերպարանքով ժպտում երեսիս: Իմ սիրտս, իմ ուղեղս, քնած ու արթուն ժամանակ շարունակ դորանով է զբաղուած: Ահա՛, ամբողջ մի ժամ է, ինչ ես նայում եմ նորա անշարժ, լուռ ու մունջ դիակի վերայ և այդ ժամին այնպիսի մի անբացատրելի խռովութեամբ լցուեցաւ հոգիս, որ էլ չեմ կարող ասել: Նորա դէմքի իւրաքանչիւր զգացրութեան վերայ խաղաղութիւն, հանգստութիւն և մանկական անհոգութիւն է արտայայտվում, իսկ այն ժպիտը, որ երևեց նորա երեսի վերայ՝ յաւիտենականութեան դռները իւր առաջ բացուելու ժամանակ և որտեղ նորա հոգին կարգաց իւր ճակատագիրը, դեռ չէ անցել: Մի՞թէ ես սխալուել եմ, ո՞վ կը հաստատի ինձ ազգացոյցներով նորա անտմութիւնը: Մոռ եմ ասում, սո՛ւտ եմ խօսում, ո՞րտեղ եմ դոցա փաստերը: Ի հարկէ որ չունին, բայց ես ունիմ: Երբ ես նորան հաւատացի, այն նորան, ապա էլ ումը պէտք է հաւատամ: Այո՛, թէպէտ և ես բուռն սիրով ոգևորուած մի ամուսին էի, բայց և միևնոյն ժամանակ,

անկողնապահ ու միանգամայն սառը դատարորի դեր կատարեցի, ել ով կըհամարձակուի այսուհետե ինձ հաւատացնել, որ ես սխալ վճիռ եմ կայացրել:

ԱՆՅԱՅՏ.

Ե՛ս կըհամարձակուեմ և միմիայն ես:

ԱՐԲԵՆԻՆ. Երկիւղեց փոքր ինչ յետ է գնում և յետոյ ծրագր մօտեցնում դէմքին.

Իսկ ով էք դուք:

ԱՆՅԱՅՏ.

Զարմանալի չէ, Եւգենիյ, եթէ դու չճանաչեցար ինձ, բայց մենք բարեկամ էինք մի ժամանակ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Բայց և այնպէս ով էք դուք:

ԱՆՅԱՅՏ.

Ես քո բարի հրեշտակն եմ: Այո՛, քեզանից դաղանի, ես քեզ հետ եմ եղել միշտ և ամեն տեղ, միշտ ուրիշ դէմքով, միշտ ուրիշ հագուստով: Իմացել եմ քո բոլոր գործերը, երբեմն դուշակել եմ մտքերդ և փոքր ժամանակ էլ սորանից առաջ նախադուշացրել եմ քեզ դիմակահանդէսի մէջ:

ԱՐԲԵՆԻՆ. ցնցահարուելով.

Ես չե՛մ սիրում մարդարէների հետ գործ ունենալ, ուստի և խնդրում եմ ձեզ առանց որ և է հանաքի, որ դուք անմիջապէս հեռանաք այստեղից:

ԱՆՅԱՅՏ.

Այդ ես լսեցի և այժմ կ'ասեմ ձեզ այն, որ առանց փոքր անգամ ուշադրութեան առնելու ձեր ահարկու ձայնը և վճռողական հրամանը, պիտի մնամ այստեղ: Այո՛, ես այժմ տեսնում եմ, որ դու չճանաչեցիր ինձ: Ես, Եւգենիյ, այն մարդկանցից չեմ, որոնք ընդունակ են րոպեական երկիւղից, վտանգից մոռացութեան տալ տարիներով փայփայած նպատակը: Ես իմ նպատակին ահա արդէն հասել եմ և հէնց այստեղ, այս իմ կանգնած տեղում, կըմեկնուեմ, կըմեռնեմ, բայց մի քայլ անգամ ոտս յետ չեմ դնել:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ես ինքս էլ հէնց այդ բնաւորութեան տէր մի մարդ եմ:

բայց ես դորանով չեմ պարծենում: (Նստում է:) Ահա՛, այժմ կարող էք շարունակել, ես ձեզ լսում եմ:

ԱՆՅԱՅՏ. առանձին.

Մինչև այժմ իմ խօսքերը ոչ մի ազդեցութիւն չարին սորա վերայ, ի՞նչ է նշանակում այս: Մի՞թէ ես սխալուել եմ ենթադրութիւնների մէջ: Լա՛ւ, վերջը տեսնենք: (Իէպի Արբենինը:) Սորանից ետքը տարի առաջ դու ինձ ճանաչում էիր, Արբենին: Ես այդ ժամանակ անփորձ, կրակոտ և հարուստ մի երիտասարդ էի, իսկ դու... այո՛, դեռ այդ ժամանակից՝ քո կրօնի մէջ արդէն թագնուած էր սառնութիւն և գոխային արհամարհանք դէպի այն ամենը, ինչ որ քո շուրջը կատարվում, լինում էր և ինչով որ դու պարծենում էիր ամեն տեղ և ամեն ժամանակ: Զգիտեմ, այն խելքիդ վերագրեմ թէ հանգամանքներին, չգիտեմ և չեմ էլ ուզում քննել քո հոգին. նորան միմիայն Աստուած կարող է հասկանալ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Յառաջաբանը լա՛ւ է:

ԱՆՅԱՅՏ.

Վատ չի լինիլ և վերջը: Մէկ անգամ դու ինձ խաբեբայութեամբ՝ քաշեցիր տարար քո տունը... Ես չէի կարող մերժել քանի որ քսակս լիքն էր փողով և բացի դորանից հաւատում էի նաև նորան, որ բախտաւոր աստղի տակ եմ ծնուել: Այդպէս եկայ և նստեցի քեզ հետ խաղալու. ինչ ունէի ու չունէի, ամենը տանուլ տուի. հայրս մի ժլատ և խտաբարոյ մարդ էր և ահա՛, դորա նախատիքներին չենթարկուելու համար, վճռեցի յետ տանել տանուլ տուածս: Իսկ էլ թէպէտ և ինձ նման մի երիտասարդ էիր, բայց ամուր էիր կպել ինձ քո ճանկերով և բաց չէիր թողնում: Դորա շնորհիւ ես մնացեալը ևս տանուլ տուի: Յուսահատութեանս չափ չկար: Գուցէ դու դեռ յիշելիս լինիս, թէ այդ ժամանակ որքան արտասուքներ թափեցի և ինչ պիտի աղաչանքներով դիմեցի քեզ... բայց ո՛չինչ, դու միմիայն ծիծաղով պատասխանեցիր այդ ամենին: Ո՛հ, աւելի լաւ վարուած կը լինէիր, եթէ իսկոյն դաշոյնը խրէիր սիրտս, բայց չէ՛, դու այդ ժամանակ դեռ մարդարէական հայեացքով չէիր նայում ապագայի վերայ: Այն չար սերմը միմիայն ներկայումս է

իրեն արժանի պտուղը հասցրել: (Արքեմիդը ուզում է ցատկի տեղից, բայց նորից մտածում և նստում է:): Այդ ժամանակից ես մոռացայ ամեն բան. թողեցի կանանց, թողեցի սէրը, երիտասարդ տարիներս երջանկութիւնը, քնքոյշ երեւակայութիւնները և քաղցր գրգռումները: այդ օրից ես աշխարհի մէջ գտայ մի նոր աշխարհ, մի նոր տարօրինակ զգացմունքների աշխարհ, որ լի էր ինքնասէր հոգիներով, սառած զգացմունքների տէր մարդկանցով և գրաւիչ տանջանքներով: Ես տեսայ, որ երկրագնդի թագաւորը՝ այդ փոքր է և նորա առաջ խոնարհեցի գլուխս: Սնցան տալիներ և դորա հետ ՚ի միասին կորաւ յաւիտեան հարստութիւնս և առողջութիւնս. բաղդի դոները այնուհետեւ իմ առաջ ընդ միշտ փակուեցան: Անցեալը դարձնելու ոչ մի ելք չկար, մնում էր հաշտուել ճակատագրիս հետ և հլու հպարտութեամբ ընդունել նորա առաջարկած վերջին պայմանը: Տեսնում ես, թէ ի՞նչ կերպարանք եմ կրում ես այժմ, բայց մի՞թէ այս պատկերով երեւցայ քեզ այն ժամանակ, մի՞թէ այն ժամանակ ես այսքան թշուառ ու ողորմելի վիճակի մէջ էի: Դու գողում ես, հա՞, ուրեմն հասկանում ես իմ ասածները, գիտես իմ նպատակը, այնպէս չէ: Ապա՛, կրկնիր մի անգամ ես, որ չես ճանաչում ինձ:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Տեսու՛, Տեսու՛ մնա ինձանից, ես քեզ ճանաչեցի, այո՛, այո՛, ճանաչեցի...

ԱՆՅԱՅՏ.

Տեսու՛ գնամ, հա՞, և դորանով ես ուզում դու աղատուել ինձանից, այնպէս չէ: Ո՛հ, դու էիր մի ժամանակ ինձ վերայ ծիծաղում, այժմ ծիծաղելու հերթը իմն է, այժմ ես եմ ուզում ուրախանալ և զուարճանալ: Քանի մի ժամանակ սրանից առաջ, ականջիս մի այնպիսի ձայն հասաւ, թէ դու պատկուել ես և բախտաւոր ու հարուստ անհատների շարքը դրուել: Այդ լուրը առայ թէ չէ, հոգիս դառնութեամբ լցուեցաւ և սիրտս բողբոջեց: Օրերով և ամիսներով ես շարունակ այս էի մտածում, թէ ինչո՞ւ պէտք է նա բաղդաւոր լինի, իսկ ես ո՛չ: Ահա՛ այդ միջոցներում մի զգալի ձայն իմ ներսից շարունակ այս էր կրկնում: «Գնա՛, գնա՛ և տակն ու վերայ արա՛ նորա այդ կեանքը»: Ես սկսեցի հետեւել քեզ ամբողջ միջից, քեզանից աննկատելի կերպարանքով ես միշտ և ամեն տեղ քայլ առ քայլ գալիս էի քո

յետեկց և քո բոլոր մտադրութիւնները ու ցանկութիւնները իմանում և հասկանում: Աշխատանքներս ապարդիւն չանցան և ցանկալի հետեանքը ունեցան: Բարեկամ, ես լսել եմ, և... և ուզում եմ մի ձգմարտութիւն յայանել քեզ... (Երկարեցնելով ձայնը): Ախր, ասում են, որ դու ես սպանել քո կնոջը... (Արքեմիդը երկիւղով լսեւ և քաշվում. իշխանը մոտենում է նորան):

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՞վ է սպանել, ես... — Օ՛հ, իշխան, այդ ի՞նչ ասացիր...

ԱՆՅԱՅՏ.

Ինչ որ պէտք էր ինձ, ես արդէն ասացի, մնացեալը սա կրկնեցանք:

ԱՐԲԵՆԻՆ. կատաղած.

Հա՛, ես այժմ հասկանում եմ: դուք խօսքը մէկ էք արել իմ դէմ... այնպէս չէ... Շատ բարի, շատ գեղեցիկ: Ե՛հ, էլ ո՞ւր էք ուշացնում, ինչո՞ւ չէք ձեր ուղածը կատարում... Ո՞վ կարող է ձեզ այստեղ խանգարել, ո՞վ կըհամարձակուի ձեր ձեռքը բռնել: Եւ ո՛չ մէկը... Երեւի մոտածել էք, թէ դուք այստեղ մի՛-մի՛ թագաւորներ էք... որ ես կըհնազանդուեմ և այս րոպէիս կըչոքեմ ձեր ոտների առաջ... որ ձեր լոկ հայեացքից պիտի դողամ ու շփոթուեմ... որ ես յիմարների միջն եմ, որ երևիայ եմ և ձեր խօսքերի դէմ պատասխան չպիտի գտնեմ: Երեւի կարծել էք, թէ ես այժմ յաղթուած եմ, թէ հանաքի տակ անպատուութիւն կրելուց յետոյ՝ յօժարակամ և անվրդով կըխոնարհեմ գլուխս ձեր հարուածների տակ: Լա՛ւ է. ուրեմն դուք իսպառ մոռացութեան էք տուել այն, որ իսկըս դեռ գլուխիս է, որ դեռ ինձ հետ է իմ անցեալ տարիների փորձառութիւնը և իմ մարմնական ոյժը: Ուրեմն դուք այսպէս էք մոռացել, թէ կնոջ մահը իսկել է նորանից բոլոր նորա նախկին արժանաւորութիւնները և էլ չի կարող հին ձեւի վարուել մեզ հետ: Ամբողջ նենգ պապաճելուց ուրեմն ես ձեր կարծիքով այժմ այդքան ստորացել եմ, հա՞... ձգմարտ, որ տեսարանը բաւական մոտածածին է, բայց բանը նորանուճն է, հետեանքն էք մոռացութեան տուել: Իսկ այս երևիան ի՞նչ է ուզում ինձանից... Մի՞թէ սա ես ցանկութիւն ունի իմ դէմ մաքառել: Մի՛ ապտակը բաւական չհամարեց, ո՛չ, ուզում է երկրորդն էլ

ստանալ: Ի՞նչ եմ կորցնում, իւր ժամանակին այդ էլ կըստանաս, սի՛րեւիս: Մի՞թէ կեանքը ձեզ համար արդէն այդքան ձանձրալի է դարձել: Ասենք զարմանալու էլ չէ. ի՞նչ արժէք կարող է ունենալ մի յիմարի, թափառաշրջիկ, անամօթ և իգամալ մարդու կեանքը: Հանգիստ մնացէ՛ք, հանգիստ և մխիթարուեցէ՛ք. ձեր սպանելը թող իմ պարտքս լինի, իսկ մնացեալի հետ գործ չունէք: Դուք կըմեռնէք իմ ձեռքից, բայց կըմեռնէք անամօթ և լիբբ մարդու անունով:

ԻՇԽԱՆ.

Այդ մենք դեռ կըտեսնենք. է՛հ, էլ մի՛ ուշացրու...

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Գնանք, գնանք:

ԻՇԽԱՆ.

Ահա՛, այժմ ճշմարիտ որ ես բախտաւոր եմ:

ԱՆՅԱՅՏ, կանգնեցնելով.

Այդ բոլորը շատ լաւ, բայց դուք մոռացել էք յայտնել դորան այն, ինչ որ ամենակարեւորն է:

ԻՇԽԱՆ, կանգնեցնելով Արբենինին.

Ապասեցէ՛ք: Նախ քան մենամարտութիւնը, դուք պարտաւոր էք իմանալ, որ ինձ շատ ի զուր էք մեղադրել, որ ձեր զոհ՝ ոչ մի յանցանք չի գործել: Եթէ այն ժամանակ դուք ինձ այնքան խայտառակ կերպով չվերաւորէիք, ապա ես՝ պէտք է գործի բոլոր եղելութիւնը ամենայն մանրամասնութեամբ պատմէի ձեզ... Բայց այդ յետոյ, գնանք, գնանք:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս:

ԱՆՅԱՅՏ.

Քո կինը անմեղ է, դու նորա հետ չափազանց խիստ և անգույժ վարուեցար...

ԱՐԲԵՆԻՆ, երկար ծիծաղելուց յետոյ.

Ինչպէս երևում է, դուք պատրաստի դեռ շատ հանաքներ ունէք:

ԻՇԽԱՆ.

Ո՛չ, ո՛չ, երգվում եմ Ամենակարող Արարչով, թէ իմ

խօսքերը փոքր անգամ հանաքի կերպարանք չեն կրում: Ապարանջանը պատահմամբ գտել է դքսուհին և յետոյ ինքը իւր ձեռքով ինձ յանձնել: Ես ինքս մասամբ մոլորուած էի, բայց յետոյ ձեր կինը մերժեց իմ առաջարկած սէրը և դորանով փարատեց իմ բոլոր կասկածներն ու ենթադրութիւնները: Եթէ ես իմանայի, որ մի սխալից կարող է այսքան չարիքներ առաջանալ, այն ժամանակ ես երբէք չէի որոնիլ ոչ նորա հայեացքը, ոչ ժպիտը... Ահա՛, ձեր հասցէով ուղարկած այս նամակի մէջ դքսուհին ինքը իւր ձեռքով բացատրում է ձեզ բոլոր եղելութիւնը: Առէք, շուտ կարգացէ՛ք, որովհետեւ ինձ համար այժմ րոպէները թանգ արժեն... (Արբենինը նայում է նամակի վերայ և յետոյ կարդում):

ԱՆՅԱՅՏ, աչքերը բարձրացրած դէպի երկինք, կեղծաւորութեամբ.

Ինքը, Նախախնամութիւնը պատժում է չարագործին: Խեղճ կինը անմեղ տեղից կորաւ. ափսո՛ս, շատ ափսոս: Բայց գուցէ լաւը այդ էր. այստեղ նորան միմիայն թշուառութիւն էր սպասում, իսկ այնտեղ, բարձրում, նա մխիթարանք և փրկութիւն կը գտնէ: Ա՛խ, ես տեսել եմ նորան, այո՛, տեսել եմ թէ նորա աչքերը որքան պարզ կերպիւ էին արտայայտում հոգւոյ ամբողջ մաքրութիւնը: Ո՞վ կարող էր մոռա՞ծել, որ այդ հրաշալի, քնքշւ ծաղիկը կարող է ջարդ ու փշուր լինել րոպէական փութորկից... Ել ինչո՞ւ ես պապանձուել, թշուառական. փետրի մաղերդ, կրծէ միտդ, լաց եղի՛ր, գոռա՛, աղաչի՛ր... Այդպիսի՛ էլ սարսափելի արարմունք:

ԱՐԲԵՆԻՆ, յարձակուելով նոցա վերայ.

Ես կըխեղդեմ ձեզ, անողորմ դահիճներ: (Յանկարծ թուլանում է և վայր ընկնում բազկաթոռի մէջ:)

ԻՇԽԱՆ, կատաղութեամբ հրելով.

Ո՛չ, այժմ աւելորդ է զոյժալ, որովհետեւ նա էլ ձեզ չի օգնիլ. մեր հաշիւները դեռ վերջացած չեն, ատրճանակները մեզ սպասում են... Լսել է, չի խօսում: Ի՞նչ է նշանակում: Գուցէ կորցրել է միտքը...

ԱՆՅԱՅՏ.

Կարող է պատահել...

ԻՇԽԱՆ.

Այս դուք խանգարեցիք ինձ, գիտէ՛ք:

ԱՆՅԱՅՏ.

Մենք առանձին-առանձին ճանապարհներով ենք գիմում մեր նպատակին. Ես իմ վէժը առայ, վերջացրի, իսկ ձեզ համար կարծեմ ուշ է:

ԱՐԲԵՆԻՆ, բարձրանալով և վայրենի հայեացքով.

Ո՛հ, այդ ի՞նչ ասացիք դուք... Այժմ ես այլ ևս ո՛չ ոյժ ունիմ, ո՛չ կարողութիւն... Ես այնպէս էի անպատուած, ես այնքան հաւատացած էի... Աստուծո՛ւմ իմ, Աստուծո՛ւմ իմ, ների՛ր ինձ... Ումը, ի՞նչ ներել... (Սկսում է բարձր ծիծաղել:) Իսկ նորա արտասուքները, գանգատները, աղաչանքները, իսկ նա կը ներէ: (Չորում է առաջները:) Ահա՛, տեսէ՛ք, ձեր առաջ ծնկաչօք ընկած աղաչում եմ, որ դուք հաստատէ՛ք իմ կասկածներս. ասացէ՛ք, մի՞թէ ճշմարիտ է, որ նա ինձ խորամանկութեամբ խաբել, դաւաճանել է... Ես պահանջում եմ, ես հրամայում եմ, որ դուք այս բոպէիս նորան դատապարտէ՛ք: Նա անմեղ է. մի՞թէ դուք այստեղ էք եղել, մի՞թէ դուք թափանցել էք հոգուս խորքը: Ինչպէս որ ես եմ այժմ ձեզ խնդրում, ուղիղ այս կերպ նա էր ինձ աղաչում այն ժամանակ... Սխալմա՛ր է... ո՛վ, ես եմ սխալուել... Է՛հ, ի՞նչ արած. նոյնը նա էր ինձ ասում, բայց ես նորան պատասխանեցի, որ սուտ է խօսում... (Գետնից բարձրանալով:) Այո՛, ես այդ ասացի նորան. (Լռութիւն:) Ահա՛, լսեցէ՛ք թէ ինչ պէտք է յայտնեմ ձեզ. նորա դահիճը ես չեմ, (Թափանցող հայեացք է գցում անյայտի վերայ.) ո՛չ, այլ ահա՛, սա է: Դէ՛հ, շուտ խոստովանուիր, համարձակ խօսիր, գոնէ իմ ներկայութեամբ մերկացրու հոգիդ: Ա՛խ, սիրելի բարեկամ, ինչո՞ւ այդքան խոստասիրտ գտնուեցար, չէ՞ որ ես նորան սիրում էի, չէ՞ որ ես նորա մի արտասուքը անգամ, եթէ կարողանայի, չէի ղեջել, ո՛չ երկնքին և ոչ դրախտին: Բայց ես քեզ ներում եմ: (Վազում, ընկնում է անյայտի կուրծքի վերայ և լաց լինում:)

ԱՆՅԱՅՏ, յետ մղելով կոպտութեամբ.

Ուշքի ե՛կ, ո՛ւշքի. ժողովիր խելք ու միտք... (Իշխանին.) Դու՛րս հանենք նորան այստեղից, թարմ օդի մէջ կարելի է փոքր ինչ զգաստանայ... (Բռնելով նորա ձեռքից.) Արբե՛նին:

ԱՐԲԵՆԻՆ.

Ո՛հ, մենք այլ ևս չենք տեսնուիլ յաւիտեան... Մնաս բարեաւ... Գնա՛նք... գնա՛նք... Այս կողմը... այս կողմը... (Աղատուելով բռնողի ձեռքից, վազում, մտնում է այն սենեակը, որտեղ դրուած է Նինոյի դագաղը:)

ԻՇԽԱՆ.

Կանգնեցէ՛ք...

ԱՆՅԱՅՏ.

Եւ այն գոռոզ միտքը այսօր այսպէս թուլացել, վճատել է:

ԱՐԲԵՆԻՆ, վերադառնալով և վայրենի հեկեկանքներով.

Նայեցէ՛ք այս կողմը, նայեցէ՛ք... (Վազելով քնմի մէջ տեղը:) Ձե՛ որ ասացի քեզ, որ դու չափազանց խոստասիրտ ես գտնուել: (Վայր է ընկնում յատակի վերայ և ձգած ոտներով ու անշարժ հաւացքով նստում: Անյայտը և իշխանը մնում են մօտը կանգնած:)

ԱՆՅԱՅՏ.

Այսպիսի մի վրէժնդրութեան ես վաղուց էի ձգտում և ահա՛, այսօր, կարծէք, ես իմ նպատակին հասայ միանգամայն:

ԻՇԽԱՆ.

Սա ցնորուել է և երջանիկ է, բայց ես յաւիտեան զրկված եմ խաղաղ կեանքից և մարդկային պատուից:

1777-1778

Die Zeit war ein sehr unruhiges Jahr...
 ...
 ...

1779-1780

1781-1782

Die Zeit war ein sehr unruhiges Jahr...
 ...
 ...

1783-1784

Die Zeit war ein sehr unruhiges Jahr...
 ...
 ...

1785-1786

Die Zeit war ein sehr unruhiges Jahr...
 ...
 ...

3706

2013

